

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRSEL OKURYAZARLIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: KİLİS ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

CUMALİ AKYOL

AMASYA
Temmuz – 2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRSEL OKURYAZARLIK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: KİLİS ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Cumali AKYOL

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Gülbin Zeren NALİNCİ

AMASYA – 2024

TEZ ONAY SAYFASI

Cumali AKYOL tarafından hazırlanan “ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRSEL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: KİLİS ÖRNEĞİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 04/07/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Doç. Dr. Gülbin Zeren NALİNCİ

.....

Üye : Unvan İsim SOYİSİM

.....

Üye : Unvan İsim SOYİSİM

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

04/07/2024

Cumali AKYOL

İmza

ÖZET

ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRSEL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: KİLİS ÖRNEĞİ

Cumali AKYOL

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel Eğitim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz/2024

Danışman: Doç. Dr. Gülbin ZEREN NALİNCİ

Bu çalışmada öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerini bazı değişkenler bakımından incelemek ve görsel okuryazarlık eğitiminin gelişimine ışık tutmak amaçlanmıştır. Araştırma modeli olarak nicel araştırma yöntemi olan betimsel tarama kullanılmıştır. Araştırma evrenini Kilis 7 Aralık Üniversitesi öğretmen adayları oluşturmuş, örneklem olarak Kilis 7 Aralık Üniversitesi Eğitim Fakültesi 4. sınıflarda öğrenim gören öğrenciler örnekleme metotlarından kolay ulaşılabilir örneklem yoluyla seçilmiştir. Verilerin toplanmasında “Görsel Okuryazarlık Düzeyi Ölçeği” katılımcılara sınıf ortamında sunulmuştur. Çeşitli sebeplerle anketi doldurmayanlar çıkarıldığında toplam 202 (152 kadın, 50 erkek) katılımcı anketi cevaplamıştır. Toplanan veriler frekans ve yüzde değerleri ile tablolaştırılarak çalışmaya yansıtılmıştır. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi için toplanan verilerin analizinde SPSS 25.0 programı kullanılmıştır. Verilerin analizi için bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri yüksek çıkmıştır. Cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile ekonomik durum değişkenlerine göre öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Katılımcıların okunan bölüm değişkenine göre görsel okuryazarlık düzeyleri üzerinde farklılaşma olduğu saptanmıştır. Okul Öncesi Öğretmenliği okuyan katılımcıların diğer katılımcılara göre görsel okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Katılımcılardan sanat eğitimi alan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin sanat eğitimi almayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Görsel okuryazarlık dersi alan katılımcıların görsel okuryazarlık dersi almayan katılımcılara göre görsel okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Bu sonuç görsel okuryazarlık eğitiminin içerik ve öğretmen niteliğinin araştırma konusu olmasını gündeme getirmiştir. Araştırmada toplanan verilerin analizinden öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin gelişmesi için sanat

eğitiminin önemli bir faktör olduğu çıkarımında bulunulmuştur. Görsel okuryazarlık eğitimi ve sanat eğitimi gibi derslerin ders programlarına konulması, bu alanla ilgili derslerin ders saatleri ve içeriklerinin güncellenmesi, öğretmen ve eğitimin niteliğinin artırılması yönünde öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Görsel, Görsel okuryazarlık, Öğretmen adayları

ABSTRACT

EXAMINING THE VISUAL LITERACY LEVELS OF PROSPECTIVE TEACHERS: KİLİS SAMPLE

Cumali AKYOL

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Elementary Education, M.A., August/2023

Supervisor: Doç. Dr. Gülbin ZEREN NALİNCİ

In this study, it was aimed to examine the visual literacy levels of pre-service teachers in terms of some variables and to shed light on the development of visual literacy education. Descriptive survey, which is a quantitative research method, was used as the research model. The population of the research consisted of prospective teachers at Kilis 7 Aralık University, and as a sample, students studying in the 4th grade of Kilis 7 Aralık University Faculty of Education were selected through convenience sampling. In data collection, "Visual Literacy Level Scale" was presented to the participants in the classroom environment. When those who did not complete the questionnaire for various reasons were excluded, a total of 202 (152 female, 50 male) participants answered the questionnaire. The collected data were tabulated with frequency and percentage values and reflected in the study. SPSS 25.0 programme was used in the analysis of the data collected to examine the visual literacy levels of pre-service teachers. Independent sample t test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used to analyse the data. According to the results of the research, visual literacy levels of pre-service teachers were high. There was no significant difference in pre-service teachers' visual literacy levels according to gender, mother's education level, father's education level, family economic status variables. It was found that there was a difference in the visual literacy levels of the participants according to the variable of the department studied. It was observed that the visual literacy levels of the participants studying Preschool Teaching were higher than the other participants. It was observed that the visual literacy levels of pre-service teachers who received art education among the participants were higher than the participants who did not receive art education. It was found that there was no significant difference in the visual literacy levels of the participants who took visual literacy courses compared to the participants who did not take visual literacy courses. This result brought the content and teacher quality of visual literacy education to the agenda. From the analysis of the data collected in the study, it was inferred that art education is an important factor for the development of pre-service teachers' visual literacy levels.

Suggestions were made to include courses such as visual literacy education and art education in the curricula, to update the course hours and contents of the courses related to this field, and to improve the quality of teachers and education.

Keywords: Visual, Visual Literacy, Pre-Service Teachers

ÖNSÖZ

Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Eğitimi programında yüksek lisans eğitimim süresince ve tez çalışmamda benden bilgisini, yardımını, anlayışını ve sabrını esirgemeyip bu aşamada beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çalışmaktan keyif aldığım sevgili Danışman hocam Doç. Dr. Gülbin ZEREN NALİNCİ'ye

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Eğitim Fakültesinde veri toplama sürecinde benden yardımlarını esirgemeyen başta Dekan Yrd. Doç. Dr. Durmuş BURAK'a, diğer emeği geçen tüm hocalarıma ve öğrencilerine,

Tezimin analiz kısmında destek ve yardımlarından dolayı sayın Yemliha DURMAZ'a

Bu süreçte her daim yanımda olup bana desteklerini esirgemeyen eşim ve kızıma,

TEŞEKKÜR EDERİM...

Cumali AKYOL

04/07/2024

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	4
1.2. Araştırmanın Önemi	5
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.4. Araştırmanın Varsayımları	6

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Görsel.....	7
2.1.1. Görsel Tasarım Öğeleri	9
2.1.1.1. Nokta	10
2.1.1.2. Çizgi	11
2.1.1.3. Şekil	12
2.1.1.4. Doku.....	13
2.1.1.5. Renk	14
2.1.1.6. Ton	17
2.1.1.7. Değer (Value)	18
2.1.2. Görsel Tasarım İlkeleri	21
2.1.2.1. Bütünlük.....	21
2.1.2.2. Ritim ve Hareket	22
2.1.2.3. Denge	22
2.1.2.4. Oran / Orantı.....	23

2.1.2.5. Hiyerarşi (Koram)	25
2.1.2.6. Vurgu	25
2.1.2.7. Zıtlık (Kontrast).....	26
2.1.2.8. Armoni	26
2.2. Görsel Okuryazarlık Tanımı ve Bileşenleri	27
2.2.1. Görsel Okuryazarlık Tanımı	27
2.2.2. Görsel Okuryazarlığın Bileşenleri	30
2.3. Görsel Okuryazarlık Eğitimi ve Sanat Eğitimiyle ilişkisi	31
2.4. Görsel Okuryazar Birey	36
2.5. İlgili Araştırmalar	37

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM	42
3.1. Araştırma Modeli	42
3.2. Çalışma Gurubu	42
3.2.1. Demografik Özellikler	43
3.3. Verilerin Toplanması	44
3.4. Verilerin Analizi	45
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları	45

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR	46
4.1. Verilerin Dağılımı ve Betimsel Bulgulara Ait Sonuçlar	46
4.2. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerine Ait Bulgular	46
4.3. Araştırmanın Hipotezine Ait Sonuçlar	47
4.3.1. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Cinsiyet Değişkenine Ait Bulgular	48
4.3.2. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Bölüm Değişkenine Ait Bulgular	49
4.3.3. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Anne Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular	51
4.3.4. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Baba Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular	53
4.3.5. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Aile Ekonomik Durum Değişkenine Ait Bulgular	54
4.3.6. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık Düzeylerinin incelenmesinde Görsel Okuryazarlık Dersi Alma Değişkenine Ait Bulgular	57
4.3.7. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Sanat Eğitimi Alma Değişkenine Ait Bulgular	58

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA	60
5.1. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeyleri Nedir?	60

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER	68
6.1. Sonuç	68
6.2. Öneriler	70
KAYNAKÇA.....	72
EKLER	83
Ek 1. Demografik Bilgiler (Anket)	84
Ek 2. Görsel Okuryazarlık Düzeyi Ölçeği	85
ÖZ GEÇMİŞ	87

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Verilerin Dağılımı.....	46
Tablo 2. Görsel Okuryazarlık Düzeyine Ait Betimsel Bulgular.....	47
Tablo 3. Cinsiyet ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	48
Tablo 4. Bölüm ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	49
Tablo 5. Anne Eğitim Düzeyi ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	51
Tablo 6. Baba Eğitim Düzeyi ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	53
Tablo 7. Aile Ekonomik Durumu ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	55
Tablo 8. Görsel Okuryazarlık Dersi Alma ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması	57
Tablo 9. Sanat Eğitimi Alma ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması .	58

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Nokta Etkisine Sahip Doğal Örnek	10
Şekil 2. Çizgi Çeşitleri.....	11
Şekil 3. Çizgi ile Yapılmış Obje Etütleri.....	12
Şekil 4. Doğada Bulunan Doku Örnekleri	13
Şekil 5. Renk Tayfı	15
Şekil 6. Renk Çemberi.....	16
Şekil 7. Derinlik Çalışması	17
Şekil 8. Munsell Sistemi Kromatik Daire	18
Şekil 9. Akromatik Renkler.....	18
Şekil 10. Değer Örneği	19
Şekil 11. Oran/Orantı Örneği	24
Şekil 12. Doğada Altın Oran Örnekleri.....	25
Şekil 13. Duyuların Öğrenmedeki Payı Grafiği.....	35

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
ACRL	Yüksek Öğretim Görsel Okuryazarlık Yetkinlik Standartları
IVLA	Uluslararası Görsel Okuryazarlık Derneği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
VL	Görsel Okuryazarlık
TDK	Türk Dil Kurumu

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Görsel anlatımın tarih öncesi dönemde mağara resimleriyle başladığı varsayılmaktadır. Henüz yazının icat edilmediği bu eski dönemlerde insanlar kendilerini çeşitli yollarla ifade etmek için görselleri kullanmışlardır. Bu ifade yöntemlerine resimler, oymalar, heykeller, kabartmalar ve mimari eserler örnek gösterilebilir. Görsellerin sıklıkla kullanıldığı eski medeniyetlerde dilin gelişimiyle yazılı metinler oluşturulmaya başlanmış, günümüzde ise okuma ve yazmanın metinleri anlamak için yeterli olmadığı gözlenmiştir. Yazılı metinleri okuyup anlamak için okuma ve yazma öğrenmenin yeterli olmadığı, bu yazılı metinleri anlamamanın tarihi, kültürel veya teknik bilgi gibi bazı beceri veya yeterlikleri de öğrenmeyi gerektirdiği anlaşılmıştır. Bunun yanında teknolojinin gelişimiyle küreselleşen dünyada ortak bir görsel dil oluşmuş, bu ortak görsel dili anlamak, tıpkı metinleri anlamak için sözcüklerin anlamlarını öğrenmeyi gerektirdiği gibi görsel dili anlamak için de görsel bileşenleri okuyabilmeyi ve öğrenmeyi zorunlu kılmıştır (Eraslan Taşpınar, 2016; Parsa, 2007; Yıldız, 2012).

Okuryazarlığı okuma ve yazma olarak ele almanın yeterli olmadığı günümüzde okuma; en basit anlamda sadece harfleri seslendirme değil yazılara bir bakış açısı kazandırma ya da yazıların yorumlanması olarak tanımlanmaktadır (Gee, 1989). Konuşma ise dilin harflerini öğrenmeden önce kazanılan daha zor bir beceri olarak ele alındığında aslında dil öğrenmeden önce o dilin nasıl konuşulması gerektiği dil eğitimi için önemli bir nokta olmuştur. Bu anlamda yazıların fonetik bilgisi, okumanın görsel bir beceri olduğuna işaret etmektedir (Elkins, 2009, s. 11). Mağara resimleri, kaya ve ahşap oymalar ile morfolojik bir sıralamaya sahip yazının bazı basit toplumlarda resim yazısı olarak kullanılmaya başlandığı tarihten günümüze kendini ifade etme yöntemi olarak kullanıldığı görülmüştür (Goody ve Watt, 1963). Geçmişten günümüze görsel anlatımın yazılı anlatımla olan ilişkisini ele alan tüm bu gelişmeler ışığında okuryazarlık kavramının yeni bir anlayışı ortaya çıkmış, bu yeni anlayış okuryazarlığı okuma ve yazma olarak görmemiş yeni bir disiplin ve öğrenilmesi gereken bir beceri olarak ele alınmıştır.

Literatürde birçok okuryazarlık tanımı mevcuttur. UNESCO okuryazarlığı; basılı ve yazılı materyaller kullanarak bir durumu tanımlamaya, yorumlamaya, anlamaya hatta yaratmaya ve iletişim kurmaya yarayan bir hesaplama becerisi olarak ifade etmektedir (Montoya, 2018). Okuryazarlığın bireysel önemi dışında sosyal ve ekonomik kalkınmaya,

siyasi demokratikleşmeye, katılımcı vatandaşlığa, fırsatları etkin değerlendirmeye katkı sunacağı beklentisi bu kavrama daha geniş bir anlam katmaktadır (Graff, 1987, s. 3). Birçok alanda okuryazarlığın bugünkü önemine dikkat çekilmiş ve görsel dönüşüm çağına uyum sağlama bağlamında görsel okuryazar olmanın bugün son derece önemli bir konu haline geldiği anlaşılmıştır.

Görsellerin sadece göstermenin veya eğlendirmenin daha ötesinde, imgesel anlatımın ve iletişimin bir merkezi durumuna geldiği bu yeni görsel çağda; kelimelerin, cümlelerin hatta metinlerin hakimiyetinin sona erdiği görülmektedir (Felten, 2008). XX. yüzyıla kadar kullanılan gazete, dergi, kitap vb. araçlar kitle iletişimde görsel kaynaklar oluşturmuş, XX. yüzyılın ilk yarısında ise icat edilen televizyon görselliğe bambaşka bir boyut kazandırmıştır. Günümüz; tablet, telefon, bilgisayar gibi vazgeçilmez teknolojik araçlarla görsel medya unsurları kullanılan ve süratle akan görseller yağmuruna istemli istemsiz katılım sağlanan görsel algılama çağı konumuna gelmiştir. Sanal dünyadaki enformasyona ulaşabilmek ve enformasyonu algılayıp doğru kullanabilmekte yine temel okuryazarlık becerisi dışında daha zengin yeterliklere ihtiyaç duyulacağını göstermektedir (Gençalp, 2019). Nitekim görsellerin sanal ortamda aktarılacak istenen mesajlarını doğru algılayıp eleştirel düşünce süzgecinden geçirdikten sonra zihinde oluşan tepkinin yine görsel unsurlar vasıtasıyla aktarılabilirdiği bir yeni beceri türünün varlığını kaçınılmaz hale getirmiştir. Günlük hayatta olduğu kadar eğitimde de etkileşimin görsel unsurlarla sağlandığı bu yeni yüzyılda görsellik ana kaynaklardan biri haline görülmektedir. Özellikle pratik bir yaşam sunan dijital teknolojiler bolca görsel içerikleriyle hem iletişimde hem eğitimde önemli bir unsur olmuştur.

Teknolojik cihazların hayatın her alanında yaygınlaşması ile bugün televizyonun yanında internetin de varlığının oransal olarak arttığı gözlemlenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu ("TÜİK", 2023) "Hane Halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması" verilerine bakıldığında 2022 yılında %94,1 olarak belirlenen bu oranın 2023 yılında %95,5 olarak açıklanmıştır. Evden internete erişimin bir önceki yıla göre %1,4 arttığı anlaşılmaktadır. TÜİK 2023 yılı İnternet kullanan 16-74 yaş arası bireylerin %87,1 orana sahip olduğu belirtilirken, bir önceki yıla göre %2,1 arttığı gözlemlenmiştir. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında 2023 yılında internet kullanan bireylerde erkeklerin %90,9 kadınların %83,3 orana sahip olduğunu belirtmektedir. Geline bu süreçte internet kullanımı giderek yaygınlaşmakta, internet kullanımıyla birlikte videolar, resimler, grafikler ve birçok görsel medya biçimlerini anlamayı, yorumlamayı, çıkarımda bulunmayı, sahte ve manipülasyon içerikleri ayırt etmeyi gerektiren beceriye daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Sözün yerini görsellere devrettiği bu çağda okuryazar olmanın yeterli kalmadığı ve yeni okuryazarlık

becerilerinin gerekliliği ile birçok okuryazarlık disiplini gibi görsel okuryazarlık da gündeme gelmiştir. Görsel öğelerin aktarmak istediği mesajların kodlarını doğru çözümleyerek, algılanan öğeleri eleştirel düşünce süzgecinden geçirmek ve yeni kodlar oluşturarak yeni görsel öğeler meydana getirmek ancak ihtiyaç duyulan bu yeni okuryazarlık becerisinin gelişmesiyle mümkün olacaktır.

Medya okuryazarlığı, finans okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı, fen okuryazarlığı, görsel okuryazarlık gibi farklı birçok okuryazarlık disiplini bulunmaktadır. Bu okuryazarlıklara kültürel, çevresel, işitsel gibi okuryazarlıklar da eklenerek çoklu okuryazarlık kavramı öne çıkmış ve çoklu okuryazarlık becerilerinin önemi giderek artmıştır (Kellner, 1998).

Bugün okuryazarlığın yetersiz kaldığı ve çoklu okuryazarlık disiplinlerinin konuşulduğuna şahit olmaktayız. Teknoloji ile ivme kazanan günümüz anlamında okuryazarlık becerisinin bir gereklilik haline geldiği söylenebilir. Okuryazarlıklar bir bütün olarak değerlendirildiğinde görsel öğelerin okunması veya görsel öğeler üretilmesi gibi becerilerin görsel okuryazarlık becerisi ile ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Görsel etkileşimin ve imgesel anlatımın yaygınlaşması görsel okuryazarlık becerisine gereksinimi artırmıştır. Görsel mesajlar etkililiği bakımından değerlendirildiğinde günümüzde duyduğuma değil, gördüğüme inanırım sözünün aslında algılamada görme eyleminin öncelikli tercih olduğunun kanıtı olarak sunulabilir. Bu söz görsel okuryazarlık becerisinin aslında hayatın önemli bir parçası olduğuna örnektir.

Gelinen bu süreçte yaşamın her anında karşılaştığımız görsellik, eğitimin de bir parçası olmuştur. Her yaş düzeyinde kullanılabilir, ekonomiklik, pratiklik kazandırdığı ve öğrenmeyi kolaylaştırdığı düşünülen görseller, eğitimde çeşitli yöntemler sunmuştur. Kendine güvenen, yaratıcı, etkili iletişim kurabilen, araştırabilen yeni teknolojileri kullanabilen bireylerin yetişmesi birtakım becerilerin yanında görsel okuryazar olmayı da gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda nitelikli insan yetiştirmek, eğitimin ana unsuru olan öğretmenlerin asli görevi olduğu ve nitekim öğretmenlerin nitelikleri arttıkça da daha güçlü bir eğitim ağının meydana geleceği söylenebilir.

Bu çalışmada odak haline gelen yeni teknolojilerin günümüzde oluşturduğu dinamizme ayak uydurma çabalarının yetersiz kalması ve bu sürece eğitimin etkili çözümler sunacak olmasıdır. Bu sebeple görsel okuryazar birey olmak için bu alanda bu yeni görsel çağa uygun eğitim alınmasının önemi vurgulanmıştır. Öğretmenlerin nitelikleri arttıkça eğitimin de kalitesinin artacağı görüşü dile getirilmiştir. Öğretmen yetiştirme sürecinde son çıkış olarak görülen eğitim fakültesi lisans düzeyi öğrencilerinin bazı niteliklerinin ölçülmesiyle eğitim ve

öğretimde karşılaşılabilecek problemlerin gün yüzüne çıkacağı ön görülmektedir.

Bugün eğitimin ilk yıllarından yüksek öğretime kadar her düzeyde görsel okuryazarlık kritik bir öneme sahiptir. Uzun ve Çelik (2020) makalesinde okuryazarlığın öneminden bahsederken akademisyenlerin okuryazarlık düzeylerinin zamanla değiştiği sonucuna varmış ve görsel okuryazarlık ile bilgi okuryazarlığının derslerde en çok tercih edilen okuryazarlık türleri olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının okuryazarlık düzeylerinin de zamanla değişebileceğini çağın şartlarına göre özellikle de güncel görsel okuryazarlık alanında yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulacağını göstermektedir. Eğitimde görsel okuryazarlık becerisinin geliştirilmesi öncelikle mevcut öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık becerisinin geliştirilmesiyle doğrudan ilişkili olduğu görülmüş ve bu eğitim döngüsünde öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin lokomotif görevi üstlendiğine dikkat çekilmiştir.

Sadece resimleri anlamak ile yeterli olmayan görsel okuryazarlık; videolar, sunular, grafikler, tablolar, semboller gibi bilgi sunan tüm görsel içerikleri anlama, yorumlama, yeni veriler üretebilme becerisi kazandırmaktadır. Kendine güvenen, yaratıcı, etkili iletişim kurabilen, araştırabilen yeni teknolojileri kullanabilen bireylerin yetişmesi birtakım becerilerin yanında görsel okuryazar olmayı da zorunlu hale getirmektedir. Literatürde son zamanlarda bu alanda yapılan yeterli çalışmaların olmaması, teknoloji ve bilimin hızla gelişmesi ve modern çağa uyum sağlamak için güncelleşmenin kaçınılmaz olduğu gerçeği, eğitimde görsel okuryazarlığın önemine işaret eden gelişmelerin artması, öğretmen adaylarının okuryazarlık düzeylerinin ne durumda olduğunu merak konusu haline getirmiş ve bu çalışmanın yapılmasına gerek duyulmuştur.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada amaç; öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık becerilerinin düzeyini bazı değişkenler bakımından incelemek ve görsel okuryazarlık eğitiminin gelişimine ışık tutmaktır. Belirlenen alt amaçlar doğrultusunda çıkan sonuçları betimlemek ve bulgulardan elde edilen sonucu ortaya koymak, gelecekte yapılacak çalışmalara yol gösterici olmak, eğitimde görsel okuryazarlık bağlamında farkındalık oluşturmak ve kuramsal olarak literatüre katkıda bulunmak da araştırmanın genel amaçlarındandır.

“Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri nedir?”

Bu ana problem doğrultusunda aşağıda bulunan alt problemler oluşturulmuş ve bu sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

1. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine cinsiyet değişkeninin etkisi nedir?
2. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine bölüm değişkeninin etkisi nedir?
3. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine anne eğitim durumu etkisi nedir?
4. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine baba eğitim durumu etkisi nedir?
5. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine aile ekonomik durumun etkisi nedir?
6. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine görsel okuryazarlık dersini almanın etkisi nedir?
7. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine sanat eğitimi almanın etkisi nedir?

Alt problemler dikkate alınarak oluşturulan hipotezler şunlardır:

H₁: Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H₂: Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde bölüme göre farklılık göstermektedir.

H₃: Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde anne eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

H₄: Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde baba eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

H₅: Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde aile ekonomik durumuna göre farklılık göstermektedir.

H₆: Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine görsel okuryazarlık dersi alma durumuna göre farklılık göstermektedir.

H₇: Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine sanat eğitimi alma durumuna göre farklılık göstermektedir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüz 21. yüzyıl görsel çağın gerekliliklerine uyum, günlük maruz kalınan zararlı veya zararsız onlarca görselin doğru yorumlanması, kodlanması, analizi ve yeni görsel sunu

hazırlama becerisinin kazanılması ancak görsel okuryazarlık becerisinin geliştirilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda eğitimin ana unsurlarından öğretmenlerin görsel okuryazarlık düzeyleri son derece önemlidir. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık beceri düzeylerindeki yeterlilikleri gelecekteki öğrencilerinin başarılarına katkı sunacaktır. Bu araştırmada öğretmen eğitiminde görsel okuryazarlık eğitimi bağlamında iyileştirmeler için nicel veriler ortaya konacaktır. Türkiye’de öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin incelenerek eğitimde görsel okuryazarlık üzerine yapılacak çalışmalara ışık tutacağı ön görülmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- ✓ 2023-2024 eğitim ve öğretim yılı,
- ✓ Kilis 7 Aralık Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
- ✓ Eğitim Fakültesi 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları,
- ✓ Görsel okuryazarlık düzeylerini konu eden
- ✓ 1 adet ölçek ve bu kapsamda literatür araştırması ile sınırlıdır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

- ✓ Katılımcıların ölçekte bulunan soruları samimiyetle cevapladıkları varsayılmaktadır.
- ✓ Ölçek soruları araştırma problemlerinin ölçüm düzeyini doğru bir şekilde yansıtacağı varsayılmaktadır.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde görsel, görsel tasarım öğeleri ve ilkeleri, görsel okuryazarlık kavramının tanımları ve bileşenleri, görsel okuryazar bireyde bulunması gereken özellikler ve görsel okuryazarlığın eğitimdeki önemi ile ilgili kuramsal bilgi ve alanda yapılmış örnek çalışmalar ele alınmıştır.

2.1. Görsel

Görselle ilgili birçok tanımla karşılaşmak mümkündür. Bunlardan bazılarını Güneş (2013) şu şekilde sıralamıştır.

- Görme duyusuna bağlı olan, görme eylemiyle ilgili olan
- Fotoğraf, film, grafik, plastik sanatların veya varlıkların görünümü
- Soyut veya somut varlıkların basımı veya sunumu
- Noktalar bütünü veya şekiller bütünü
- Varlıkların zihinde oluşturduğu görünüm;
- Gözle görülebilen her şey

Bu tanımlardan yola çıkarak görsel kavramını görme duyusuna bağlı olarak gözle görülebilen her şey olarak tanımlamak mümkündür. Varlıkların zihinde oluşturduğu şekil tanımından gerçeği sunmak için kullanılan bir yol olduğu da söylenebilir. Gerçeğin, gerçek olmayanla taklit edilmesi veya gerçek olmasa da onu tanıtmaya yaraması bir obje, hayal ürünü, benzetim tasarımı akla gelen diğer anlamlardır.

Görselleştirme daha karmaşık bilgilerin anlaşılmasını sağlar. Hacim değeri yüksek verilerin saklanmasıyla güçlüğünü anlayan Leonardo Da Vinci çizimleriyle kelimeleri ifade etmenin alternatiflerini geliştirdiği görülmüştür (Stokes, 2002). Görseller aktarmak istedikleri duygu ve düşünceler kadar kişiler için ilgi çekici bir hal alabilir. Tasarımcının ne amaçla görseli oluşturduğunu anlamak, aktaranın hedefine göre değişiklik gösterdiği gibi alıcının algılama durumuna göre de farklılık gösterebilir. Her görselin aktardığı mesaj yoğunluğu farklıdır. Sıradan bir çiçek genel olarak estetik haz oluşturabilir ancak çiçeğin önemli gün ve kişiden gelme durumuna göre aktaracağı duygu ve düşünce yoğunluğu da değişkenlik gösterecektir. Eşten evlilik yıl dönümünde gelen çiçeğin sevgiyi, yeni iş yeri için gelen çiçeğin kutlamayı ifade ettiği gibi görsellerin aktarmak istediği mesajlarda yere, zamana, aktarana bağlı olarak değişiklik gösterebileceği örnekler çoğaltılabilir. Görsellerde bazen görsel göstergelerin düz ya

da gerçek anlamlarının olduğu gibi aktarılması amacı güderken bazen de bunların sanatsal yönleri ön plana çıkarılmak istenmektedir. Sanatsal nitelik taşıyan bu görsel göstergeler izleyicinin yorumuna açık ya da alıcının kendine göre bir anlam çıkarabileceği veya yaratıcının eserde bıraktığı alıcı tarafından doldurulması beklenen bir boşluk olarak ifade edilmesi mümkün olmaktadır. Bu durumda görsel göstergeler; gerçekleri olduğu gibi aktaranlar ve sanatsal özellik taşıyanlar olarak sınıflandırılabilir (Doğan, 2015).

Videolar, grafikler, resimler, semboller gibi birçok ifade biçimleri görsellerden oluşmaktadır. Duyguyu, düşünceyi, olayı, olguyu, bilgiyi ve daha birçok ifadeyi görsellerle aktarmak mümkündür. Örneğin trafikte renklerin ve levhaların oluşturduğu görsel işaretler araçların ve yayaların belli bir düzende hareket etmesine olanak sağlamaktadır. Yazı yerine görsel ifadelerin tercih edildiği trafikte, görselliğin son derece etkili ve önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Yine alışveriş merkezileri, spor salonları, istasyonlar, okullar, toplu taşıma araçları vb. halka açık alanlarda birtakım sembollerden faydalandığına hemen hemen her gün şahit olmaktadır. Bay ve bayan tuvaletler, sığınaklar, giyinme kabinleri, tehlikeli alanlar, park yerleri vb. işaret ve semboller bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Görsellerin aktarmak istediklerini algılamak için bazen daha dikkatli bakmak gerekebilir. Doğada gördüğümüz ve duyduğumuz her şey belli bir uyum içerisindedir. Demircinin çekiç darbeleri, kalbimizin ritmi, dalgalar, rüzgâr, bulutlar, ağaç yaprakları, atın nal sesleri, soluk alışverişimiz her şey belli bir ritim ve belli bir oranda bulunmaktadır. Vücudumuz ve duyu organlarımız da bu oran ve dengeye örnek gösterilebilir. Plastik sanatlarda sıklıkla duyduğumuz altın oran olarak ifade edilen kavrama doğada canlı ve cansız varlıklarda rastlanmaktadır. Altın oran tarihte eski Mısırlara kadar dayandığı bilinmekte ve bu ölçü 1/6 olarak ifade edilmektedir (Keskinok, 1994). Bilim insanları her şeyin belli bir ölçüde, uyum içinde olmasını tarihten bu yana matematiksel olarak ifade edilebilir olduğuna işaret etmiş ve günümüzde doğa yasaları ile evrenin belli bir düzende olduğunu açıklamaya çalışmıştır. İnsan anatomisinde bulunan kulak, göz, kemik, iç organlardaki mükemmel orana, ayçiçeği kozalağı içindeki dizilişten, deniz kabuklarına kadar doğada rastlamak mümkündür (Seçkin ve Bülbül, 2020).

Görsellerin okunması bir takım fizyolojik ve psikolojik süreçlerden oluşmaktadır. Görsel uyarıcıların algılama ile bellekte oluşturduğu etkinin yorumlanarak yeni bir veri oluşturma sürecinde görsellerin okunması için renk, doku, çizgi, boyut, zıtlık, bütünlük, uyum, denge, ritim gibi görsel tasarım ilkelerinin öğrenilmesini zorunlu kılmaktadır (Arslan ve Zeren, 2009).

Bir görsel oluşturulurken veya sanat eseri yaratılırken kullanılan öğelere görsel tasarım

öğeleri denmektedir. Bunlar bir binayı inşa etmekte kullanılan tuğla, çimento, kum gibi veya bir kek yapımında kullanılan un, süt, yumurta gibi önemli yapı unsurlarıdır. Tasarım öğeleri olmadan bir tasarım veya sanatın yaratılması mümkün değildir. Sanat ve tasarım yoluyla kurduğumuz iletişim, onun dili ve alfabesi olan “Görsel Tasarım Öge ve İlkeleriyle” gerçekleşir. Mühendislik, planlama gibi farklı alanlarda kullanılmakla birlikte “tasarım” sözcüğünün sanatsal alanda düzenleme, kompozisyon, estetik ve işlevsel ürün olarak anlamlandırıldığı söylenebilir. Çeşitli öğelerin dengeli ve estetik biçimde iki ya da üç boyutlu yüzeye yerleştirilmesi ile tasarım gerçekleşmiş olur. Görsel Tasarım ilkelerini ilk olarak Amerika Kolombiya Üniversitesi’nde sanat ve tasarım eğitimcisi Arthur Wesley Dow’un 1899 yılında yazdığı kitapta ortaya koymuştur. Bugün sanatsal düzenleme/ kompozisyon/ tasarım öge ve ilkeleri olarak bildiğimiz yöntemi geliştirmiştir (Gezer, 2019).

Görsel Tasarım öğeleri; nokta, çizgi, renk, şekil, doku, ton ve değer (value) olarak sıralanabilir. Görsel Tasarım İlkeleri ise bütünlük, vurgu (odak noktası), zıtlık, denge (simetrik, asimetrik, merkezi, bütüncül), oran (orantı), hareket, ritim, hiyerarşi gibi elemanlardan oluşmaktadır. Görsel tasarım ilkeleri; sanatı meydana getiren tüm unsurların dikkatle düzenlenmesine ve organize edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum da dikkatleri çekmek ve yönlendirmek mümkün olur. Bunlardan bazen görsel etki olarak da söz edilmektedir. Görsel tasarım öge ve ilkeleri amaçlanan görsel tasarım stratejilerinin temeli olması beklenen iyi görsel tasarım uygulamaları ile ilgili temel düşünceleri tanımlar. İlkeler bir tasarımın yapısal yönünü oluştururken, öğeler ise tasarımın sözlüğünü biçimlendirir. Görsel tasarım öge ve ilkelerini dikkate almak bir kompozisyon oluşturmada başarı sağlamanın ilk yolu olarak gösterilmektedir. Bu öge ve ilkeler tüm görsel tasarım alanlarında kullanılabilir. Bir bakıma tasarım, bir amaç için çizgi renk ve doku gibi bir ya da birden fazla öge ve ilkenin organize edilmiş düzenlemesidir. Eğitimciler, görsel tasarım öge ve ilkelerini uygulamalar esnasında destekleyerek öğrencilerin özgün çalışmalarına yansıtma ve öğrenmeyi etkili hale getirmeyi amaçlanmalıdır (Bozkurt, 2022; Çaydere, 2016; Gezer, 2019).

2.1.1. Görsel Tasarım Öğeleri

Bu bölümde görsel tasarım öğeleri olan nokta, çizgi, şekil, doku, renk, ton ve değer(value) başlıklar altında açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.1.1. Nokta

Birbirinden farklı alanlarda değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Hem bilimsel hem de sanatsal alanlarda kullanılabilen nokta kavramı soyut ve aynı zamanda zihinde canlandırılabilen boyutuyla düşünülebilir. Nokta; algılanabilen en küçük görsel birim dendiği gibi, iki çizginin kesiştiği yer, boyutu olmayan en küçük yapıtaşı, tasarımı başlatan ilk düzen elemanı olarak tanımlanabilir. Noktanın görsel fonksiyonlarına bakıldığında çizgisellik oluşturabildiğini, açık- koyu etkisi, hareket, bütünlük, doku etkisi verebildiğini görmekteyiz. Noktaların birleşerek çizgiyi ve yüzeyi oluşturabildiğini, derinlik, ritim, vurgu oluşturabildiğini aynı zamanda kompozisyonda dağılma, toplama etkisini, optik anlatıma olanak sağladığını ve tasarımın dengesini etkilediğini söylenebilir. Noktalar; büyük, küçük, koyu, açık, planlı veya dağınık olarak yan yana bulunduklarında çizgiyi meydana getirirken eşit aralıklı olarak bulunduklarında yüzeysel bir görünüm oluşturmaktadır. Noktaların büyükten küçüğe veya küçüktün büyüğe doğru belli bir düzende sıralanışı desen ortaya çıkarabilmektedir. Bu noktasal oluşumlara doğada çokça rastlamak mümkündür. (Pektaş, 2022). Nokta etkisine sahip doğal bir örnek olarak uğur böcekleri gösterilebilir (Özsoy, 2016).

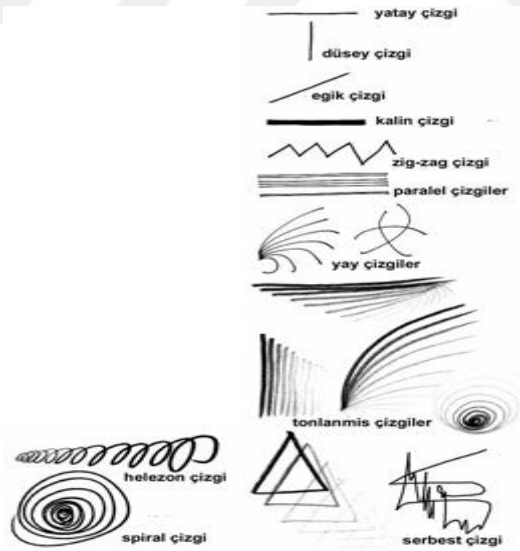
Şekil 1. Nokta Etkisine Sahip Doğal Örnek

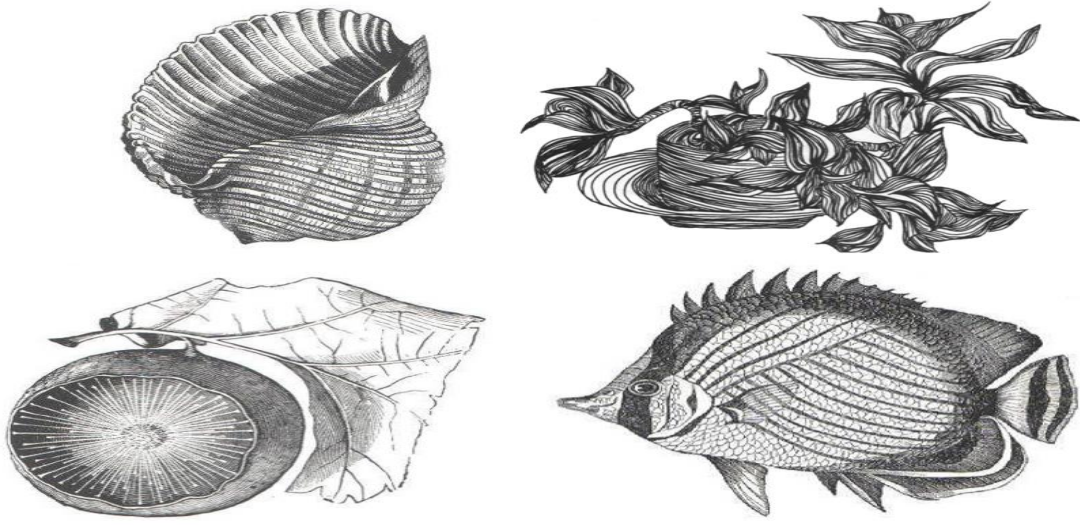
2.1.1.2. Çizgi

Çizgi; “noktaların hareketiyle oluşturduğu hat” veya “noktayla başlayarak hareketsetel etki ile meydana gelen iz” olarak tanımlamak mümkündür. Doğada çizgi yerine biçimler ve yüzeyler bulunmaktadır. Ağaç dalları, işlenmiş metaller hayvanların üzerinde kendiliğinden oluşan çizgiler doğada gözlemlenebilen çizgisel oluşumlara verilebilecek örneklerdir. Çizgiler sınırları belirleyici, tasarım dilinde sadeleştirme, basitleştirme işlemi olarak açıklanmaktadır. Eğik çizgi, düz çizgi, kesik çizgi, yuvarlak çizgi, doğru çizgi, dalgalı çizgi, kırık çizgi vb. çizgi çeşitleri bulunmakta, yapıya hareket, acı, canlılık, simetri, asimetri, perspektif bakış gibi duygu ve düşünce katmaktadır. Çizgiler uyumu veya zıtlığı sağlayarak belli bir duygu ve düşünceyi aktaracak güce sahiptir. Çizgilerin uyandırdığı duygular bulunmaktadır. Doğru çizgiler sakinlik, sağlamlık ve devamlılık etkisi oluştururken yatay doğru çizgiler hareketsizlik durağanlık duygusu uyandırmaktadır. Kırık çizgiler sertlik, dalgalı eğri çizgiler yumuşaklık hissi uyandırmaktadır. Kâğıt üzerinde bir obje oluşturulurken çizgiden faydalanılmakta ve bu çizgi ile meydana getirilen kapalı formlar ise yüzeyi meydana getirmektedir (Özkartal, 2009; Pektaş, 2022).

Şekil 2. Çizgi Çeşitleri

Şekil 3. Çizgi ile Yapılmış Obje Etütleri

2.1.1.3. Şekil

Belirli sınırlar içinde genişlik ve yüksekliği olan kapalı özellikte iki boyutlu alanlar şekilleri ifade etmektedir. Doğal şekiller organik özellikler barındırırken geometrik şekiller matematiksel kuralların meydana getirdiği şekillerdir. Geometrik şekiller üçgen, kare ve yuvarlak olarak üç temel şekilden oluşmaktadır. Doğal şekiller; yaprak şekli, böcek şekli, taş şekli gibi gerçeklik uyandıran organik şekillere örneklerdir. Doğada bulunmayıp bir sanatçı tarafından özgün bir ifadeyle oluşturulmuş şekillere de serbest şekiller denilmektedir. Şekiller tasarımı zenginleştiren, iletişimi kolaylaştıran ve algıyı hızlandıran etkiye sahiptirler. Sembol oluşturarak evrensel bir dil özelliği kazanabilirler (Bozkurt, 2022; Pektaş, 2022).

Şekil-zemin ilişkisi; Görsel tasarımlar ön ve arka plan olarak oluşturulmakta, arka plan için fon veya zemin adı verilmektedir. Arka planda verilen görsel elemanlar ön planda verilenler için zemin düzeyinde aktarılırken bu ön ve arka plan arasında doğrudan bir ilişki söz konusu olmaktadır. Tasarımda sunulan ön ve arka plan arasındaki etkileşime şekil zemin ilişkisi denir.

Özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Bozkurt, 2022).

- Şekil-zemin ilişkisi tezatlıkta etkilidir.
- Şekil- zemin ilişkisi görsel algıyı etkiler.
- Şekil- zemin ilişkisi ilk bakışı etkiler.

2.1.1.4. Doku

Doku, yüzeyler üzerinde görme veya dokunma ile hissedilebilen etkidir (Sozen ve Tanyeli, 2014, s. 96). Yapay veya doğal bir etki unsuru barındıran doku, el ile dokunarak hissedildiğinde doğal, göz ile görüldüğünde dokunun duyumsanması ise yapay doku örneğini oluşturmaktadır. Doku, dokunma hissi uyandıran anlamına gelir ve duyuşsal olarak dokunmanın ötesinde gözde oluşan dokunma hissidir. Gerçek, görsel, organik, inorganik gibi çeşitlerden oluşan doku, doğada gözle görülen her şeyde aslında az çok mevcuttur. (Gezer, 2019). Ağaç kabukları, toprak tabakası, kaya gibi birçok doğal doku örneği verilebilir. Yapay dokular ise doğal dokuların aksine insanların oluşturduğu nesnelerde mevcuttur. Metaller, camlar, kıyafetler gibi örnekler yapay doku örneğidir. Yapay doku örneklerinde doğal dokulardaki gibi iç yapılarının dış yapıları ile uyumu görülmeyebilmektedir. Ancak doğal doku örneklerinde bu uyum mevcuttur. Yapay dokuların oluşturulmasında doğal doku örneklerinden esinlenildiği ifade edilebilir (Atmaca, 2014; Bayraktar, Görür Tamer, Cubeiro, Ceylan Kızıltaş ve Armatlı Köroğlu, 2012).

Herhangi bir nesnenin yüzeyine dokunduğumuz veya görme duyusu vasıtasıyla algıladığımız pürüz veya pürüzsüzlük (girinti, çıkıntı, sertlik, yumuşaklık, kayganlık vb.) gibi nesnenin yapısı hakkında bilgi veren bu özellikler doku olarak açıklanmaktadır. Pürüzlü yüzeyler de ışığın açık ve koyu tonları daha yoğun hissedilirken pürüzsüz yüzeylerde ışık yüzeye daha eşit dağılmaktadır. Görsel öğelerin inşasında gerçek dokulardan faydalanılmakta ve tasarımcının yaratıcılığına has özellikler içeren bir tür yanılsamalardan meydana gelmektedir. Görsel tasarımlarda çizgi, şekil ve renk öğeleri kullanılarak görsel dokular oluşmaktadır (Artut, 2013; Becer, 2015; Öztuna, 2007).

Şekil 4. Doğada Bulunan Doku Örnekleri

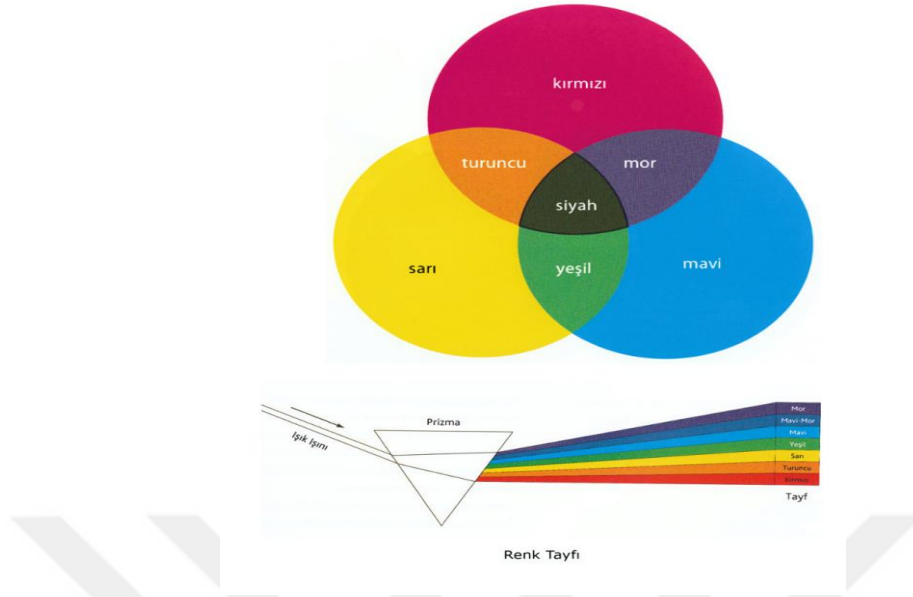

2.1.1.5. Renk

Bir diğerk görsel tasarım ögesi olan renk ögesinin en temel işlevi eserin gerçeğey uygunluğunu güçlendirmektir (Özkeçeci ve Çiçek, 2017). Renk, cisimlerin kendi yapısından veya yansımından kaynaklı gözde oluşturduğu etki şeklinde tanımlamaktadır (“Renk ne demek TDK Sözlük Anlamı”, 2024). Renklerin oluşmasını ışık sağlamaktadır. Nesnelere gelen ışık bir miktar emilmekte ve yansıyan ışık ise rengi oluşturmaktadır. Renkler; sıcaklık, soğukluk, dinlendirici, hafifletici, sevinç, hüzn, aktiflik veya pasiflik gibi duyguları etkilemektedir. Bu nedenle renklerin psikolojik etkilerini bilen tasarımcının aktarmak istediğı duyguyu algılayanda daha güçlü bir etki oluşturmalarını sağlayacaktır (Özdemir, 2005).

Güneş ışığının bir dizi renk bandını meydana getirdiğı deney, Renk Tayfı (Spektrum) olarak adlandırılmıştır. 17 yüzyılda Newton tarafından gerçekleştirilen deneyde, sadece bir demet ince bir güneş ışığının karanlık bir odada üçgen şeklinde bir prizmadan geçirilmiş ve beyaz bir perdeye yansıtılarak sarı, kırmızı, turuncu, mavi, mor, lacivert ve yeşil renk ortaya çıkarılmıştır. Renklerin hepsinin karışımında ise beyaz renk meydana gelmiştir. Yapılan bu deneyde 180 çeşit rengin varlığı söz konusu olmuşken göz ile yapılan bu ayırmada 7 renkten bahsedilmiştir. Bu renklerden dalga boyu en uzun olan kırmızı renk kızıl ötesi ışınlardan oluşurken dalga boyu en kısa olan mor renk x-ray ışınlarından oluşmaktadır. Işğın prizmadan geçmesi ile farklı renkleri oluşturmaları renklerin dalga boyundaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Gökkuşğı, renk tayfına verilebilecek en iyi örnek olduğı söylenebilir (Pektaş, 2022; Per, 2012).

Şekil 5. Renk Tayfi

Kırmızı, mavi ve yeşil ana ışık ana renklerini oluşturmaktadır. Bu renklerin hepsinin karışımı ise beyaz rengi meydana getirir. Görsel tasarımda renk etkili bir iletişim aracı durumundadır. Sıcak renkler uyarıcı etki bırakırken soğuk renkler dinlendirici etki oluşturmaktadır. Sarı, kırmızı ve turuncu sıcak, mavi, yeşil ve mor ise soğuk renklerdir. Renklerin insan psikoloji üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Renklerin dikkat çekiciliği ve duygusal etkileri de tasarımda önem oluşturmaktadır.

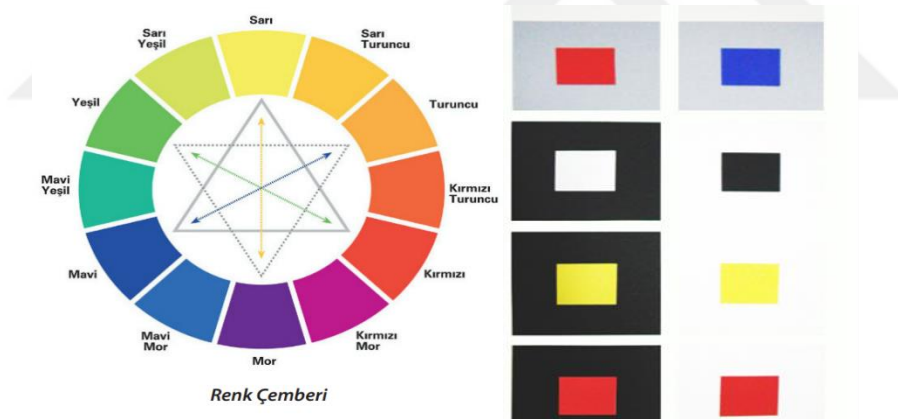
Bütün renkler iki esas işlemle oluşmaktadır. Kırmızı, yeşil ve mavinin karışımı magenta, cyan ve yellow olmak üzere üç rengi ortaya çıkarır. Bu renklerin üst üste bulunduklarında beyaz rengin oluşumunu sağlar. Bunlar toplamsal renkler olarak adlandırılır. Bilgisayar, televizyon gibi teknolojik aletlerin çalışmasında bu sistem bulunmakta ve renklerin oluşumunda ışık kullanılmaktadır. Cyan, magenta ve yellow ana renklerinin karışımından siyah renk ortaya çıkmaktadır. Renklerin yoğunluğu ile tüm renk elde edilirken “pigment” adı verilen boyalarla oluşturulan bu sistem ise çıkarımsal renkler olarak adlandırılmaktadır. Temel renk, ton ve parlaklık değeri ile yoğunluk rengin üç temel niteliğini ifade etmektedir. Temel renk; rengin kendisini, ton değeri ve parlaklık; rengin açık veya koyuluk değerini, yoğunluk ise rengin saflığını göstermektedir.

Tarih içinde birçok araştırmacı renk üzerine çalışmalar yaptığı görülmektedir. 15. yüzyılda başlayıp günümüze kadar devam eden renk teorileri bugünkü anlayışı oluşturmuştur. Bu tarihsel süreç içerisinde bilim insanlarının oluşturduğu çeşitli renk çemberleri bulunmaktadır. Üç ana renk ile başlayan renk çemberi renk armonisi tasarımda önemli bir yere

sahiptir. Sarı, kırmızı ve mavi ana renkleri oluştururken bu ara renklerin karışımından ise yeşil, turuncu, mor gibi ara renkler ortaya çıkmaktadır. Ana ve ara renklerin karışımından ise üçüncü derece renkler oluşmaktadır. Renk çemberinde tam karşı karşıya bulunan renklere tamamlayıcı(zıt) renkler denilmektedir. Bu zıt renklerin yan yana bulunması canlılık ve parlaklık sağlamaktadır. Tasarımda buna kontrast adı verilir. Kontrast iki renk arasındaki kutupsal özellikte farklılığı göstermektedir. Örneğin kırmızı ve sarının karışımından turuncu meydana gelirken üçüncü ana renk olan mavi bu rengin kontrastı yani tamamlayıcı rengidir. Aynı şekilde sarı ve mavinin karışımından yeşil meydana gelirken üçüncü ana renk olan kırmızı bu rengin kontrastı yani zıt rengini oluşturur. Mavi ve kırmızı karışımı moru oluştururken morun zıttı ise sarıdır. Bu karışım içinde sarı kesinlikle yoktur ve zıtlık oluşturmaktadır (Özkanlı, 2022; Pektaş, 2022; Polat, 2012).

- Kırmızı + Sarı = Turuncu (içinde mavi yok)
- Sarı + Mavi = Yeşil (içinde kırmızı yok)
- Mavi + Kırmızı = Mor (içinde sarı yok)

Şekil 6. Renk Çemberi

Bir kompozisyonda renklerin etkisiyle derinlik algısı oluşturmak mümkündür. Sıcak renklerle yakınlık etkisi oluşturulabilirken soğuk renklerle uzaklık algısı yaratılabilir. Renklerin, derinlik algısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Derinlik; “bir şeyin dip tarafının yüzeye, ağza olan uzaklığı” olarak tanımlanmaktadır (TDK). Resimde derinlik, anlatılmak isteneni 2 boyut dışında 3. bir boyut katarak anlatma imkânı sağlamaktadır. Renklerin, resimde derinliği sağlamanın önemli bir unsuru olduğu söylenebilir (Günay, 2008).

Şekil 7. Derinlik Çalışması

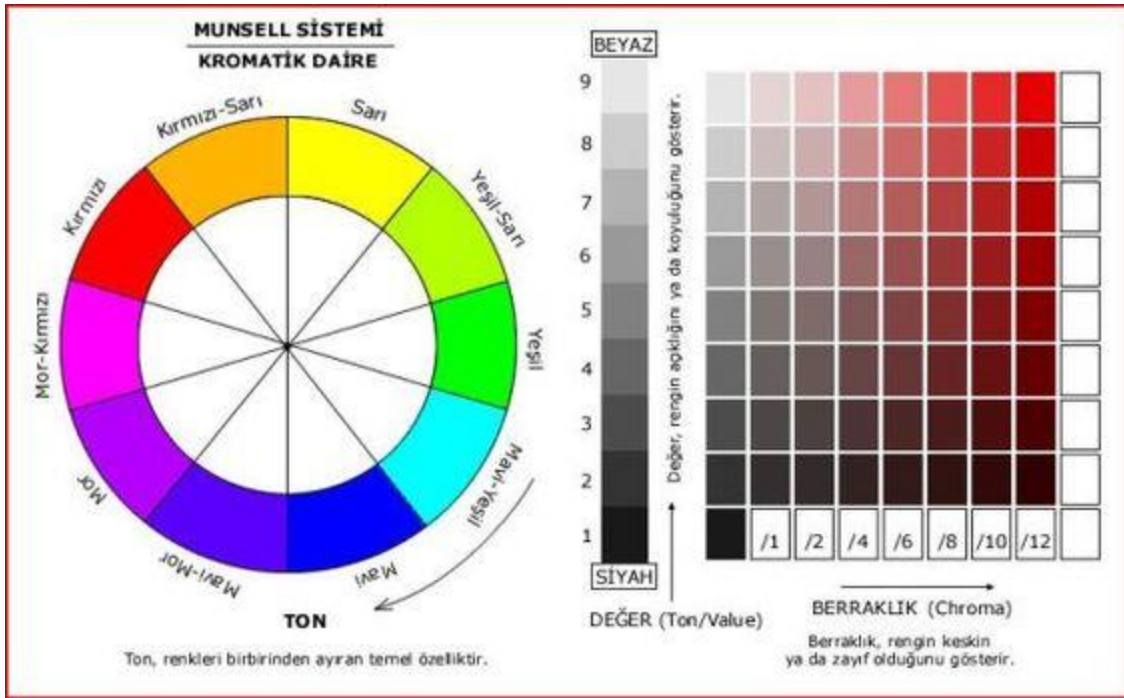

2.1.1.6. Ton

Ton, bir rengin ifade edilmesinde en saf durumunu açıklayan kavramdır. Çoğunlukla renk yerine kullanılan ton, bir rengin ait olduğu sınıfı belirtmektedir. Rengin en saf hâlini tanımlayan bir terimdir. Başka bir ifadeyle ton, bir rengin kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, mor olarak isim veya niteliğidir. Bir renk çoğunlukla en güçlü veya baskın tonunun adıyla belirtilmektedir. Altı ana rengin karışımıyla yeni renkler meydana gelmesine ton denir. Renkler arasındaki geçişin sağlanması yine ton olarak ifade edilir. Işık renklerin ton değerlerini etkiler.

Munsell; sarı, kırmızı, yeşil, mavi ve mor gibi 5 ana rengi kullanarak renk çemberini oluşturmuş ve bu renk çemberini 20 eşit parçaya bölmüştür. Munsell'in oluşturduğu renk sistemi doygunluk, açıklık, koyuluk gibi geleneksel renk sistemini devam ettirmiş ve dünyaca kabul görmüştür (Friedmann, 2003, s. 35; Per, 2012).

Şekil 8. Munsell Sistemi Kromatik Daire

Kromatik/akromatik; kromatik renk tonu anlamına gelirken akromatik ise renksizlik ve renk çemberinde yer almayan tonlardır denilebilir. Siyah, beyaz ve gri akromatiktir ve nötrdür. Siyah beyaz ve gri tonlarından meydana gelen bir renk kombinasyonudur. Bu nötr renklerin doygunluğu düşük ve renk çarkında bulunmamaktadırlar. Yalnızca ışığın olduğu ortamda bulunan siyah ve beyaz ile bu renklerin karıştırılmasıyla oluşan renk tonları yani griler akromatik renklerdir (Özsavaş, 2015)

Şekil 9. Akromatik Renkler

2.1.1.7. Değer (Value)

Renklerin açıklık veya koyuluğu bir kompozisyonda sunulmak istenen vurgu ve hiyerarşi ile ilişkilidir. Bu açıklık ve koyuluk değerini ifade etmektedir. Renklerin açık tonlardan koyu tonlara belirli bir dizi değer ile elde edildiği söylenebilir. Renkler içinde en yüksek değer beyaz iken en düşük değer ise siyah olarak belirtilir. Koyu ve açık ton renkleri sağlamak için bir renge beyaz veya siyah eklemek o rengin değerini etkilemektedir (Gezer, 2019). Beyaz ve siyah renklerin renksiz değerler olduğu ve bu iki rengin karışımı ile oluşan gri

rengin ise orta bir değer olduğu söylenebilir.

Şekil 10. Değer Örneği

Renklerin birbiriyle ilişkisine baktığımızda, çeşitli renklerin göze hoş gelen bir şekilde yan yana kullanılması bir düzen ve ahengi meydana getirebilir. Renkler bir araya geldiklerinde oluşturdukları uyum, ölçü ve sıcak soğuk renkler arasındaki bağlantı armoniyi oluşturur. Renklerin insanlar üzerindeki etkileri, duygu durumunu değiştirebilme, dikkati çekme, algıyı etkileme gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişebilir. Renklerin psikolojik etkileri ve anlamları kültürel tercihlere bağlı olarak değişebilir. Renklere atfedilen anlamlar, farklı kültürler arasında büyük ölçüde değişiklik gösterebilir. Örneğin, Batı kültüründe beyaz genellikle saflık, temizlik ve düğünlerle ilişkilendirilirken, Doğu kültürlerinde ölüm ve yasla bağlantılı olabilir. Ayrıca, kişisel deneyimler ve tercihler de renk algısını etkileyebilir. Bir kişi için belirli bir renk pozitif bir anlam taşıyabilirken, başka bir kişi için aynı renk negatif bir çağrışım yapabilir. Örneğin, birinin çocukluk anılarından dolayı kırmızı renkten korkusu olabilir, bu da kırmızıyı olumsuz bir şekilde algılamasına neden olabilir. Renklerin sembolik anlamları ve psikolojik etkileri üzerine yapılan araştırmalar, kültürel ve bireysel farklılıklara işaret etmektedir. Renklerin insan psikolojisi üzerindeki etkisi karmaşık bir konudur ve tam olarak standartlaştırılmaz. Dolayısıyla, renklerin anlamları ve etkileri konusunda genellemeler yapmak yerine, bireysel ve kültürel farklılıkları dikkate almak önemlidir. Renkler, sanatta, tasarımda, iletişimde ve psikolojide de önemli bir rol oynar. Renklerin duygusal ve psikolojik etkileri vardır ve insanların zihinsel durumlarını, davranışlarını ve algılarını etkileyebilir. Bu nedenle, renklerin seğimi ve kullanımı, farklı alanlarda dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur (Danger, 1987; Gage, 1999; Kanat, 2001; Mazlum, 2011; Nalinci ve Yapıcı, 2022, 2014; Sturm ve Larsson, 2009).

Renklerin psikolojik anlamları, insanların duygusal ve zihinsel tepkilerini etkileyebilen güçlü bir etkiye sahiptir. Renkler, duygusal durumları etkileyebilir, enerji seviyelerini değiştirebilir ve zihinsel süreçleri etkileyebilir. Psikolojik olarak renklerin farklı anlamları ve etkileri olduğuna dair bazı genel algılar bulunmaktadır, ancak bu algılar kültürel farklılıklara, bireysel deneyimlere ve kişisel tercihlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. İşte bazı yaygın renkler ve genel olarak bağlandıkları psikolojik anlamları şu şekildedir (Alici, 2019; Danger,

1987; Friedmann, 2003; Gage, 1999; Kanat, 2001; Sharma ve Sharma, 2007):

- Kırmızı: Enerji, tutku, güç, heyecan, cesaret gibi duyguları temsil edebilir. Aynı zamanda tehlike, öfke ve agresyon gibi daha negatif anlamlara da sahip olabilir. Batı kültüründe genellikle aşk, tutku ve enerji sembolü olarak kabul edilirken, Çin kültüründe mutluluk, zenginlik ve şans temsil eder. Çin Yeni Yılı gibi önemli kutlamalarda kırmızı rengin kullanımı yaygındır.
- Mavi: Sakinlik, huzur, güven, sadakat gibi duygularla ilişkilendirilir. Aynı zamanda soğukluk, üzüntü veya depresyon gibi daha olumsuz duyguları da temsil edebilir. Batı kültüründe genellikle sakinlik, güven ve güvenilirlik sembolü olarak kabul edilirken, Orta Doğu ve bazı Asya kültürlerinde yas ve depresyon sembolü olabilir. Örneğin, İran'da yas dönemlerinde mavi giyinmek yaygındır.
- Sarı: Mutluluk, neşe, enerji, iyimserlik gibi duyguları yansıtabilir. Ancak aşırı kullanıldığında huzursuzluk veya sinir bozukluğu gibi etkilere neden olabilir. Sarı, batı kültüründe genellikle neşe ve enerji sembolü olarak kabul edilirken, bazı doğu kültürlerinde ihanet ve kıskançlık sembolü olabilir. Çin kültüründe, sarı renk imparatorluk ve soylulukla ilişkilendirilir.
- Yeşil: Doğa, tazelik, büyüme, denge gibi pozitif anlamlara sahip olabilir. Aynı zamanda kıskançlık veya çevre kirliliği gibi negatif anlamları da olabilir.
- Mor: Gizem, lüks, yaratıcılık, ruhsallık gibi duyguları temsil edebilir. Ancak bazı kültürlerde yas, hüznün veya melankoliyle de ilişkilendirilebilir.
- Turuncu: Enerji, sıcaklık, coşku gibi duygularla ilişkilendirilir. Aynı zamanda dikkat çekmek veya uyarıda bulunmak için kullanılan bir renktir.
- Beyaz: Temizlik, saflık, basitlik, dinginlik gibi anlamlara sahip olabilir. Fakat Doğu kültürlerinde ölüm ve yasla ilişkilendirilebilir. Örneğin, Batı düğünlerinde gelin genellikle beyaz gelinlik giyerken, bazı Doğu kültürlerinde beyaz cenaze törenlerinde kullanılan bir renktir.
- Siyah: Güç, eleganlık, gizem gibi anlamları temsil edebilir. Aynı zamanda üzüntü, korku veya ölümle de ilişkilendirilebilir.

Bu örneklerde görüldüğü gibi, renklere atfedilen anlamlar kültürler arasında değişebilir. Bu farklılıklar, bir kültürün tarihi, dini veya coğrafi bağlamları, sembolizmi ve yerel gelenekleri ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca, dilin renk algısına etkisi de önemlidir. Örneğin, bazı dillerde mavi ve yeşil renkler farklılaştırılmazken, diğer dillerde ayrı kelimelerle ifade edilir. Bu dil farklılıkları da renk algısını etkileyebilir ve kültürel farklılıkları ortaya çıkarabilir.

Renkler eğitim-öğretim süreçlerinde etkili bir şekilde kullanılabilir. Renkler, öğrenme ortamlarını ve materyallerini canlandırarak öğrencilerin dikkatini çekebilir, ilgilerini artırabilir ve bilgilerin daha etkili bir şekilde öğrenilmesine yardımcı olabilir. Renklerin eğitim-öğretimde kullanımına ilişkin bazı temel nitelik ve örnekler aşağıda yer almaktadır (Graves, 1951; Grangaard, 1993; Çabuk, 2006; Artut, 2007; Daggett vd. 2012; Alici, 2019).

- **Görsel Öğrenme:** Renkler, grafikler, şemalar, diyagramlar ve infografikler gibi görsel araçlarla birleştirildiğinde, öğrencilerin bilgileri daha kolay anlamalarını sağlayabilir. Renkler, farklı kavramları veya bilgi gruplarını temsil etmek için kullanılabilir ve böylece öğrencilerin görsel bağlantılar kurmalarına yardımcı olabilir.
- **Organizasyon ve Kodlama:** Renkler, bilgiyi organize etmek ve sınıflandırmak için kullanılabilir. Örneğin, renkli işaretleyicilerle sayfaları veya notları kodlayarak, öğrencilerin önemli bilgileri daha kolay bulmaları ve hatırlamaları sağlanabilir.
- **İngeleme ve Hafıza:** Renkler, öğrencilerin hafızalarını güçlendirmek için kullanılabilir. Örneğin, bir kavram haritası veya not defterinde farklı renkler kullanarak, öğrencilerin bilgileri ilişkilendirmelerini ve hatırlamalarını kolaylaştırabilir.
- **Motivasyon ve İlgi:** Renkler, öğrenme ortamlarını canlandırarak ve ilginç bir şekilde sunularak öğrencilerin motivasyonunu artırabilir. Renkli materyaller, öğrencilerin dikkatini çekebilir ve sıkıcı veya monoton bir ortam yerine daha ilgi çekici bir öğrenme deneyimi sunabilir.
- **Duygusal Etki:** Renkler, öğrencilerin duygusal durumlarını etkileyebilir. Örneğin, sakinleştirici renkler (mavi, yeşil) sınav stresini azaltabilirken, canlandırıcı renkler (turuncu, sarı) enerjiyi artırabilir. Renklerin duygusal etkisinden yararlanarak, öğrencilerin duygusal yönetimlerini ve motivasyonlarını desteklemek mümkündür (Zeren ve Yapıcı 2023).

2.1.2. Görsel Tasarım İlkeleri

Bu bölümde görsel tasarım ilkeleri olan bütünlük, ritim ve hareket, denge, oran/orantı, hiyerarşi(koram), vurgu, zıtlık(kontrast) ve armoni başlıklar altında açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.2.1. Bütünlük

Görsel tasarımın en önemli ilkesi olduğunu söylemek mümkündür. Görsel unsurları bir arada ve kompozisyon oluşturarak sunmak tasarımda bütünlük ilkesinin gereğidir. Bütünlük dağınıklığı ve uyumsuzluğu ortadan kaldırarak ahengi sağlamaktadır. Görsel tasarımda

bütünlük içeriksel ve biçimsel olarak iki çeşit sağlanabilmektedir. Görsel tasarımda anlatılmak istenen konu neyi gerektiriyorsa ve içerikte onunla ilgili öğeler yer alıyorsa içeriksel bütünlük sağlanmış olmaktadır. İçeriksel bütünlüğü etkileyecek konu dışı elemanlar görselde yer almamalıdır. Bunlar anlam kargaşasına sebep olabilmekte ve kompozisyonu olumsuz etkileyebilmektedir. Tasarımda kullanılan elemanların birbirine benzer elemanlardan seçilmesi ise biçimsel bütünlük ilkesinin gereğidir. Biçimsel bütünlükte de yine kompozisyonu etkileyecek farklı elemanların kullanılması görsel anlatımı olumsuz etkileyebilmektedir (İmik Tanyıldızı, 2020)

2.1.2.2. Ritim ve Hareket

Bir kompozisyonda belli bir sıra ile farklı unsurların dizilimini ifade etmektedir. Bu dizilim belli bir uyum içinde birlik ve beraberliği oluşturan tekrarlardır denebilir. İzleyicide görsel algı sürecini uzatarak, tek düzeliliği engeller ve duygusal bir etki bırakır. Benzer öğelerin oluşturduğu bu görsel ahenk uyumlu tekrarlar oluşmaktadır. Bir kütüphanede raflara dizilen kitaplarda, bir otoparkta sıralanmış otomobillerde bu görsel ritme rastlamak mümkündür. Sıcaklık ve hareketliliği sağlayan ritim rastlantısal, düzenli, ardışık, akışkan, aşamalı olarak gerçekleşebilmektedir. Otoparklar düzenli ritme, tuğla ile örülmüş duvar ardışık ritmi denizlerdeki dalgalar akışkan ritmi iç içe geçmiş daire şekilleri aşamalı ritme örnek oluşturmaktadır. Hareket ile ritim arasındaki farklar şöyle sıralanabilir (Bozkurt, 2022):

- Ritim, hareketlerin belli bir dizilimde görsel olarak sunulması ile oluşan müziksel düzendir. (Ritim hareketi de içinde barındıran bir öğedir. Başka bir ifadeyle hareketler bir araya gelerek ritmi meydana getirir.)
- Ritmin özünde hareket bulunmaktadır. (Hareketler ritmin oluşması için bir birimdir ve ritim için bir zemin oluşturur.)
- Tüm hareketlerde bir ritim vardır veya her ritim de bir hareket vardır. (Hareket içinde ritim barındırır ve ritmin temeli hareketlerdir.)
- Ritim duyguyu etkileyen bir etki barındırırken hareket sadece bir eylemi oluşturmaktadır. Ritim, tasarımın tümünü etkileyen tekrarlamalar sonucu ortaya çıkarken, hareket ise sadece statik bir denge ile alakalıdır.

2.1.2.3. Denge

Bütünsel mükemmelliğe varmak için gerekli olan bir diğer unsur ise tasarımda dengedir. Bir yapının estetik bir sonuç vermesi için dengeye gereksinimi vardır. Denge görsel

ağırlığın eşitlenmesidir. Aynı zamanda nesneler arasındaki uyumlu ilişki olarak nitelendirilen denge, kompozisyondaki elemanların düzenli dağılımıdır denilebilir. Dengesiz bir tasarım aslında kusurlu veya eksik bir kompozisyona işaret edebilir. Denge, görselin oluşmasında öğelerin düzenli bir şekilde yüzeye aktarılmasıyla sağlanmaktadır. Dengeli bir şekilde dağılmayan öğeler kompozisyona zarar verecek ve görselin estetik açıdan kabulünü olumsuz etkileyecektir. Doğada bulunan her şey bir denge içinde var olmaktadır. Bir bütünü meydana getiren tüm parçalar dengeli bir sistemi oluşturmaktadır. Parçaların herhangi birinin eksik veya yanlış eklenmesi dengeyi bozacak ve sistemin doğru çalışmasına engel olacaktır. İnsan bedeni de buna iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bir düzen içinde çalışan organizma, herhangi bir organın hastalanması veya zarar görmesi durumunda zayıflayarak ölüme sebep olabilmektedir. Görsel oluşturmada denge de bu derece önemli bir ilke durumdadır. Tüm zıtlıkların birbiriyle ilişki içinde yansıtılması da görseli meydana getiren ilkelere denge ile sağlanmaktadır. Sanatçı dünyayı gözlemlerken kendi bakış açısında tüm parçaları kendi zihninde bir dengeye oturtarak algılamakta ve bu algısında şekillendirdiği kesiti yüzeye aktararak eseri oluşturmaktadır. Bir eseri değerli kılan en önemli özelliği estetikliğidir demek mümkündür. Estetik bir eser dengeli dağılmış öğeler ile mümkün olabilmektedir. Bu dengeyi sağlamak için simetrik ve asimetrik denge olarak iki çeşit dengeden bahsedilebilir. Simetrik denge, bir eksen veya hayali bir çizgi üzerinde orantılanmış öğelerden oluşmaktadır. Durağanlık, sakinlik etkisi oluşturması nedeniyle sanatçılar tarafından çok tercih edilmemektedir. Asimetrik denge ise benzer olmayan nesnelerin arasında oluşturulan denge olarak tanımlamak mümkün. Sıradan değildir, dinamik, estetik ve ilgi çekicidir. Bu özellikleri bakımından sanatçılar tarafından en çok tercih edilen denge asimetrik dengenin denilebilir (Boztaş ve Düz, 2013; DesignGost, 2020).

2.1.2.4. Oran / Orantı

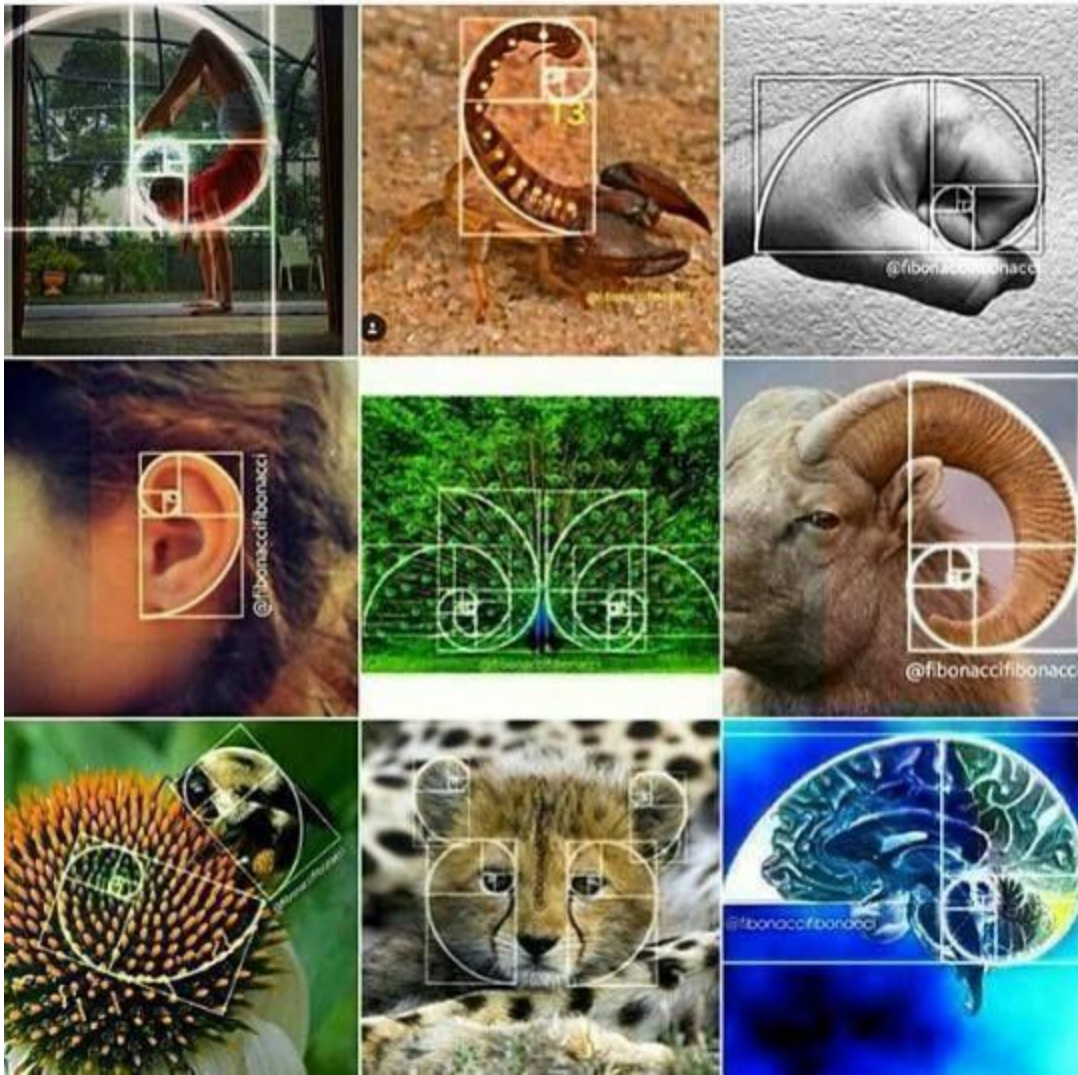
Bir tasarımda görsel unsurların birbiriyle olan ilişkisini oran ile açıklamak mümkündür. Görsellerin iyi bir iletişim ağı kurabilmesi ve düzenli bir görsel tasarımın oluşturabilmesi için öğeler arasında oran/orantı önemli bir ilkedir. Tasarımda göze etki eden bu ölçütler kullanılan tüm unsurların hiyerarşik bir düzen ve dengede bütünlük oluşturarak algılanmasını sağlamaktadır. Sanatçı tasarımında vurgulamak istediği görsel unsuru ön plana çıkarabilmek içinde de yine oran/orantıdan faydalanılabilir. Örneğin tasarımda kullanılan nesneler arasında daha büyük hacimle tasarlanan öğe ön plana çıkarak izleyici de gözün odaklanmasını sağlayabilmektedir (Demirel, 2019; İmik Tanyıldızı, 2020).

Şekil 11. Oran/Orantı Örneği

Tarihten bugüne çeşitli hesaplama yöntemi bulunan altın oranın günümüze dek birçok şekilde kullanıldığı görülmektedir. Eski mısır piramitlerinin oluşumundan doğada bulunan birçok canlı ve cansız varlıklarda altın oranla karşılaşmak mümkündür. Altın oran; bir düzen göstergesi, bir tasarımın oluşturulmasında kullanılan hesaplama yöntemidir denilebilir. Ondalık olarak ifade edildiğinde 1,618033988749894 gösterimi ile kabul edilmiş irrasyonel bir sayıdır altın oran. Bu oranın bulunmasında beşgenin köşelerine denk gelen yıldızın bir kenarının uzunluğu ile beşgenin iki köşesinin arasındaki uzunluklarının toplamından saptanmıştır (Beyoğlu, 2016; San, 2003; Sözen ve Tanyeli, 1986).

Şekil 12. Doğada Altın Oran Örnekleri

2.1.2.5. Hiyerarşi (Koram)

Tasarım elemanlarının önemine göre kademelenmesi ile meydana gelmektedir. Görsel hiyerarşi renk, şekil, boyut, aralık, doku, değer, yön gibi unsurların kullanımıyla oluşmaktadır. Tasarımda hiyerarşiyi oluştururken vurgu önemli bir etken konumundadır (Yıldırım, Sever ve Söğüt, 2022). Görsel hiyerarşinin, enformasyonun ne şekilde planladığını anlamaya olanak sağladığı ve görseli değerlendirmeyi kolaylaştırdığını söylemek mümkündür.

2.1.2.6. Vurgu

Bir görsel tasarımda vurgu, anlatılmak istenen ya da dikkat çekilmek istenen noktanın diğerlerinden ayrılması durumudur. Vurgu şekille, renkle, biçimlerle ya da çizgiyle sağlanabildiği gibi zıtlık, oran/orantı gibi tasarım ilkeleriyle de oluşturulabilir. Vurgu yapılacak

elemanın hareket, biçim, yön, renk, şekil ilişkisi iyi kurulmalıdır. Tasarımda izleyicinin ilk bakışta hissetmesi veya görmesi istenen nokta vurgu ile sağlanır. Vurgu ne kadar etkiliyse tasarım o kadar başarılıdır denilebilir. Tasarımda anlatılmak istenen temel konu, olay ya da mesajı vurgulamak amacını taşır. Aslında tasarımda vurgu, izleyicinin dikkatini çekmek istediğimiz merkezdir (Demirel, 2019).

2.1.2.7. Zıtlık (Kontrast)

Kontrast, karşıtlık, aykırılık, zıtlık anlamına gelmektedir. Tasarımın sanatsal bir değer kazanması açısından oldukça önemlidir. Kontrast görsel elemanların birbirinden farklı yanlarını veya birbirlerine ters düşen özelliklerini anlatır. Kontrastın; renk kontrastı, doku kontrastı, şekil kontrastı, çizgi kontrastı, miktar kontrastı, üslup kontrastı, yön kontrastı, aralık kontrastı olarak çeşitleri bulunur.

Görsel tasarımda kompozisyonu sağlayan ilkelerden biri zıtlık unsurudur. Dinamizm ve parlaklık katarak tasarıma olan ilgiyi artırmaktadır. Görsel tasarımda egemenlik zıtlık ile oluşturulmaktadır. Zıtlık, sıradanlığı ortadan kaldırmaya olanak tanıyan önemli bir kompozisyon ilkesidir denilebilir (Guliyeva, 2024).

2.1.2.8. Armoni

Genel anlamda armoni; bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk, uyum olarak tanımlanmaktadır (TDK). Armoni bir düzen olayıdır. Armoni, renklerin ve şekillerin birbiriyle ahengini ifade etmektedir. Renklerin uyumunu belirten bu kavramla birlikte değinilmesi gereken bir diğer nokta ise ışık ve boyanın karışımıdır. Tüm renklerin oluşumunda karışımlar veya çıkarımlar etkili olmaktadır. Işık dalgalarının birleşiminden beyaz renk ortaya çıkmakta iken tüm renk boyaların karışımından gri- siyah ton elde edilebilmektedir. Armoni denildiğinde tonları akla gelmektedir. Bu nedenle tonların oluşumunda ışığa veya boyaya bağlı olarak farklı nitelikler öne çıkmaktadır. Işığın ana renkleri kırmızı, yeşil ve mavi iken boya renklerinin ana renkleri sarı, kırmızı ve mavi olduğu söylenebilir. Buradaki farklılık renk tayfinin ifade edilmesinde de anlaşıldığı gibi ışığın optik bir karışım olduğundan kaynaklıdır. Tüm boyaların belli bir ölçüyle karışımında beyaz rengin meydana gelme olasılığı bulunmamaktadır. Bunu boyanın kimyasıyla da açıklamak mümkündür. Kısaca belirtmek gerekirse boya karışımında boyanın yapısı gereği her renk kendinde olmayan rengi bir miktar yutmasıyla siyaha veya griye yakın bir koyuluğu meydana getirmektedir. Armoni oluşturulurken tüm renkler bir araya getirilebilir ve bu renklerin uyumundan bir denge

sağlanabilir. Birliği, geçişi, uyumu meydana getiren armoni müzikte olduğu gibi resimde de belli bir amaca uygun tasarlanmaktadır (Canbolat, 2017).

2.2. Görsel Okuryazarlık Tanımı ve Bileşenleri

Görsel okuryazarlığın tarih içerisinde birçok tanımı yapılmıştır. Tek bir tanımla açıklamak mümkün olmazken güncel kaynaklarda tanımlar yapılarak görsel okuryazarlığın bugünkü boyutu açıklanmaya çalışıldığı da görülmektedir. Görsel okuryazarlığı tanımlamak için görsel okuryazarlığın bileşenlerini de ayrıca ele almak gerekmektedir.

2.2.1. Görsel Okuryazarlık Tanımı

Diğer tüm okuryazarlıklar ile ilişkili olan görsel okuryazarlık aynı zamanda bağımsız bir iletişim biçimidir (Arslan ve Zeren, 2009). İngilizce kaynaklarda “Visual Literacy” olarak geçen görsel okuryazarlık kavramı tarih içerisinde ilk kez “*görsel okuma*” olarak kullanılmış ve 1969 yılında John Debes ve arkadaşları görsel okuryazarlığı, aktarılmak istenen mesajın bir imge ile oluşturulması ve bu imgenin yorumlanarak okunması olarak tanımlamıştır (Gemalman, 2014).

Eğitimde okur-yazar olmak geleneksel tanımlamada okuma ve yazma eylemini gerçekleştirebilen kişi olarak açıklanırken, okuryazarlık tanımının çeşitlendiği günümüzde sadece okuma ve yazma becerisinin yeterli olmadığı anlaşılmış, daha farklı boyutlarda tanımlanmaya çalışılmıştır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010). Birçok alanda okuryazarlık kavramı kendi başına yeni bir anlam kazanırken okuryazarlığı tek bir eylemden çıkaran farklı beceriler olarak tanımlayan görüşler ortaya çıkmıştır.

Tarihte birçok tanımı bulunan görsel okuryazarlık, yeni bir oluşum veya yeni bir arayış olmadığı görülmektedir. Uluslararası Görsel Okuryazarlık Derneği (IVLA) görsel okuryazarlık için dört farklı tanımlamada bulunmaktadır. Bu tanımlar şöyle sıralanmaktadır (Pettersson, 1994).

- Duyuşsal yetenekleri birleştirerek görme ve geliştirilebilir bir grup görme yeteneği,
- Görsel sembolleri yorumlama ve görsellerle mesajlar oluşturabilme,
- Görsel imgeleri sözlü dile çevirme becerisi,
- Görsel medya ve görsel medyada bulunan görsel mesajı arayabilme ve bu mesajı değerlendirme becerisi,

Görsel okuryazarlık için yapılan tanımlardan ilki duyuların bütünleşmesi ve görme yeteneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer duyu organlarının etkisine dikkat çekildiği bu

tanımda görme olayının tüm duyularla hissedilebilmesi görsel okuryazarlığın sadece görmekten ibaret bir olay olmadığını göstermektedir. Görsellerin aktarmak istediği mesajları okuma, yorumlama ve yeni görsel mesajlar oluşturabilme ve görsellerin sözlü olarak ifade edilebilir bir beceri olarak tanımlanması görsel okuryazarlığın geliştirilebilirliğini gündeme getirmektedir. Günümüzde medya unsurunun yadsınamayacak derecede etkili bir role sahip olması görsel okuryazarlığa farklı boyut katmakta ve tanımlarda medya faktörüne dikkat çekilmektedir. Görsel medyada mesaj arama, bulunan mesajı zihinde doğru kodlama ve mesajı yorumlama ile yeni mesaj üretebilme yeterliliklerinin kazanılması görsel okuryazar birey olmayla mümkün olmaktadır.

Ausburn (1975) görsel okuryazarlığı bireyin birey ile iletişimde görselleri kullanması ve bu iletişim sürecinde kullanılan görselleri anlaması olarak tanımlamıştır. İletişim boyutu ön planda tutulan bu tanımda görsellerin mesaj olarak aktarılmasına ve mesajların kodları çözülerek anlamlandırılmasına dikkat çekilmiştir. Ancak burada birey-birey iletişiminin ön planda tutulduğu söylenebilir. Bu tanımda günümüz kitle iletişim araçları ile birey arasındaki görsel iletişime değinilmediği görülmektedir. Oysa bulunduğumuz çağda iletişim de televizyon, telefon, tablet, bilgisayar gibi vazgeçilmez teknolojik araçlar yer almaktadır. Görsel ve işitsel olarak mesajları milyonlarca kişiye aktarılmasını sağlayan teknolojinin, internet ile sosyal medya platformları sayesinde dünyanın her yerinde aynı anda etkileşimde bulunma imkânı sağlamıştır.

Braden ve Hortin (1982) görsel okuryazarlığı imgeleri anlama ve kullanmaya bağlı bir yetenek olarak tanımlamıştır (Akt. Kaptan ve Aslan, 2012). Bu tanımlamada görsel okuryazarlığın imgeler üzerine düşünebilme imgeleri anlama ve imgeleri açıklama süreçlerine de değinilerek görsel okuryazarlığın geliştirilebilir bir beceri olduğu vurgulanmıştır.

Considine (1986) görsel okuryazarlığı etkili iletişim ile ilişkilendirerek farklı görselleri okuyabilmek ve yaratabilmek olarak tanımlamaktadır. Gelişmiş görsel okuryazarlık becerisinin sağlıklı bir iletişimin ön basamağını oluşturabileceğini, bugün bireysel ve kitlesel iletişimde görselliğe duyulan ilgiden anlamak mümkündür. Cümlelerle anlatılmak isteneni okumak yerine daha doğru ve kısa sürede zahmetsizce anlamak için birçok insan görselliği tercih etmektedir. Aynı zamanda cümlelerle anlatılmak istenenden daha fazlasını daha kısa sürede ve daha etkili anlattığına inanan görüş, aktarmak istediği mesajı yalnız görsel kullanarak veya görsellerden faydalanarak iletmeye çalışmaktadır. Her iki tarafın etkili iletişim kurabilmesi görsel iletilerin doğru tanımlanmasını ve doğru yorumlanmasını gerektirmektedir.

Bir başka tanımda ise Yeh (2008) görsel okuryazarlığı görselleri doğru anlamak yorumlamak analiz etmek ve yaratmak için gerekli yetenek beceri olarak tanımlarken;

Avgerinou (2003), tüm bu tanımları özetler nitelikte görsel okuryazarlığı bir beceri, yeterlik veya yetenek olarak tanımlamaktadır. Görsel okuryazarlığın bir beceri olarak tanımlanması eğitim sürecine dâhil edilmesini gündeme getirmektedir.

Petterson (1993) görsel okuryazarlığı bilgi, beceri ve davranışlar ile yeteneklerin öğrenilip öğretilbildiği, görsel formlarda iletişim becerilerini artıran bir süreç olarak tanımlamaktadır. Burada öğrenme ve öğretme aşaması tanım genişletilerek görsel okuryazarlığın eğitim boyutu bir kez daha ifade edilmeye çalışılmıştır diyebiliriz.

Yenawine (1997) görsel okuryazarlığı basit bir tanımlamayla görsellerden anlam çıkarma yeteneği olarak ifade etmiş ve bu tanımlamadan yola çıkarak felsefi, metaforik ve bağlamsal içeriklerinin de olduğu birçok beceri gerektiren analiz etme, öznel ilişkilendirme, gerçekleri görme veya bulma, spekülasyonlar yapma, gruplandırma veya ayrıştırma gibi bilişsel yönlerinin olduğunu vurgulamıştır.

Onursoy (2019) görsel okuryazarlığın, günümüze en yakın ve en kapsamlı tanımını (ACRL) Yüksek Öğretim Görsel Okuryazarlık Yetkinlik Standartları (ACRL Advanced Learning Transforming Scholarship- Visual Literacy Competency Standards for Higher Education) (Hattwig, Burgess, Bussert ve Medaille, 2011) yaptığını belirtmiş ve görsel okuryazarlık şu şekilde tanımlanmıştır:

Görsel okuryazarlık; bireyin, görsel medyayı etkin bir biçimde kullanmasını, yorumlamasını, değerlendirmesini ve yaratmasını sağlayan bir dizi beceridir. Görsel okuryazarlık becerileri, görsel malzemelerin üretimi ve kullanımıyla ilgili bağlamsal, kültürel, etik, estetik, entelektüel ve teknik bileşenleri anlayabileceği ve analiz edebileceği biçimde öğrenciyi donatır: Görsel okuryazar bir birey, hem görsel medyanın eleştirel bir tüketicisi hem de paylaşılan bilgi ve kültür ortaklığının yetkin bir sağlayıcısıdır.

Görsel okuryazarlık kavramının geçmişten günümüze birçok tanımının yapıldığı ve tek bir tanım üzerinde görüş birliğinin olmadığı geniş bir anlam ağının olduğu anlaşılmaktadır. Gündeme ilk geldiği zamanlarda görsel okuma olarak tanımlandığı ancak zamanla görsel okuma kavramına yazma eylemi de eklendiği görülen görsel okuryazarlığın bugün bir disiplin olarak ele alındığı ve tanımlandığı söylenebilir. Bu tanımlardan yola çıkarak görsel okuryazarlığın; görsellerden anlam çıkarabilme, eleştirel düşünce süzgecinden geçirerek yorumlayabilme ve yeni görseller üreterek mesaj oluşturabilme olarak birçok yetkinliği barındıran bir beceri olduğu söylenebilir.

2.2.2. Görsel Okuryazarlığın Bileşenleri

Görme ve işitme, insandan uzak dünyada gelişen olaylara ait bilgilerin toplanmasına olanak sağlayan duyuşal sistemlerdir. Bilgilerin toplanılması, kodlanması ve diğer duyuşal girdiler ile bütünleşerek önceki deneyimler ile ilişkilendirilmesi beyinde gerçekleşen zihinsel bir süreci inşa etmektedir. Beynin görevi, iletilen bu bilgileri kodlamak üzere duyu organları vasıtasıyla dünyadan toplamaktır. Duyu reseptörlerinin yaklaşık %70'i görsel uyaranlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Görsel uyaranların algılanması yorumlanması gibi bilişsel işlevlerin görsel dikkat, görsel bellek, görsel imgelem ve görsel ayırt etme bileşenleri bulunmaktadır. Görsel uyaranı seçme, zamanlama, uyaranın görme duyusunun birincil merkezine iletmesi ile odaklanma, gönüllü görsel konumlandırma, görsel dikkati meydana getiren ifadelerdir. Görsel bellek, görsel bilginin önceki deneyimlerle eşleşmesi sürecidir. Görsel imgelem ise kişinin hayal gücü ile veya geçmiş deneyimlerden elde ettiği bilgiler vasıtasıyla zihinde yeni görseller canlandırabilme yeteneği olarak tanımlanabilir. Görsel uyaranların benzerliklerini, farklılıklarını ayırt etme tanımlama, yorumlama, niteliklerini belirleme ve kategorilere ayırma gibi beceriler ise görsel ayırt etme ile mümkündür (Schneck, 2013).

Görsellerin fizyolojik ve psikolojik süreçlerden geçerek algılanması, zihinde şekillenmesi, eleştirilmesi, aktarılması, yorumlanması, görsel olarak ifade edilmesi, yeni görseller oluşturulması ve iletişimde kullanılması görsel okuryazarlık bileşenleri kavramıyla açıklanabilir (Arslan ve Zeren, 2009).

Gemalmayan (2014) çalışmasında görsel okuryazarlığın temel tasarım öğretiminin tüm bileşenlerini içerdiğine değinmekte, bu bileşenlerin görsel algı, görsel düşünme, görsel hiyerarşi, görsel işlevsellik ve görsel strateji olduğunu belirtmektedir.

Görsel algı; en basit tanımla kavrama veya anlamlandırma yeteneğidir. Görsel algı duyuşal vasıtasıyla alınan enformasyonun insan zihninde birleştirilerek anlamlandırılması olarak açıklanabilir (Arıkan, 2011, s. 26). Duyularımız yaşadığımız müddetçe hayatın her anında sürekli bir uyaranlar etkisi altında kalmaktadır. Hayatta kalma mücadelesinin bir parçası durumunda olan bu süreç aslında uyarandan gelen sinyallerin doğru algılanması, sınıflandırılması ve doğru yanıtlar oluşturulması ile beyindeki nöral sistemin bir sonucudur (Ayhan ve Ünal, 2020). Algı, doğumdan itibaren görme eylemi ile başlayıp çevresel, kültürel, tarihi vb. faktörlerin etkisi ile uyaranın zihinde şekillenmesidir. Görmek için öncelikle bakmak gerekmektedir (Arslan ve Zeren, 2009). Algılama ise kavrama, yargılama, idrak etme gibi kavramlarla ilişkili olan ve nesneler, özellikleri veya bağıntılarının duyu organları vasıtasıyla

dış dünyadan haber alma yoludur. İdrak etmenin algılamada pasif bir algılama işlemi olmadığını söylemek mümkündür (Bacaksız, 2004).

Görsel düşünme; soyut bir durumu somutlaştırma, görselleştirerek düşünme görsel algılama olarak açıklanabilir. Görsel öğrenme, tasarlanmış materyallerin öğrenme sürecine katılımı olarak açıklanabilirken görsel iletişimi ise estetiğe, medyaya dayandırarak açıklamak mümkündür. Görsel okumaya ise tüm bu bileşenleri kapsayan en geniş kavramdır denilebilir (Arı ve Soylu, 2020). Görsel düşünebilmek için bireyin bilgisini, zekasını bilinçli bir şekilde kullanması bir gerekliliktir (Yüksel, 2002).

Görsel hiyerarşi; tasarımda asıl dikkat çekilmek istenen ile daha az dikkat çekilmek istenen görsel unsurun hiyerarşik yapıda sunulmasıdır. Hiyerarşi, astlık üstlük ilişkisine bağlı önem sıralaması olarak tanımlamak mümkündür. Temel tasarım ögesi içinde açıklamak gerekirse parçaların önem sıralaması gözetilerek belirli aşamalar içerisinde tasarıma uyarlanması ve bu parçaların öncelik sıralamasının bütün içerisinde algılanmasının sağlanması görsel hiyerarşiyi oluşturmaktadır (Cengizhan ve Ateş, 2006).

Görsel işlevsellik; tasarım öğelerini içinde barındıran estetik ve biçimi bir bütün olarak sunan görsel algı bileşeninin bir devamı niteliğindedir. Tüm görsel sanatlarda ürünler oluşturulurken her biri estetik olarak bir düzen içinde inşa edilir. Görsel olarak sunulan yapıların estetik düzeninin elde ettiği bu işlevselliğe görsel işlevsellik denilmektedir (Yüksel, 2002). Bu işlevsellik faydalılıktan farklı olarak tüm tasarım öğelerinin düzenini ve estetiğin bütün içindeki dengesini algısal manada etkileyen bir bileşen durumundadır.

Görsel strateji; görsel yapıda asıl amaç çevresinde oluşturulan stratejiye bağlılıktır. Strateji, hayatın her alanında başarıya ulaşmak için çizilen yoldur. Bir amaca ulaşmak için bireylerin, kurumların hatta devletlerin bu amaç doğrultusunda geliştirdiği politika olarak stratejiyi açıklamak mümkündür. Görseller oluşturulurken kimi zaman estetiklik kimi zaman aktarmak istenen düşünce veya mesaj ortaya konmak istenmektedir. Görsel strateji, ulaşmak istenen amaca, kullanılacak materyalden aktarılacak istenen mesaja veya estetik kaygıya kadar bir plan doğrultusunda ilerlemek için önceden belirlenen yol haritası olduğu söylenebilir.

2.3.Görsel Okuryazarlık Eğitimi ve Sanat Eğitimiyle ilişkisi

Görme sürecinde zihinde oluşan şematik görselli yorumlama, analiz ve sentez ile kodlayarak yeniden türetebilmek için görsel okuryazarlık becerisi gerekmektedir. Görsel okuryazarlık becerisi kazanabilmek için öncelikle temel görsel yeterlilikler kazanmak gereklidir ve görsel okumanın; algılama, belleğe kaydederek doğru yapılandırma ve doğru

yorumlama gibi basamakları bulunmaktadır (Arslan ve Zeren, 2009).

Yenawine (1997) okullarda veya okul dışında görsel okuryazarlık eğitiminin olmadığına, bakma eyleminin de aynı okuma gibi bir takım zihinsel süreçlerinin olduğuna, karmaşık görüntüleri algılamamanın stratejik temeller içerdiğine dikkat çekmiştir. Teknolojik gelişmelerin hızına yetişmenin zorlaştığı günümüzde, görsel medyanın hayatın her alanında yer bulması ile dijitalleşen bu yeni düzende görsel okuryazarlık eğitimi gündeme getirdiği görülmektedir. Bu durum alan yazında yapılacak yeni çalışmaların varlığını kaçınılmaz kılmıştır.

Yeni teknolojik gelişmeler görsel okuryazarlık kavramını farklı bir boyuta taşımaktadır. Yeni yüzyılda görsel, işitsel ve dijital alanda sunulan enformasyonu anlamlandırma metinleri okuma ve yazma kadar beceri kazanmayı da gerektirir. Bu bağlamda okuryazarlık günün gereklerine uygun yeterlik ile ele alınmalıdır. Bu okuryazarlık yeni bir anlam kazandırmanın birinci nedeni yeni neslin doğasındaki değişimden kaynaklanmaktadır. İkincisi ise yeni yüzyılda gelişen teknolojiye entegre olunmasının gerekliliğidir. Üçüncü olarak insanların bu gelişen teknolojiye verdikleri tepki ile yaratıcılık isteği, anlatma isteği ve insanların yoğun etkileşimleri ile birleşme çabasını ön plana çıkarmaktadır (Bleed, 2005).

Okuryazar olmanın kitap okuma ve yazı yazma olarak yeterli görüldüğü dönemlerden, görselliğin boyut kazanması ile imgesel anlatımın yaygınlaştığı günümüzde yeni okuryazarlık disiplinlerine ihtiyaç duyulmuştur. İmgesel anlatımın bol olduğu, sezdirimsel, çağrışımsal veya eksilteli anlatım yolunun tercih edildiği durumlarda daha ayrıntılı okuma gereklidir (Günay, 2008). Bugün yapılan son araştırmalar ve görsel okuryazarlık ile ilgili aktarılan tanımlardan yola çıkarak görsel okuryazarlığın geliştirilebilir bir beceri olduğu anlaşılmaktadır. Bu becerinin geliştirilmesinde eğitimin ana unsuru olan öğretmenler önemli bir rol üstlenmektedir. Bireyin kendini ve çevreyi tanıması, anlamlandırması, kendini ifade edebilmesi açısından birtakım becerilerin öğretilmesi öğretmenlerin yeterlik düzeyleri bakımından önem oluşturmaktadır. Fransecky ve Debes (1972) gençlerin görsel bilinci ile yetişkinler arasında farklılıklar oluşmasında televizyon kuşağını bir örnek olarak göstermiş, bu farklılıkları anlayabilmek için bu yeni öğrencilere daha yakından bakmak ve saygı duymak gerektiğini ifade etmiştir. Pek çok yetişkinin ise yeni öğrencileri korkutucu bulduğuna değinmiştir. Günümüzde de sıkça önceki nesillerin sonraki nesilleri eleştirdiklerine yönelik örneklerle karşılaşmak mümkündür. Hızla gelişen teknolojiye uyum sağlayamayan yetişkin bireylerin genç kuşakları abartılı ve anlamsız olarak nitelendirmesi kaçınılmaz olacaktır. Daha iyi bir nesil yetişmesinde eğitimin ana unsuru olan öğretmenlerin görsel okuryazarlık yeterliklerinin de çağa uyumlu bir seviyede olması gerektiği görülmektedir.

Öğretmenlerin görsel okuryazarlık eğitimini etkili ve açık bir şekilde verememeleri, kendi görsel okuryazarlık becerileri ile bu beceriyi öğretme yeterliliklerini tanınamalarından kaynaklanabilmektedir (Gou, Guo ve Son, 2022). Dünyada eğitim sistemi sürekli bir değişim ve gelişim göstermekte buna bağlı olarak yeni teknolojik cihazlar ve eğitim materyalleri sınıflara girmektedir. Mevcut öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının bu dinamığa uyumu eğitimin sürdürülebilirliği açısından önem oluşturmaktadır. Hali hazırda çalışan öğretmenler için hizmet içi seminerlerle eğitimin sürekliliği sağlanarak öğretmen kalitesi artırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Yüksek öğretime bağlı eğitim fakültelerinde eğitim gören öğretmen adaylarının belirli yeterliliklere sahip birer eğitimci olarak eğitime müdahil olmaları çağın beklentisidir. Çevreyi anlamlandırma, kendini ifade edebilme, etkili iletişim kurabilme, eleştirel yaklaşım ve çevrede bulunan kodları çözerek yeni kodlar oluşturabilme yeterliliklerine sahip bireyler olarak yetişmiş olmalarının yanı sıra öğrencilere de bu beceriyi kazandırabilecek yeterliğe sahip olmaları eğitim ve öğretimin dinamiği için bir gereklilik olduğu söylenebilir.

Görsel okuma ve görsel sunu Milli Eğitim 1. ve 5. sınıflarda Türkçe dersi öğretim programında görselleri okuma, anlama ve yorumlama olarak yer almaktadır. Bireyin anne karnında başlayan dinleme yoluyla dil gelişimi doğumdan itibaren yerini görselleri algılama ile devam etmekte ve okul hayatı boyunca da sınıflarda çeşitli yaklaşımlar ile yeterlikler kazandırılarak sürüp gitmektedir. Görsel okuma, geleneksel dil gelişimi bakımından görselleri anlama ve tanıma çalışmalarının yanı sıra 1950li yıllardan itibaren bilişsel yaklaşıma dönüşmüş, farklı bir boyuta taşınmıştır. Günümüzde ise yapılandırıcı yaklaşımla ele alınarak görsellerin birey üzerinde bıraktığı zihinsel, duygusal ve algısal yönleri ön plana çıkmıştır (Güneş, 2013).

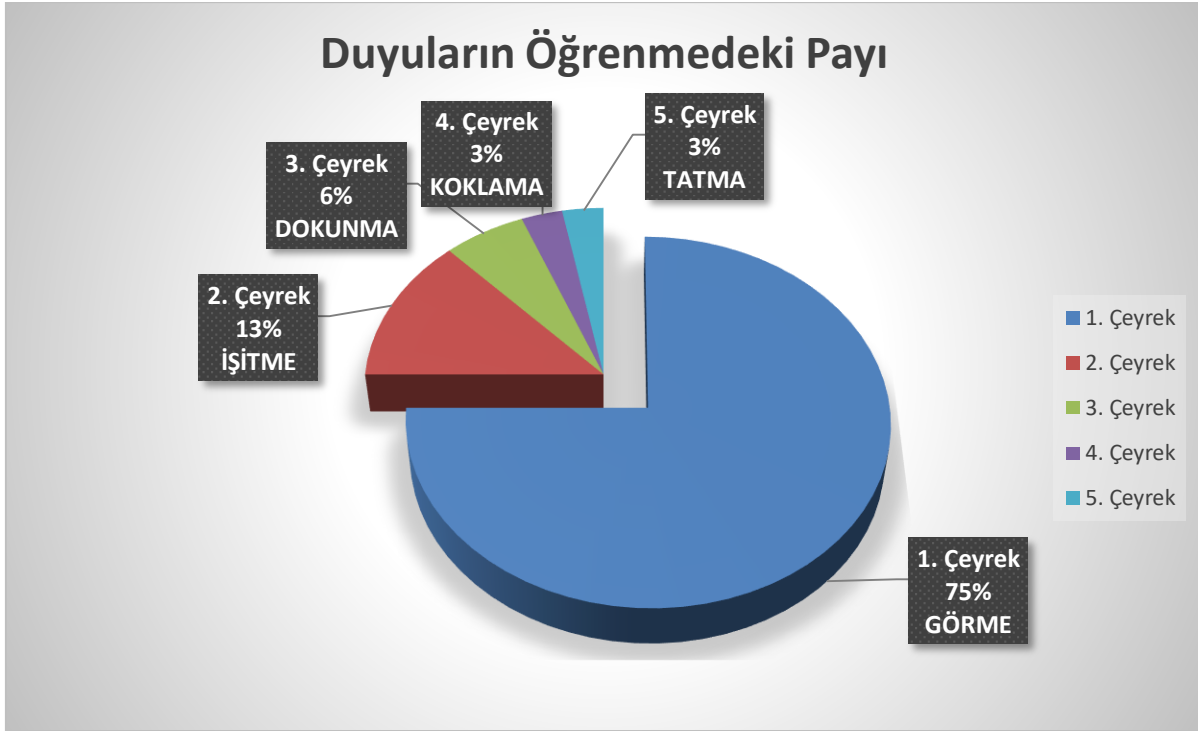
Özellikle temel eğitimin ilk yıllarında çeşitli görsellerden yararlanılarak çocuğun dil gelişimi sağlanmaktadır. Okuma ve yazma becerisi kazandırılmadan önce görselliğin en üst boyutta kullanıldığı temel eğitimde bol resimli kitaplar ve şekillerden faydalanılmaktadır. Zamanla resimler azaltılarak geometrik şekiller, haritalar, simgeler ile görselliğin farklı boyutlara taşındığı bir süreç olarak ilerlemektedir. İlkokullarda mevcut programlar incelendiğinde 2005 yılında resim-iş dersi MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kaldırılarak yerine 2005-2006 eğitim-öğretim döneminde görsel sanatlar eğitimi dersi getirildiği görülmektedir. Yine aynı eğitim-öğretim döneminde MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ilkokullarda Türkçe öğretim programına görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanlarının eklendiği görülmektedir (Gemalmayan, 2014). Bu düzenlemeler incelendiğinde MEB'in günümüz görsel çağa uygun yeni gelişmelere kayıtsız kalmadığı söylenebilir. Ancak öğrencinin görsel okuryazarlık düzeylerinin geliştirilmesi bu alanda yapılan çalışmaların

öğretmenler tarafından doğru bir şekilde eğitim öğretime entegre edilmesi ile mümkün olabilir. Çiftçi, Yıldız ve Bozkurt'un (2015) aktarımına göre Ball, eğitim-öğretim materyallerinin sihirli bir alet olmadıklarını doğru bir şekilde kullanılmadıklarında oluşturacağı karmaşanın öğrenmeyi olumsuz etkileyeceğini belirtmektedir. Öğretmenin okuryazarlık düzeyi ile de ilişkili olduğuna işaret eden bu aktarımda görsel okuryazarlığın beceri düzeyinin hem öğretmenler hem de öğrenciler açısından gelişimini zorunlu hale getirdiğine işaret etmektedir.

Akyol (2021, s. 138) görsel okumayı; okuduğundan anlam çıkarabilme, değerlendirme aşamasını zenginleştirme ve çok boyutlu bakabilme olarak açıklarken, kitaplarda bulunan resimleri incelemeyi, filmleri izlemeyi, verilen şemaları analiz edebilmeyi görsel dilin bir parçası olarak dil ile bütünleştirmiştir. Eğitimin her aşamasında görseller sıklıkla kullanıldığı, dört temel becerinin (dinleme, konuşma, okuma, yazma) yanında görsel okuma ve görsel sununun da temel beceriler arasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Öğrenmenin duyular üzerinde etkisine yönelik yapılan çalışmalarda görme duyusu öğrenme sürecinde en yüksek paya sahip algılayıcıdır. Görme duyusunun birinci sırada %75, işitme duyusunun ikinci sırada %13 ile öğrenme sürecinde en etkili duyular olarak yer almaktadır. %6 ile dokunma, %3 ile koklama, %3 ile de tat alma olarak duyuların öğrenme üzerindeki etkisinde paylara sahip olduğu araştırmalarla ortaya konulmaktadır (Baytekin, 2001, s. 130). Her ne kadar %13 etkiye işitme duyusu sahip olsa da yüzde 75 gibi öğrenme sürecinde önemli bir etkiye sahip olan bu görme duyusunun eğitimde görsellere ayrılması gereken payın büyüklüğüne ve eğitimde görme duyusu ile başlayan görsel okuryazarlık becerisinin gerekliliğine işaret etmektedir. Aşağıda duyuların öğrenmedeki payları grafik olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Şekil 13. Duyuların Öğrenmedeki Payı Grafiği

Görsel okuryazarlıkla teknik olarak uyuşan sanat eğitimi birçok özelliği ile çoklu disiplinler arasında girmekte ve görselliğe farklı kimlik kazandırmaktadır. Kültürel paylaşım ve iletişimde eski tarihlerden beri tercih edilen sanat, görselleri içinde barındırarak bir sosyal etkileşim metodu olmuştur. İnsanlığın görselleri kullanma isteğiyle sanat, global bir dil meydana getirmiş, insanlığı bütünleştirerek kültürel değerlerin ve enformasyonun paylaşılmasına olanak tanımıştır. Sanat eğitimi ve görsel okuryazarlığın teknik benzerlikleri örtüşmekte; algılama, görsel okuma, görsel düşünme, eleştiri, estetik düşünce, kodlama, çözümleme, mesaj üretme gibi eğitimsel faktörleri olan görsel okuryazarlığın, sanat eğitiminde de benzer etkileşimleri ile aynı dinamiği paylaştıkları görülmektedir (Kaptan ve Aslan, 2012). Bu bağlamda sanat ve görsel okuryazarlığın ortak birtakım yeterliliklere sahip oldukları değerlendirilmektedir.

Nitelikli sanatsal faaliyetlere dahil olmak sadece estetik duyguları harekete geçirme, sanatsal haz alma, duygusal doyum gibi faydalar sağlamakla kalmaz aynı zamanda bireyin yaşadığı müddetçe okuryazarlık becerisine katkı sunacağı öngörülmektedir. Okuryazarlığın kültürel bir yetenek ile ilişkili bir kavram olduğunu söylemek mümkün iken günümüz şartlarında bilgisayar, televizyon sosyal medya gibi küreselleşmeye neden olan teknoloji aletleri var olduğu müddetçe tek bir kültürün okuryazarı olmak görselleri algılamada yeterli olmayacağını göstermektedir. Görsel okuryazar birey olmayı; geleneksel olarak ifade edildiği

gibi okuma ve yazma becerilerine sahip birey olarak tanımlamanın yeterli olmadığı günümüzde, dar kültürel algıların da ötesinde, çağdaş toplumların görsel anlatım biçimlerini tanıyan kültürel çeşitlilikleri kavrayan, anlayan saygı duyan bireyler olarak görmek gerekmektedir (Emery, Flood, Baguley ve MacDonald, 2019).

Sanat eğitimiyle görsel teknikler öğrenilebilmektedir. Sanat eğitimi alan kişi ve görsel okuryazar kişi yaratıcılık becerisi sayesinde görsel düşünme, görsel problemleri çözme gibi birçok benzer yeterliliğe sahip bireyler olduğu söylenebilmektedir. Sanat eğitimi ve görsel okuryazarlık eğitiminin bir bütün olarak entegrasyonunun mümkün olabileceği görülmektedir. Görsel okuryazarlık ve sanat eğitimi bir çarkın parçası olarak düşünmek mümkündür. Sanat eğitiminin öğretmen adaylarının becerilerini ne şekilde etkilediği önemli bir konu iken öğretmenlerin sanat eğitimi nasıl öğrettikleri de bir o kadar önemli bir konu olmuştur. (Moody-Zoet, 2014).

2.4. Görsel Okuryazar Birey

Görsel okuryazar birey çevresinde bulunan tüm görselleri ve görsel iletişim unsurlarını algılama ve elde ettiği veriyi yorumlama becerisine sahiptir (Karaman ve Balci, 2022). Doğumdan itibaren başlayan ve sürekli gelişen görsel okuryazarlık becerisi okuduğunu anlayabilen, algılama seviyesi yüksek, etkili iletişim kurabilen, sunu hazırlayabilen, görsellerden faydalanan, görseller üretebilen, görsel uyaranlara eleştirel yaklaşabilen donanımlı nesillerin yetiştirilmesi toplum için de önem oluşturmaktadır.

Onursoy'a (2019, s. 33) göre görsel okuryazar bireyde bulunması gereken yetkinlikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Görselleri anlar, yorumlar ve sonuçları ifade eder.
- Görsellerden faydalananarak etkili iletişim kurar.
- Teknolojik araçları kullanır ve görseller iletiler üretebilir.
- Görsel düşünme becerisi ile problemleri çözebilir.

Ausburn (1975) görsel düşünme ve öğrenmeyi birkaç madde halinde şu şekilde belirterek temel faydalarına değinmektedir (Akt. Sanalan, Sülün ve Çaban, 2007):

- Anlatım becerilerinin tamamının gelişimini olumlu etkiler.
- Kendini ifade etme becerisini geliştirir.
- Tüm konular için öğrencilerin tamamının ilgisini çeker ve motivasyonu artırır.
- Geleneksel sistemlerle ulaşılamayan öğrencilere ulaşılmayı kolaylaştırır.
- Birey kendini ve dünyayı kavrar.

- Bireyin özgüvenine ve bağımsız düşünmesine olumlu katkı sağlar.
- Görsel öğeler kullanarak yapılan öğretim öğrenmeyi kolaylaştırır.

İşler (2002) görsel okuryazarlığın temelinin atılmasında sanatsal faaliyetlerin etkili olacağını belirtmiş, bir sanat eserini okurken görsel okuryazarlığın temeli sayılan renk, çizgi, form, doku, boşluk gibi temel tasarım öğelerinin de bilinmesi gerektiğine değinmiştir. Çalışmada görsel okuryazar bir bireyin sahip olduğu özellikler şu maddelerle açıklanmaya çalışılmıştır:

- Görsellerin vermek istediği mesajları çözümleme, anlama ve yorumlama
- Görsel tasarım öğelerini tasarlama, uyarlama ve kavrama ile daha etkili iletişim metodu olarak kullanabilme
- Hem geleneksel metotları hem de teknolojik cihazları kullanarak görsel içerik ve mesajlar üretebilme
- Problemleri çözerken görsel düşünme yöntemlerini kullanabilme

Bir yüksek öğretim çevresinde görsel okuryazar bireyde bulunması gereken özellikleri, bugünün teknolojik çağında şu şekilde sıralamak mümkündür (Hattwig ve diğerleri, 2011):

- İhtiyaç duyduğu görsellerin niteliğini ve boyutunu anlar.
- Lüzum duyduğunda görsel medya erişebilir ve bu görsellerden faydalanabilir.
- Görselleri ve görsel medyayı analiz eder ve çıkarımda bulunabilir.
- Görselleri tasarlar ve görsel medyayı verimli bir şekilde kullanabilir.
- Görsellerin ve görsel medyanın hukuki yönünü dikkate alır.
- Görsellerin sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan algılar ve etik olarak erişir.

2.5. İlgili Araştırmalar

Duman (2021) araştırması 2020-2021 yılları arasında Yükseköğretim Kurumuna bağlı üniversitelerde okuyan öğrencilerin görsel okuryazarlık yeterliliklerini belirlemek ve eleştirel düşünme eğilimleri üzerindeki rolünü incelemek için çalışılmıştır. Bu çalışmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak da “görsel okuryazarlık ölçeği” ve “eleştirel düşünme eğilimleri ölçeği” kullanılmıştır. Toplam 249 katılımcı ile yapılan araştırma sonuçlarına göre yükseköğretim öğrencilerinin görsel okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu ve görsel okuryazarlıkları yüksek olan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Kocaarslan ve Çeliktürk (2013) araştırma makalesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin görsel okuryazarlık düzeylerini bazı değişkenler bakımından incelemek amacıyla yazılmıştır.

Çalışmada tarama modeli kullanılmış, veriler kişisel bilgi formu ve görsel okuryazarlık ölçeğiyle toplanılmıştır. 347 öğretmen adayı ankete katılmıştır. Elde edilen bulgularda öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık yeterlik düzeylerinin yüksek olduğu ve akademik başarı puanı ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Uzun ve Çelik (2020) nitel çalışmasında akademisyenlerin zaman içinde okuryazarlık algılarındaki değişimleri gözlemlemek için görüşme tekniğini kullanılmış, akademisyenlerden elde edilen bulgularda okuryazarlık düzeylerinin zaman içinde değiştiği sonucuna varılmıştır. Akademisyenlerin derslerde en çok tercih ettikleri okuryazarlık türleri ise bilgi okuryazarlığı ve görsel okuryazarlık olduğunu belirtilmiştir.

Şakiroğlu (2021) araştırma makalesinde eğitim ve öğretimde görsel okuma, görsel sunu ve görsel okuryazarlık konuları ile ilgili doktora tezleri ve yüksek lisans tezleri incelenmiştir. Ulusal Tez Merkezi'nden görsel okuryazarlık görsel sunu ve görsel okuma kavramları taratılarak toplam 37 çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile yorumlanmıştır. Araştırmada çıkan sonuçlara göre bu konularda en çok çalışmanın Gazi Üniversitesi'nde yapıldığı, en çok nicel araştırma yönteminin kullanıldığı, anabilim dalı olarak ilköğretim alanında birinci sınıflara yönelik olduğu ve veri toplama aracı olarak ise en çok anket tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Göçer ve Tabak (2013) nitel araştırma türlerinden olgu bilim deseni kullanıldığı araştırmada öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık algılarını belirlemek için Erciyes Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği okuyan 131 öğretmen adayından metafor tekniğiyle veri toplanmıştır. Veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık algılarının olumlu olduğu bulgulanmıştır.

Tanrıverdi ve Apak'ın (2013) araştırma makalesinde Türkiye'de son 10 yılda (2001-2012) görsel okuryazarlık alanında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi ve tarama modeli kullanılarak belirli ölçütler ile ulusal tez merkezi, Türkiye'de basılan hakemli dergiler ile eğitim fakülteleri dergileri ve Google Akademik arama motoru kullanılarak 40 adet akademik tez ve makaleye ulaşılmıştır. Elde edilen veriler belirli kriterlere göre analiz edilerek mevcut durum ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye'de görsel okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerin birçoğu ilköğretim öğrencilerinin görsel algı becerilerini saptamaya veya geliştirmeye yönelik çalışmalar olduğu, öğretmen eğitimi ile ilgili çalışmalar olmadığı sonucuna varılmıştır.

Eutsler'in (2021) araştırma makalesinde ilkokullarda görselliğin önemine dikkat çekilmiş ve görsel okuryazarlık becerisinin geliştirilmesinde öğretmen eğitiminin önemi

vurgulanmıştır. Nitel bir eylem araştırması olan çalışma, ilköğretimde kullanılan görsellerle donatılmış, on dijital kitap ve öğretmen görüşleri veri olarak toplanıp içerik analizi yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular dijital okuryazar sınıflar yetiştirmenin görsel okuryazar öğretmenler ile mümkün olacağına işaret etmiştir. Araştırmada bulgular neticesinde görsel okuryazarlık teorilerinin ve uygulamalarının öğretmen hazırlama programlarına dâhil edilmesi ve programda bir değişim gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Farrell (2013) araştırmasında lisans üstü düzeydeki öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık becerilerinin ölçülmesi için ulusal kaynaklardan 125 öğretmen adayından görsel okuryazarlık ölçeği kullanılarak veri toplanmış, sonuç olarak görsel okuryazarlığın öğretmen adaylarının doğasında olmadığı ve bu becerinin geliştirilmesi gerektiği çıkarımında bulunulmuş, bu eğitimi veren eğitimcilerin de bu beceriyi öğrencilere öğretebilecek becerilere sahip olması gerektiği belirtilmiştir.

Gou, Guo ve Son (2022) tarafından yapılan nitel çalışmada öğretmen adaylarının algı ve anlama düzeylerini inceleyerek görsel okuryazarlık eğitiminin önemine dikkat çekilmiştir. Ortaokul ve ilkokul olmak üzere toplam 65 öğretmen adayından toplanan veriler öğretmen adaylarının görsel okuryazarlığa karşı olumlu tutum gösterdiklerini ve görsel programların öğrenmeyi teşvik ettiği sonucuna değinilmiştir.

Nalinci (2014) makalesinde ilkokul birinci sınıf görsel sanatlar eğitimi dersi öğretim programının değerlendirilmesi kapsamında kazanımları incelemiştir. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmada (1-8. sınıf) Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı araştırmayla ilgili kazanımlar doküman analizi yapılarak yorumlanmıştır. “Görsel Sanatlar Eğitimi Öğretim Programına” bir bütün olarak bakıldığı, kazanımların öğrenci kademesi açısından öğrencinin bilişsel ve duyuşsal düzeyine pek uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Taşpınar (2016) çalışmasında sanat eğitiminin görsel okuryazarlık becerisine etkisini araştırmak için resim iş eğitimi bölümü birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilere görsel okuryazarlık ölçeği uygulanmış, elde edilen veriler istatistik olarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak sanat eğitimi alan öğrencilerin okuryazarlık becerilerinin sanat eğitimi almayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüş ve sanat eğitiminin görsel okuryazarlık üzerinde olumlu etkisi olduğu belirtilmiştir.

Kiper, Kırksekiz ve Çam (2014) araştırma makalesinde üniversite öğrencilerinin görsel okuryazarlık yeterliklerini belirlemek için ilişkisel tarama ve genel tarama modeli kullanılmıştır. 231 üniversite öğrencisine kişisel bilgi formu ve görsel okuryazarlık ölçeği uygulanarak toplanan veriler analiz edildiğinde üniversite öğrencilerinin görsel okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arı ve Soylu (2020) araştırmasında ilkokul beşinci sınıf öğrencilerinin görsel okuma düzeylerini ölçmek için Düzce ilinde öğrenim gören 203 öğrenciye görsel okuma testi uygulanmıştır. Nicel araştırma yöntemi ile yapılan çalışma da tarama modeline bağlı korelasyonel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve görsel okuma testi kullanılmış, verilerin analizinde betimsel istatistik, t-testi, pearson korelasyon analizi ve ANOVA testleri kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilere göre katılımcıların en çok bilgiyi ayırt etme sorularında başarılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Şenel (2021) araştırmasında 2019-2020 eğitim öğretim döneminde bir devlet üniversitesinde 3. ve 4. Sınıfta öğrenim gören İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin görsel okuryazarlık düzeylerini bazı değişkenler bakımından incelemek için yapmış olduğu nicel çalışmada, verilerin toplanılmasında “Görsel Okuryazarlık Yeterlikleri Ölçeği” kullanılmış, araştırmada elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin görsel okuryazarlık yeterliklerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erem ve Kırkkılınç (2015) araştırmasında 2014-2015 eğitim öğretim döneminde bir devlet üniversitesinde Türkçe Eğitimi 4. sınıfta okuyan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık yeterliklerini belirlemek için tarama modeli ve verilerin analizinde “Görsel Okuryazarlık Yeterlik Ölçeği” kullanılmış, elde edilen veriler doğrultusunda Türkçe öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin yeterli düzeyde olduğu ve ikinci öğretimde okuyan Türkçe Öğretmen adaylarına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin ve Kıran (2015) betimsel araştırmasında öğretmen adaylarının algılarına göre görsel okuryazarlık düzeylerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi olan betimsel tarama modeli kullanılmış, çalışmanın örneklemini Çanakkale 18 Mart Üniversitesi’nde 1, 2 ve 3. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmuştur, öğretmen adaylarının; görsel öğrenme, görsel ayırt etme, görsel dil, renk ipuçları alt boyutlarında görsel okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Song ve Turner (2010) görsel okuryazarlığın öğretme ve öğrenmeye etkisini ve öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık algılarını araştırmak için yapılan çalışmalarında katılımcıların görsel okuryazarlık düzeylerinin düşük seviyede gözlemlendiği ve görsel okuryazarlık yeterliğinin geliştirilmesi için eğitimin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özsoy ve Sarıbaş (2021) çalışmasında sınıf öğretmenleri ile görsel sanatlar öğretmenlerinin imgelere farklı bakış açılarını incelemek ve görsel okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesini sağlamak amacıyla yapmış oldukları çalışmada; 508 öğretmenin katılım sağladığı ve verilerin toplanması için çalışma kağıtları, sanatsal çizimler ve katılımcı günlükleri

kullanıldığı belirtilmiştir. Oluşturulan temalar doğrultusunda verilerin analizinde tümevarımsal yöntemle kullanılmış, elde edilen bulgular neticesinde sınıf öğretmenleri ile görsel sanatlar öğretmenlerinin görsellere farklı bakış açılarıyla bağlantı kurdukları, ekonomik, sosyal, psikolojik ve kültürel açıdan farklı anlamlar yarattıkları görülmüştür.

Korona ve Hathaway (2021) çalışmasında öğretmen eğitiminde görsel okuryazarlığın etkisini ve öğretmenlerin çevrimiçi görselleri eğitimde ve kişisel amaçlar doğrultusunda kullanımlarını araştırmış, elde edilen verilerde öğretmenlerin özellikle kişisel fotoğraf içeren çevrimiçi görselleri sosyal medya platformlarından eğitim alanı dışında yakınlarına ilettikleri görülmüş daha sonra görsel okuryazarlık ünitesi sayesinde öğretmenlerin çevrim içi içeriklere daha şüpheci yaklaşımlarını, altlarında bulunan anlamlara daha çok dikkat etmelerini ve görsellerin analizinde bilinçli davranmalarını sağladığı görülmüş. Ayrıca yapılan araştırmayla öğretmenlerin görsellerin eğitim sürecine entegrasyonunun da başarılı olduğunu göstermiş ve öğretmen eğitimi doğrultusunda eğitim stratejileri önerildiği görülmüştür.

Yeh ve Cheng (2010) çalışmasında görsel tasarım ilkeleri öğretiminin öğretmen adaylarının görsel materyalleri algılama ve analiz etme yeterlikleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir üniversitede gerçekleştirilen bu araştırmaya 59(6 erkek, 53 kadın) öğretmen adayı katılmış, katılımcılara ön test ve son test uygulanarak toplanan verilerden elde edilen bulgulara görsel tasarım ilkeleri eğitiminin öğretmen adaylarının görsel okuryazarlıklarını geliştirebileceği çıkarımında bulunulmuştur.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin analizi, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerini belirlemek için nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel araştırmalarda sayısal veriler kullanılarak çıkan sonuçlar istatistiksel olarak analiz yapılır. Bu yöntem hipotezleri test etmeyi, çıkan sonuçları nesnel ve ölçülebilir verilerle ifade etmeyi sağladığı için genel çıkarımlarda bulunmaya da olanak sağlar. Betimsel tarama modeli katılımcı sayısı fazla olan araştırmalarda evreni temsil etmeye imkan tanıyan ve hızlı sonuçlar elde etme fırsatı sunan bir modeldir (Karasar, 2005).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Kilis 7 Aralık Üniversitesi Eğitim Fakültesi 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Genel amaç doğrultusunda öğretmen eğitimindeki görsel okuryazar yeterlilik düzeyinin ölçülmesi baz alındığında öğretmenlik mesleğine geçişte eğitimin son aşaması olarak görülmesi nedeniyle Eğitim Fakültesi 4. sınıf öğrencileri tercih edilmiştir.

Örneklem belirlemede araştırmacının kolay ve basit ulaşabileceği model olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem araştırmacıya, katılımcılara ulaşma da pratiklik ve hız sağlaması beklenir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008). Kilis Üniversitesi Eğitim Fakültesi 4. sınıf öğrencileri öğretmen adayları araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Bu öğrencilerden rastgele seçilen 202 öğretmen adayı ise örnekleme meydana getirmiştir. Araştırmaya katılan 202 öğretmen adayının 152'si kadın 50'si ise erkek öğretmen adayından oluşmaktadır. Katılımcılara kâğıtlara basılı olarak sunulan “Görsel Okuryazarlık Ölçeği” uygulanmış, katılımcılardan samimi cevaplar alabilmek için ise yer ve zaman durumu dikkate alınarak, sınıf ortamında ve yeterli süre sağlanarak veriler toplanmıştır.

3.2.1. Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarına ait demografik bilgiler tablolastırılarak araştırmaya yansıtılmıştır. Araştırmanın demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bilgiler

Demografikler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kız	152	75,2
	Erkek	50	24,8
Sınıf	4	202	100,0
Bölüm	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	14,9
	Sınıf öğretmenliği	30	14,9
	Okul öncesi öğretmenlik	64	31,7
	PDR	39	19,3
	Diğer	39	19,3
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	118	58,4
	Ortaokul	26	12,9
	Lise	27	13,4
	Ön lisans ve üstü	31	15,3
Baba eğitim düzeyi	İlkokul	88	43,6
	Ortaokul	38	18,8
	Lise	44	21,8
	Ön lisans ve üstü	32	15,8
Gelir düzeyi	0-10.000	61	30,2
	11.000-20.000	68	33,7
	21.000-30.000	46	22,8
	31.000 ve üzeri	27	13,4
Sanat eğitimi alma durumu	Evet	52	25,7
	Hayır	150	74,3
Görsel okuryazarlık dersi alma durumu	Evet	36	17,8
	Hayır	166	82,2
Toplam		202	100

Araştırma kapsamında toplam 202 öğretmen adayına ulaşılmış olup adayların %75,20’sinin kız (n=152), %24,8’inin erkek (n=50) olduğu belirlenmiş olup katılımcıların

hepsinin 4. sınıfta olduğu (n=202), %31.7'sinin okul öncesi öğretmenlik (n=64), %19.3'ünün PDR ve diğer öğretmenlik dallarında (n=39), %14.9'unun ilköğretim matematik öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği adayı olduğu (n=30), %58.4'ünün annesinin ilkokul (n=118), %15.3'ünün ön lisans ve üstü (n=31), %13.4'ünün lise (n=27) , %12.9'unun ortaokul (n=26) mezunu olduğu, %43.6'sının babasının ilkokul (n=88), %21.8'inin lise (n=44), %18.8'inin ortaokul (n=38) ve %15.8'inin lisans mezunu olduğu (n=32), %33.7'sinin gelir düzeyinin 11.000-20.000 arası olduğu (n=68), %30.2'sinin 0-10.000 arası olduğu (n=61), %22.8'inin 21.000-30.000 arası olduğu (n=46) ve %13.4'ünün 31.000 ve üzeri (n=27) gelir düzeyi olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların %74.3'ünün sanat eğitimi almadığı (n=150), %25.7'sinin sanat eğitimi aldığı (n=52), %82.20'sinin görsel okuryazarlık dersi almadığı (n=166) ve %17.8'inin görsel okuryazarlık dersi aldığı (n=36) belirlenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Arslan ve Nalinci (2014) tarafından geliştirilen “Görsel Okuryazarlık Düzeyi Ölçeği” kullanılmıştır. 5li Likert Tipi olarak tasarlanan ölçek toplamda 41 maddeden oluşmaktadır.

5li Likert tipi ölçekler araştırmalarda veri toplamada kullanılan bir derecelendirme tekniğidir. Likert tipi ölçekler uygulanması ve analizi kolay olması sebebiyle sıklıkla tercih edilen ölçek tipleridir. Kişilerin veya grupların tutum, eğilim, görüş gibi verilerinin toplanılmasına olanak sağlar. 5li Likert tipi ölçekler belli bir veriyi toplamak için bir araya getirilmiş, iki ayrı ucu bulan 5 seçenek ile oluşturulmuş, her seçenek için en olumludan en olumsuz doğru puanlama atanmış sorulardan meydana gelmektedir (Turan, Şimşek ve Aslan, 2015).

Bu araştırmada kullanılan ölçekte katılımcıların görüş ve düşüncelerini belirtebileceği; kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum olarak 5 seçenek bulunmaktadır. Buna göre ölçekte verilen cevaplara göre toplanan puanların ortalamasından elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir. Görsel okuryazarlık ölçeği ihtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi, görsel kaynakları bulma ve erişme, görseli analiz etme ve yorumlama, görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme, görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma, görsel tasarım ve oluşturma, görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma ve görsel okuryazarlık alt boyutları içerisinde değerlendirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen bulgular SPSS 25.0 programı ile analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımlarının belirlenmesinde frekans ve yüzde analizinin yanı sıra araştırmada kullanılan ölçeklere ait katılımcıların düzeylerinin belirlenmesinde ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Verilerin analizinde hangi testlerin kullanılması gerektiğini belirlemek için normallik varsayımı test edilerek tablolaştırılmıştır (Tablo 3). Elde edilen verilerin normallik varsayımını karşıladığı görüldüğünden parametrik testler kullanılmıştır. Araştırmada verilerin analiz edilmesinde parametrik testlerden bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini sağlamak için araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde toplanan veriler detaylı bir şekilde tablolaştırılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Ölçeğin güvenirliklerinin incelenmesi için cronbach's alpha güvenirlik analizi yapılmış ve ölçüm aracına ait güvenirlik düzeylerinin 0.70'in üzerinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçlarının Bu Çalışmaya Ait Güvenirlik Düzeyleri

Ölçümler	Cronbach's Alpha
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	0,813
Görsel kaynakları bulma ve erişme	0,852
Görseli analiz etme ve yorumlama	0,798
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	0,803
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	0,770
Görsel tasarım ve oluşturma	0,827
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	0,883
Görsel okuryazarlık	0,955

Araştırmanın amacına uygun olarak kurulan hipotez ve alt problemlerin test edilmesinde istatistiksel olarak %95 güven düzeyinde test edilmiş olup ölçümlere göre ikili gruplar arasındaki farkın belirlenmesinde bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla gruplar için tek yönlü ANOVA testi yapılmıştır.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu kısımda verilerin dağılımı ve betimsel bulgular ile araştırma sorularından elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

4.1. Verilerin Dağılımı ve Betimsel Bulgulara Ait Sonuçlar

Araştırmanın sonucunda elde edilen veriler aracılığıyla verilerin dağılımına ait bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Verilerin Dağılımı

Ölçümler	Merkezi Eğilim		Basıklık-Çarpıklık	
	Ort.	Medyan	Basıklık	Çarpıklık
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	3,99	4,00	1,801	-0,812
Görsel kaynakları bulma ve erişme	3,86	3,88	0,964	-0,423
Görseli analiz etme ve yorumlama	3,94	4,00	0,882	-0,563
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	3,76	3,80	1,404	-0,625
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	3,54	3,50	0,332	-0,203
Görsel tasarım ve oluşturma	3,80	3,88	0,766	-0,37
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	3,59	3,71	0,443	-0,594
Görsel okuryazarlık	3,78	3,76	1,505	-0,331

Normal dağılım analizi sonucunda incelenen merkezi eğilim ölçümlerinden ortalama-medyanın birbirine yakınlığı ve basıklık ile çarpıklığın ± 2 arasında olması nedeniyle elde edilen verilerin normal dağılımdan geldiği belirlenmiştir (George ve Mallery, 2019). Aynı zamanda araştırmaya dâhil olan katılımcı sayısı yeterli olduğu için ($n \geq 30$) merkezi limit teoreminden hareketle istatistiksel açıdan daha güçlü olan parametrik yöntemlere başvurulmuştur (Ghasemi ve Zahediasl, 2012).

4.2. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerine Ait Bulgular

Toplanan veriler doğrultusunda öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine ait ortalama ve standart sapma değerlerini gösteren betimsel bulgular aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Görsel Okuryazarlık Düzeyine Ait Betimsel Bulgular

Ölçümler	Ort.	s.s
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	3,99	0,66
Görsel kaynakları bulma ve erişme	3,86	0,60
Görseli analiz etme ve yorumlama	3,94	0,64
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	3,76	0,66
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	3,54	0,72
Görsel tasarım ve oluşturma	3,80	0,59
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	3,59	0,73
Görsel okuryazarlık	3,78	0,53

Likert formatında oluşturulan ölçeklerde elde edilen puanlar sonucu katılımcıların yanıtlarının düzeylerinin hesaplanmasında 0,8 puan aralığı ($4/5=0,80$) kullanılmıştır. Bu durumda Likert yapıdaki ölçeğin başlangıç puanı olan 1 puanın üzerine 0,8'lik puan aralığı eklenerek her ölçüm düzeyine denk gelen aralık hesaplanmaktadır. Bu durumda 1-1,80 aralığı “çok düşük”, 1,81-2,6 aralığı “düşük”, 2,61-3,4 aralığı “orta”, 3,41-4,2 aralığı “yüksek” ve 4,21-5,0 aralığı “çok yüksek” düzeyi temsil etmektedir ve eğer ölçek toplam puan ile hesaplanıyorsa o zaman bu aralıklar madde sayısı ile çarpılması gerekir (Durmaz 2020).

Katılımcıların görsel okuryazarlık düzeylerinin 3.78 ± 0.53 ile yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Görsel okuryazarlık alt boyutları incelendiğinde ihtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi 3.99 ± 0.66 , görsel kaynakları bulma ve erişme 3.86 ± 0.60 , görseli analiz etme ve yorumlama 3.94 ± 0.64 , görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme 3.76 ± 0.66 , görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma 3.54 ± 0.72 , görsel tasarım ve oluşturma 3.80 ± 0.59 , görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma 3.59 ± 0.73 ile yüksek düzeyde oldukları belirlenmiştir.

4.3. Araştırmanın Hipotezine Ait Sonuçlar

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın amacına uygun olarak kurulan hipotezlerin incelenmesinde 2'li grupların karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla grupların karşılaştırılmasında tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır.

4.3.1. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Cinsiyet Değişkenine Ait Bulgular

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine cinsiyet değişkeninin etkisini incelemek için yapılan bağımsız örneklem t testi analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyet ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	n	Ort.	s.s	t	p
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	Kız	152	4,01	0,64	0,772	0,441
	Erkek	50	3,93	0,73		
Görsel kaynakları bulma ve erişme	Kız	152	3,85	0,58	-	0,699
	Erkek	50	3,89	0,67		
Görseli analiz etme ve yorumlama	Kız	152	3,96	0,61	0,657	0,513
	Erkek	50	3,88	0,75		
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	Kız	152	3,75	0,63	-	0,587
	Erkek	50	3,81	0,76		
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	Kız	152	3,53	0,73	-	0,701
	Erkek	50	3,58	0,72		
Görsel tasarım ve oluşturma	Kız	152	3,80	0,58	-	0,886
	Erkek	50	3,81	0,64		
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	Kız	152	3,62	0,71	1,086	0,279
	Erkek	50	3,49	0,80		
Görsel okuryazarlık	Kız	152	3,79	0,52	0,198	0,843
	Erkek	50	3,77	0,56		
p>0.05;						

Araştırmaya katılım sağlayan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını bulgulamak amacı ile yapılan bağımsız örneklem t-testine göre;

Cinsiyet ile görsel okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($p>0.05$). Sonuç olarak görsel okuryazarlık düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.

4.3.2. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Bölüm Değişkenine Ait Bulgular

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine bölüm değişkeninin etkisini incelemek için yapılan tek yönlü ANOVA ve scheffe testi analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 4. Bölüm ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Bölüm	n	Ort.	s.s	F	p	Scheffe
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	3,96	0,43	3,560	0,008*	3>2-4
	Sınıf öğretmenliği	30	3,68	0,82			
	Okul öncesi öğretmenlik	64	4,19	0,58			
	PDR	39	3,88	0,59			
	Diğer	39	4,04	0,77			
Görsel kaynakları bulma ve erişme	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	3,80	0,47	2,522	0,042*	3>2-4
	Sınıf öğretmenliği	30	3,74	0,78			
	Okul öncesi öğretmenlik	64	4,00	0,62			
	PDR	39	3,68	0,42			
	Diğer	39	3,96	0,62			
Görseli analiz etme ve yorumlama	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	3,92	0,52	5,014	0,001*	3>2-4
	Sınıf öğretmenliği	30	3,71	0,86			
	Okul öncesi öğretmenlik	64	4,15	0,56			
	PDR	39	3,68	0,60			
	Diğer	39	4,07	0,58			
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	3,52	0,64	2,383	0,053	
	Sınıf öğretmenliği	30	3,74	0,90			
	Okul öncesi öğretmenlik	64	3,84	0,59			
	PDR	39	3,65	0,46			
	Diğer	39	3,95	0,69			
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	3,46	0,73	2,250	0,065	
	Sınıf öğretmenliği	30	3,45	0,88			
	Okul öncesi öğretmenlik	64	3,64	0,70			

Değişkenler	Bölüm	n	Ort.	s.s	F	p	Scheffe
kullanma	PDR	39	3,31	0,55			
	Diğer	39	3,74	0,73			
Görsel tasarım ve oluşturma	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	3,74	0,44			
	Sınıf öğretmenliği	30	3,62	0,73			
	Okul öncesi öğretmenlik	64	3,94	0,60	2,668	0,034*	3>2-4
	PDR	39	3,65	0,48			
	Diğer	39	3,90	0,61			
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	3,27	0,73			
	Sınıf öğretmenliği	30	3,39	0,76			
	Okul öncesi öğretmenlik	64	3,75	0,71	4,241	0,003*	3>1-2
	PDR	39	3,49	0,60			
	Diğer	39	3,82	0,77			
Görsel okuryazarlık	İlköğretim matematik öğretmenliği	30	3,66	0,38			
	Sınıf öğretmenliği	30	3,62	0,70			
	Okul öncesi öğretmenlik	64	3,93	0,51	4,185	0,003*	3>1-2-4
	PDR	39	3,62	0,37			
	Diğer	39	3,92	0,56			
*p<0.05;							

Araştırmaya katılım sağlayan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ile bölümleri arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını bulgulamak amacı ile tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda bölüm ile görsel okuryazarlık arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($p=0.003<0,05$). Farklılaşmanın hangi gruptan kaynaklandığının incelenmesi için yapılan scheffe testi sonucu ortalamalar incelendiğinde farklılığın okul öncesi öğretmenlik okuyan katılımcılar ile ilköğretim matematik öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve PDR okuyan katılımcılar arasında olduğu ve okul öncesi öğretmenlik okuyan katılımcıların görsel okuryazarlık düzeylerinin ilköğretim matematik öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve PDR okuyan katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların bölümleri ile “ihtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi”, “görsel kaynakları bulma ve erişme”, “görseli analiz etme ve yorumlama” ve “görsel tasarım ve oluşturma” boyutları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılaşmanın

hangi gruptan kaynaklandığının incelenmesi için yapılan scheffe testi sonucu ortalamalar incelendiğinde farklılığın okul öncesi öğretmenlik okuyan katılımcılar ile sınıf öğretmenliği ve PDR okuyan katılımcılar arasında olduğu ve okul öncesi öğretmenlik okuyan katılımcıların ihtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi, görsel kaynakları bulma ve erişme, görseli analiz etme ve yorumlama ve görsel tasarım ve oluşturma boyutlarının sınıf öğretmenliği ve PDR okuyan katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların bölümleri ile “görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma” boyutu arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($p=0.003<0,05$). Farklılaşmanın hangi gruptan kaynaklandığının incelenmesi için yapılan scheffe testi sonucu ortalamalar incelendiğinde farklılığın okul öncesi öğretmenlik okuyan katılımcılar ile ilköğretim matematik öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği okuyan katılımcılar arasında olduğu ve okul öncesi öğretmenlik okuyan katılımcıların görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma boyutlarının ilköğretim matematik öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği okuyan katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

4.3.3. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Anne Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine anne eğitim durumu değişkeninin etkisini incelemek için yapılan tek yönlü ANOVA analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 5. Anne Eğitim Düzeyi ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Eğitim durumu	n	Ort.	s.s	F	p
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	İlkokul	118	4,03	0,64	0,252	0,860
	Ortaokul	26	3,97	0,57		
	Lise	27	3,94	0,57		
	Ön lisans ve	31	3,93	0,86		
	üstü					
Görsel kaynakları bulma ve erişme	İlkokul	118	3,85	0,61	0,188	0,905
	Ortaokul	26	3,89	0,59		
	Lise	27	3,81	0,50		
	Ön lisans ve	31	3,92	0,68		
	üstü					
Görseli analiz etme ve yorumlama	İlkokul	118	3,96	0,61	0,591	0,621

Değişkenler	Eğitim durumu	n	Ort.	s.s	F	p	
	Ortaokul	26	4,00	0,61			
	Lise	27	3,79	0,63			
	Ön lisans ve	31	3,94	0,82			
	üstü						
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	İlkokul	118	3,74	0,69	0,589	0,623	
	Ortaokul	26	3,92	0,55			
	Lise	27	3,73	0,48			
	Ön lisans ve	31	3,75	0,74			
üstü							
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	İlkokul	118	3,54	0,72	0,564	0,639	
	Ortaokul	26	3,59	0,68			
	Lise	27	3,40	0,75			
	Ön lisans ve	31	3,64	0,75			
üstü							
Görsel tasarım ve oluşturma	İlkokul	118	3,80	0,60	0,010	0,999	
	Ortaokul	26	3,79	0,60			
	Lise	27	3,81	0,54			
	Ön lisans ve	31	3,81	0,62			
üstü							
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	İlkokul	118	3,62	0,75	1,426	0,236	
	Ortaokul	26	3,68	0,63			
	Lise	27	3,32	0,87			
	Ön lisans ve	31	3,64	0,61			
üstü							
Görsel okuryazarlık	İlkokul	118	3,79	0,54	0,390	0,760	
	Ortaokul	26	3,83	0,49			
	Lise	27	3,69	0,44			
	Ön lisans ve	31	3,81	0,61			
üstü							
p>0.05; F: Tek yönlü anova analizi							

Araştırmaya katılım sağlayan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ile anne eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını bulgulamak amacı ile yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonucuna göre; anne eğitim düzeyi ile görsel okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($p>0.05$). Sonuç olarak görsel

okuryazarlık düzeyleri anne eğitim düzeylerine göre farklılaşmamaktadır.

4.3.4. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Baba Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine baba eğitim durumu değişkeninin etkisini incelemek için yapılan tek yönlü ANOVA analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 6. Baba Eğitim Düzeyi ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Eğitim Durumu	n	Ort.	s.s	F	p
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	İlkokul	88	4,07	0,65	0,863	0,461
	Ortaokul	38	3,89	0,59		
	Lise	44	3,95	0,76		
	Ön lisans ve üstü	32	3,95	0,61		
Görsel kaynakları bulma ve erişme	İlkokul	88	3,92	0,62	0,498	0,684
	Ortaokul	38	3,79	0,45		
	Lise	44	3,84	0,70		
	Ön lisans ve üstü	32	3,84	0,56		
Görseli analiz etme ve yorumlama	İlkokul	88	3,95	0,62	1,201	0,310
	Ortaokul	38	3,77	0,59		
	Lise	44	4,03	0,70		
	Ön lisans ve üstü	32	3,99	0,69		
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	İlkokul	88	3,74	0,66	0,229	0,876
	Ortaokul	38	3,73	0,57		
	Lise	44	3,83	0,80		
	Ön lisans ve üstü	32	3,78	0,55		
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	İlkokul	88	3,54	0,74	0,199	0,897
	Ortaokul	38	3,47	0,61		
	Lise	44	3,60	0,85		
	Ön lisans ve üstü	32	3,55	0,64		

Değişkenler	Eğitim Durumu	n	Ort.	s.s	F	p
	üstü					
	İlkokul	88	3,82	0,62		
	Ortaokul	38	3,71	0,50		
Görsel tasarım ve oluşturma	Lise	44	3,78	0,64	0,511	0,675
	Ön lisans ve üstü	32	3,88	0,57		
	İlkokul	88	3,65	0,72		
	Ortaokul	38	3,58	0,68		
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	Lise	44	3,56	0,77	0,485	0,693
	Ön lisans ve üstü	32	3,48	0,80		
	İlkokul	88	3,81	0,55		
	Ortaokul	38	3,71	0,41		
Görsel okuryazarlık	Lise	44	3,79	0,61	0,357	0,784
	Ön lisans ve üstü	32	3,78	0,50		
p>0.05; F: Tek yönlü anova analizi						

Araştırmaya katılım sağlayan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ile baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını bulgulamak amacı ile yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonucuna göre; baba eğitim düzeyi ile görsel okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($p>0.05$). Sonuç olarak görsel okuryazarlık düzeyleri baba eğitim düzeylerine göre farklılaşmamaktadır.

4.3.5. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Aile Ekonomik Durum Değişkenine Ait Bulgular

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine aile ekonomik durumu değişkeninin etkisini incelemek için yapılan tek yönlü ANOVA analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 7. Aile Ekonomik Durumu ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Gelir					
	durumu	n	Ort.	s.s	F	p
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	0-10.000	61	4,05	0,63	0,461	0,710
	11.000-					
	20.000	68	3,97	0,77		
	21.000-					
	30.000	46	3,92	0,55		
	31.000 ve üzeri	27	4,06	0,63		
Görsel kaynakları bulma ve erişme	0-10.000	61	3,94	0,63	1,294	0,277
	11.000-					
	20.000	68	3,82	0,63		
	21.000-					
	30.000	46	3,75	0,54		
	31.000 ve üzeri	27	3,98	0,57		
Görseli analiz etme ve yorumlama	0-10.000	61	3,97	0,71	0,055	0,983
	11.000-					
	20.000	68	3,92	0,61		
	21.000-					
	30.000	46	3,93	0,54		
	31.000 ve üzeri	27	3,95	0,76		
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	0-10.000	61	3,88	0,67	1,111	0,346
	11.000-					
	20.000	68	3,67	0,73		
	21.000-					
	30.000	46	3,77	0,62		
	31.000 ve üzeri	27	3,74	0,50		
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	0-10.000	61	3,63	0,73	0,570	0,635
	11.000-					
	20.000	68	3,50	0,74		
	21.000-	46	3,46	0,74		

Değişkenler	Gelir durumu	n	Ort.	s.s	F	p
	30.000					
	31.000 ve üzeri	27	3,58	0,65		
	0-10.000	61	3,91	0,57		
	11.000-20.000	68	3,76	0,62		
Görsel tasarım ve oluşturma	21.000-30.000				1,073	0,362
	31.000 ve üzeri	27	3,73	0,54		
	0-10.000	61	3,66	0,82		
	11.000-20.000	68	3,61	0,70		
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	21.000-30.000				0,584	0,626
	31.000 ve üzeri	27	3,44	0,71		
	0-10.000	61	3,86	0,56		
	11.000-20.000	68	3,75	0,57		
Görsel okuryazarlık	21.000-30.000				0,700	0,553
	31.000 ve üzeri	27	3,78	0,45		
p>0.05; F: Tek yönlü anova analizi						

Araştırmaya katılım sağlayan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ile aile ekonomi durumu arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını bulgulamak amacı ile yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonucuna göre;

Aile ekonomi durumu düzeyi ile görsel okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($p>0.05$). Sonuç olarak görsel okuryazarlık düzeyleri aile ekonomi durumuna göre farklılaşmamaktadır.

4.3.6. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık Düzeylerinin incelenmesinde Görsel Okuryazarlık Dersi Alma Değişkenine Ait Bulgular

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine görsel okuryazarlık dersi alma değişkeninin etkisini incelemek için yapılan bağımsız örneklem t testi analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 8. Görsel Okuryazarlık Dersi Alma ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Görsel okuryazarlık dersi alma	n	Ort.	s.s	t	p
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	Evet	36	3,92	0,70	-0,761	0,448
	Hayır	166	4,01	0,65		
Görsel kaynakları bulma ve erişme	Evet	36	3,83	0,79	-0,268	0,790
	Hayır	166	3,87	0,56		
Görseli analiz etme ve yorumlama	Evet	36	3,92	0,75	-0,255	0,799
	Hayır	166	3,95	0,62		
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	Evet	36	3,80	0,82	0,307	0,760
	Hayır	166	3,76	0,62		
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	Evet	36	3,55	0,83	0,071	0,944
	Hayır	166	3,54	0,70		
Görsel tasarım ve oluşturma	Evet	36	3,79	0,71	-0,126	0,900
	Hayır	166	3,80	0,57		
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	Evet	36	3,75	0,78	1,419	0,157
	Hayır	166	3,56	0,72		
Görsel okuryazarlık	Evet	36	3,80	0,68	0,167	0,868
	Hayır	166	3,78	0,50		
p>0.05;						

Araştırmaya katılım sağlayan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ile görsel okuryazarlık dersi alma arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını bulgulamak amacı ile yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre:

Görsel okuryazarlık dersi alma durumu ile görsel okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır ($p>0.05$). Sonuç olarak görsel okuryazarlık düzeyleri görsel okuryazarlık dersi alma durumuna göre farklılaşmamaktadır. Buna göre altıncı hipotez

reddedilmiştir.

4.3.7. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesinde Sanat Eğitimi Alma Değişkenine Ait Bulgular

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine sanat eğitimi alma değişkeninin etkisini incelemek için yapılan bağımsız örneklem t testi analizi tablosu aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 9. Sanat Eğitimi Alma ile Görsel Okuryazarlık ve Alt Boyutlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Sanat eğitimi alma durumu	n	Ort.	s.s	t	p
İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi	Evet	52	4,16	0,77	2,125	0,035*
	Hayır	150	3,94	0,61		
Görsel kaynakları bulma ve erişme	Evet	52	4,04	0,68	2,491	0,014*
	Hayır	150	3,80	0,56		
Görseli analiz etme ve yorumlama	Evet	52	4,20	0,59	3,392	0,001*
	Hayır	150	3,85	0,64		
Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme	Evet	52	3,93	0,73	1,938	0,056
	Hayır	150	3,71	0,63		
Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma	Evet	52	3,82	0,70	3,334	0,001*
	Hayır	150	3,44	0,71		
Görsel tasarım ve oluşturma	Evet	52	4,10	0,57	4,487	0,001*
	Hayır	150	3,69	0,56		
Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma	Evet	52	3,88	0,62	3,394	0,001*
	Hayır	150	3,49	0,75		
Görsel okuryazarlık	Evet	52	4,02	0,54	3,884	0,001*
	Hayır	150	3,70	0,50		
*p<0.05;						

Araştırmaya katılım sağlayan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ile sanat eğitimi alma durumu arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını bulgulamak amacı ile bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Yapılan t testi sonucuna göre görsel okuryazarlık, ihtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi, görsel kaynakları bulma ve erişme, görseli analiz etme ve yorumlama, görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma, görsel tasarım ve oluşturma ve görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma boyutları ile sanat eğitim alma arasında anlamlı farklılaşmalar bulunmuştur ($p<0.05$). Ortalamalar incelendiğinde sanat

eğitimi alan katılımcıların görsel okuryazarlık, ihtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi, görsel kaynakları bulma ve erişme, görseli analiz etme ve yorumlama, görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma, görsel tasarım ve oluşturma ve görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma boyutları sanat eğitimi almayan katılımcılara göre daha yüksektir.

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Bu bölümde öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerini belirlemek için elde edilen bulgular literatür dikkate alınarak tartışılmıştır.

5.1. Öğretmen Adaylarının Görsel Okuryazarlık Düzeyleri Nedir?

Araştırma da elde edilen verilere bakıldığında öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri puanının yüksek olduğu görülmektedir. İhtiyaç duyulan görselleri bulma, görsel kaynakları bulma ve erişme, görseli analiz etme ve yorumlama, görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme, görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma, görsel tasarım ve oluşturma, görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma, görsel okuryazarlık alt boyutlarının öğretmen adaylarında yüksek olduğu görülmektedir. Kocaarslan ve Çeliktürk (2013) araştırmasına bakıldığında öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık yeterliklerini belirlemek için yapmış olduğu çalışmada elde edilen veriler öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık yeterliklerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Benzer bir çalışmada Karaman ve Akçay Balcı (2022) tarafından üniversite öğrencilerinin görsel okuryazarlık yeterlik düzeylerini belirlemek için capsler kullanılmış, elde edilen veriler sonucunda üniversite öğrencilerinin görsel okuryazarlık düzeylerinin yeterli olduğunu, eleştirel düşünerek görsel mesajları algılayabildiklerini göstermiştir. Bir başka benzer çalışmada Şenel (2021) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi alanında 3. ve 4. sınıfta eğitim gören öğretmen adaylarına yönelik görsel okuryazarlık ölçeği uygulanmış, araştırma sonuçlarına göre katılımcıların görsel okuryazarlık düzey puanları yüksek çıkmıştır. Şahin, Kurudayıoğlu ve Çelik (2013) araştırmasında da benzer durumlarla karşılaşmak mümkündür. Yapmış oldukları bu çalışmada Türkçe Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerini belirlemek için 3. ve 4. sınıf Türkçe Eğitimi öğrencilerinden elde ettiği verilerde Türkçe öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu en çok da görsel dil alanında başarı gösterdikleri tespitinde bulunulmuştur. Türkçe öğretmen adayları görsel dil alanında başarı gösterirken görsel öğrenme alanında ise en düşük ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Ekerim ve Yılmaz (2019) araştırmasında görsel okuryazarlık ölçeği kullanılmış lisans öğrencilerinin görsel okuryazarlık algı düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer çalışmalara bakıldığında öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine cinsiyet değişkeninin etkisini incelemek için yapılan analizlerde cinsiyetin görsel okuryazarlık düzeyi üzerinde etkisi bulunmamıştır. Bir diğer ifade ile 152 Kadın veya 50 erkek öğretmen adayının katıldığı bu çalışmada öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık ve alt boyutlarında cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Şahin, Kurudayıoğlu ve Çelik (2013) araştırmasında da Türkçe öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri araştırıldığında cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür. 2013 yılında yapılan bu çalışma görsel okuryazarlık düzeyinin belirlenmesinde cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık olmadığını destekler nitelikte bir çalışmadır. Diğer taraftan Bay (2021) benzer çalışmasında okul öncesi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerini belirlemek için yapmış olduğu çalışmada cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiş. Kiper, Kırksekiz ve Çam (2014) ise üniversite öğrencilerinin görsel okuryazarlık düzeylerinin bazı değişkenler bakımından ilişkilendirilmesi amacıyla yapmış olduğu çalışmada üniversite öğrencilerinin görsel okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmış, cinsiyet değişkeni açısından görsel okuryazarlık düzeyleri incelendiğinde ise kadın üniversite öğrencilerinin görsel okuryazarlık düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonuçlanmıştır. Yapılan bu çalışmada cinsiyete göre farklılık olduğu görülmektedir. Kıyıcı (2015) araştırmasında öğretmen adaylarından elde ettiği verileri sayısal okuryazarlıklarını belirlemek için istatistiksel olarak analiz ettiğinde bazı okuryazarlık türlerinin cinsiyete göre farklılaşabildiği sonucunu gözlemlemiştir. Erkek öğretmen adaylarının sayısal, bilgi, bilgisayar, teknoloji ve medya okuryazarlıklarının kadın öğretmen adaylarından daha yüksek olduğunu göstermiştir. Her iki çalışmada da cinsiyete göre farklılık gözlenmektedir. Yıldırım ve Yemenici (2020) araştırmasında Türkçe öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapmış olduğu çalışmasında Türkçe öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlıklarının cinsiyete bağlı dört boyuttan sadece birinde anlamlı farklılık gösterdiği belirtilmiştir. Çalışma da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre bilgiyi kullanmada etik ve yasal boyutta daha iyi oldukları gösterilmiştir. Araştırmalarda cinsiyet değişkeninin etkisi farklılık gösterdiği görülmekte iken bazı çalışmalarda sadece farklı boyutlarda değişiklik gösterdiği görülmektedir. Duman (2021) yapmış olduğu benzer çalışmada da üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre görsel okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığını bulgulamıştır. Görsel okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada cinsiyet değişkenine bağlı anlamlı bir farklılık görülmemesi bazı çalışmalar ile desteklenirken bazı araştırmalarda ise çalışmanın ve katılımcıların yapısına göre değişebildiğini göstermektedir. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde cinsiyete bağlı farklılığın olmamasının

nedeni olarak, cinsiyetin yeteneklerde veya becerilerde biyolojik yönüyle güçlü bir değişken olmadığı söylenebilir. Eğitimde cinsiyete bağlı olarak ayrımcılığın bulunmaması, her bireyin eşit şartlarda eğitim hakkından faydalanması gibi fırsat eşitliğinin sağlandığı eğitim kurumlarında cinsiyet faktörünün önemsiz bir etken olduğunu ifade etmek mümkündür.

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine bölüm değişkeninin etkisini araştırmak için elde edilen veriler analiz edilmiş bölüm değişkeninin görsel okuryazarlık ve alt boyutlarda farklılık oluşturduğu bulgulanmıştır. Yapılan bu araştırma görsel okuryazarlık ve alt boyutları bakımından incelendiğinde farklılığın Okul Öncesi Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının PDR, İlköğretim Matematik Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği okuyan öğretmen adayları arasında kaynaklandığı görülmüştür. Bu farklılık Okul Öncesi Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Boyacı (2019) öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme eğilimleri ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapmış olduğu benzer çalışmasında Sınıf Öğretmenliği Bölümündeki öğrencilerin Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü öğrencilerine göre yaşam boyu öğrenme eğilimlerinin düşük olduğu sonucuna varmıştır. Özoğlu ve Kaya (2021) Z kuşağı öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenmeleri ile dijital okuryazarlıkları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapmış olduğu çalışmada ise bölüm değişkeni bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu benzer çalışmada da bölüm değişkeninin anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Okunan bölümün görsel okuryazarlık düzeyi üzerinde etkisinin olduğunu gösteren bu araştırma okul öncesi öğretmenliği bölümünün diğer bölümlere göre görsel okuryazarlıklarının yüksek olmasının nedeni üzerinde daha detaylı bir araştırma yapılmasını gündeme getirdiği söylenebilir. Bu bölümün dersleri, öğrenci eğilimleri, öğretmen nitelikleri gibi özellikleri diğer bölümler ile karşılaştırıldığında görsel okuryazarlık becerisini olumlu yönde etkileyebileceğini akla getirmektedir. Okul öncesi öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçek alt boyutlarından “İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi”, “görsel kaynakları bulma ve erişme”, “görseli analiz etme ve yorumlama”, “görsel tasarım ve oluşturma” alt boyutlarının PDR ve sınıf öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Okul öncesi, eğitiminin ilk basamağı olarak görülmektedir. Öğrencilerin akademik öğrenmeye yeni başladığı ve henüz okuma yazma bilmedikleri dönemdir. Bu dönemde bol bol eğitici ve öğretici materyallerden faydalanılmaktadır. Öğrenmede kalıcılığı ve daha çok kişiye ve bilgiye ulaşma imkânı sağlayan görsel materyaller okul öncesi eğitimde vaz geçilmez olduğu görülmektedir (Gök, 2021). Bu durum değerlendirildiğinde Okul öncesi öğretmenliği

okuyan öğretmen adaylarının ihtiyaç olan görsel materyallerin bulunması, oluşturulması, görsellerin analiz edilmesi gibi boyutlarda başarı göstermeleri olağan bir durumdur denilebilir. Bu doğrultuda Okul öncesi öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının belirtilen alt boyutlarda düzeylerinin diğer katılımcılara göre daha yüksek bulunması bu nitelikteki eğitimin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmada öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri arasında anne eğitim durumu değişkenine bağlı anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan araştırmada elde edilen bulgular yorumlandığında anne eğitim durumu değişkenine bağlı öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Benzer olarak öğretmen adaylarına yönelik Karakuş ve Gürbüz (2019) tarafından yapılan çalışma gösterilebilir. Bu benzer çalışmada dijital okuryazarlık öz-yeterlik becerilerine anne eğitim durumu değişkeninin etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Benzer çalışmanın bu araştırmanın anne eğitim durumu değişkeninde elde edilen sonucu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Anne eğitim durumunun öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri üzerinde anlamlı farklılaşmanın olmaması anne eğitim düzeyinin öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine etkisi olmadığını göstermektedir. Çocuğun eğitiminde aile faktörünün önemli bir etkisi olduğunu gösteren çalışmalara rastlanabilir. Gelbal (2010) sekizinci sınıf öğrencilerinin Türkçe başarılarına etki eden sosyoekonomik etmenleri araştırmıştır, araştırma sonuçlarında anne eğitim durumuna bağlı olarak başarının arttığını belirtmiştir. Eğitimin evde de devam ettiği varsayılırsa anne ve babanın çocuğun eğitim sürecinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Ancak görsel okuryazarlığın belli bir eğitimi gerektirdiğine yönelik görüşlere literatürde sıkça rastlanılmaktadır. Anne ve babaların bu eğitimi çocuğa aktarabilecek yeterliğe sahip olması mümkün olmayabilir. Günümüzde bu eğitimin önemine dikkat çeken çalışmalar mevcutken henüz yeterli çalışmaların olmadığı görülmektedir. Salcı ve Aydın (2022) tarafından öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik yapmış oldukları benzer çalışmada evrensel fen okuryazarlık düzeylerine anne ve baba eğitim düzeyi değişkeninin etkili bir değişken olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada fen okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, dijital okuryazarlık gibi birçok okuryazarlık disiplininin söz edilmişti. Fen okuryazarlığında olduğu gibi görsel okuryazarlıkta alanında uzman kişilerce eğitiminin verilmesi daha etkili bir sonuç oluşturacağı ifade edilebilir.

Bu çalışmada Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine baba eğitim durumunun etkisi incelenmiş, baba eğitim durumu değişkeni bakımından anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Yine Karakuş ve Gürbüz (2019) tarafından yapılan

çalışmada öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık özyeterlik beceri düzeyinde baba eğitim durumu değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna varılmıştır. Bu benzer çalışmanın bu sonucu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Anne ve baba eğitim durumu değişkeninin görsel okuryazarlık düzeyine etkisinde anlamlı bir farklılaşma olmaması anne ve babanın görsel okuryazarlık beceri düzeyleriyle ilişkili olabileceği de söylenebilir. Yine bir benzer çalışma olan Özdemir (2005) üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine yönelik anne ve baba öğrenim durumu değişkeninin anlamlı düzeyde etkisinin olmadığı sonucuna varıldığı görülmüştür. Bu benzer çalışma da yine bu sonucu destekler niteliktedir. Bu sonucu destekler nitelikte çalışmaların olması, görsel okuryazarlığın anne-baba eğitim durumu faktöründen etkilenmediğini ancak bunun eğitim ile mümkün olabileceğine işaret etmektedir. Görsel okuryazarlığın bir beceri olduğuna ve bu becerinin geliştirilebilir olduğuna ayrıca görsel okuryazarlık eğitimin yetkin kişilerce verilmesi gerektiğine çalışmada değinilmiştir.

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine aile ekonomik durumunun etkisini incelemek için elde edilen veriler analiz edilmiş, öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde aile ekonomik durum değişkeninin anlamlı bir farklılık göstermediği bulgulanmıştır. Aile ekonomik durumunun görsel okuryazarlıkta sunacağı maddi ve manevi imkanlar olabileceği düşünülerek hipotez üretilse de elde edilen veriler ile bu hipotez reddedilmiştir. Buna benzer bir çalışma olan Çepni, Palaz ve Ablak (2015) tarafından yapılan araştırma örnek gösterilebilir. Bu örnek çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının medya ve televizyon okuryazarlıklarına aile gelir durumu değişkeninin etkisi incelenmiş elde edilen bulgular anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermiştir. Bu çalışma görsel okuryazarlık düzeyinin belirlenmesinde aile ekonomik durumunun etkisi olmadığını destekler nitelikte bir çalışma olduğu görülmektedir. Benzer bir çalışma olan Kıyıcı (2015) araştırmasında öğretmen adaylarının sayısal okuryazarlık düzeyleri aile ekonomik durum değişkeni bakımından incelenmiş, aile ekonomik durumunun öğretmen adaylarının sayısal okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik durum değişkenine yönelik yapılan benzer çalışmalara bir örnek olarak Bayrakçı ve Narmanlıoğlu (2021) tarafından Türkiye’deki lisans okuyan ve lisans mezunlarının dijital okuryazarlık düzeylerine yönelik çalışması verilebilir. Bu çalışmada ekonomik durum değişkenine bağlı dijital yeterlik düzeyleri karşılaştırılmış, geliri en düşük seviyede olanların dijital okuryazarlık düzeylerinin diğer katılımcılara göre puanlarının düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada dijital cihazlara sahip olmanın gelir düzeyi ile ilişkisinin olduğu yorumunda bulunulduğu görülmektedir. Görsel okuryazarlık düzeyi için aile ekonomik durumunun bir farklılık oluşturmaması, görsellerle buluşmada ekonomik sebeplerin öncülük etmediği ve ekonomik durumun görsel

okuryazarlık düzeyi üzerinde önemli bir faktör olmadığı ifade edilebilir.

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine görsel okuryazarlık dersi almanın etkisini incelemek için elde edilen veriler analiz edildiğinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı bu çalışmada tespit edilmiştir. Verilen eğitimin niteliği, sıklığı, derse olan katılım, öğretmen kalitesi gibi nedenler göz önüne alınarak tartışıldığında eğitim süreci içerisinde birtakım eksikliklerin olduğu söylenebilir. Eğitim ve öğretim en basit tanımla bireye bir alanda yeterli kazandırmayı hedefleyen bir süreci ifade ettiği görüşüne yer veren birçok kaynak bulmak mümkün iken araştırma sonucunda görsel okuryazarlık eğitimi almanın görsel okuryazarlık becerisine etki ettiği hipotezi bu çalışmada reddolunduğu görülmektedir. Araştırmada 202 öğretmen adayının katılım sağladığı ankette görsel okuryazarlık dersi aldığını belirten 36 öğretmen adayının olduğu görülmektedir. Toplam sayıda bu oran %17,8 olarak hesaplanmıştır. Öncelikle 4. Sınıfta eğitim gören öğretmen adaylarına uygulandığı kısma dikkat çekildiğinde görsel okuryazarlık eğitimi az bir kesimin aldığı görülmektedir. Bu kesimin görsel okuryazarlık düzeylerine bulgular neticesinde bakıldığında almış oldukları görsel okuryazarlık eğitiminin anlamlı bir etkisinin bulunmadığını saptamak öncelikle eğitim niteliğini sorgulamayı akla getirmektedir. Görsel okuryazarlık eğitimcisi ve eğitimi alan birey bu eğitimi ne derece önemsemektedir? Öğretmen niteliği ne durumdadır? Görsel okuryazarlık alanında yetkin öğretmenler bulunuyor mu? gibi birtakım sorular sormak ve bu sorulara cevap aramak bu alt problemi değerlendirmek açısından önemli bir husustur. Benzer çalışmalar incelendiğinde Şahin, Kurudayıoğlu ve Çelik (2013) çalışmasında Türkçe öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık ile ilgili aldığı eğitimin görsel okuryazarlık düzeylerine etkisi incelenmiş, görsel okuryazarlıkla ilgili alınan eğitimin görsel okuryazarlık düzeyine anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada görsel okuryazarlık alanı ile ilgili alınan eğitimin yetersiz olabileceği ve daha iyi bir görsel okuryazarlık eğitimine ihtiyaç duyulduğu yorumunda bulunulmuştur. 2013 yılından yapılan bu araştırma sonucu dikkate alındığında günümüze kadar geçen sürede görsel okuryazarlık eğitiminde ivme kazanılamadığı gözlenmiş olması görsel okuryazarlık eğitimi tartışmaya açmaktadır. Dyak ve diğerleri (2022) çalışmasında geleneksel eğitimin dijital çağa ayak uyduramayacağını belirtmiştir. Çalışmada görsel okuryazarlık eğitiminin modern eğitim sistemine entegrasyonunun sağlanması ve yine 21. yüzyıl modern öğretmen ve öğrencilerinin dijital teknolojileri kullanması bir gereklilik olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda görsel okuryazarlık eğitimi çağın gerektirdiği şekilde verilip verilmediği önemli bir faktördür denilebilir. Farrell (2015) öğretmen yetiştirme sürecinde görsel okuryazarlık eğitimi konu edinen araştırmasının sonuçlarında, öğretmenlerin daha donanımlı bir görsel okuryazarlık eğitimi alabilmeleri için amaçlı bir görsel

okuryazarlık eğitimine ihtiyaç olabileceğini dile getirmiştir. Bu örnek çalışma 21. yüzyıl görsel okuryazar bireyi olmaya yönelik eğitimde inovasyonu vurguladığı söylenebilir.

Görsel okuryazarlık dersi alma değişkeni bağlamında gerek öğretmen kalitesi gerek eğitimin niteliği gerekse öğrencinin tutumu bu sonuca etki edebileceği tartışılabilir. Yılmaz (2017) çalışmasında görsel okuryazarlığın doğrudan öğretilebilen bir ders olmaktan ziyade bu eğitimin rehberlik edilerek ve deneyimleyerek öğretilmesi, bu becerinin kazanılmasında daha etkili bir yöntem olacağını dile getirmektedir. Alpan (2013) görsel okuryazarlık eğitiminin öğretmen adaylarının problem çözme yaklaşımını olumlu yönde etkilediğini yapmış olduğu çalışma ile saptamaktadır. Öğretmen adayları görsel okuryazarlık eğitimi aldıktan sonra görsel farkındalıklarının arttığını, çevreye karşı daha dikkatli baktıklarını, görsel algılarının açıldığını ve daha güçlü görselleri belleklerinde hissettiklerini belirtmiştir. Görsel okuryazarlık eğitimi her şeyden önce görsellere yaklaşımda onları algılama ve yorumlamada öz güven sağladığını göstermektedir. Bu bilinç ile görsel farkındalık sağlayan öğretmen adaylarının yaşamlarına görselleri doğru algılama ile daha azimli ve başarılı bir görsel senaryo çizmek mümkündür. Görsel okuryazarlık eğitimi alan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlıklarında anlamlı bir farklılığın olmaması araştırmada hâkim olan öğretmen adaylarına yeterli ve doğru görsel okuryazarlık eğitimi verilmediği ve bu alanda yapılan çalışmaların yeterli olmadığı görüşünü bir bakıma doğrulamaktadır. Braden (1996) görsel medyanın herkesi bir miktar görsel okuryazar yapabileceğini ancak görsel okuryazarlığın bugün geçerli bir düzeye erişmesi sistemli bir eğitim ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Bu bakımdan görsel okuryazarlık dersi alan öğrencilere planlı bir eğitim stratejisi uygulanmadığı yorumunda da bulunulabilir.

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine sanat eğitimi almanın etkisini araştırmak için toplanan veriler analiz edildiğinde sanat eğitimi alan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlıklarının da yüksek olduğu görülmüştür. Sanat eğitimi almanın öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine olumlu etkisi olduğu bu çalışmada görülmüştür. Eraslan Taşpınar (2016) araştırmasına bakıldığında Resim İş Anabilim Dalı 1. sınıfta eğitim gören öğrencilerden toplanan veriler analiz edilmiş, sanat eğitimi alan öğrencilerin sanat eğitimi almayan öğrencilere göre görsel okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışma bu hipotezi destekler nitelikte sonuçlandığı belirtilebilir. Kocaarslan ve Çeliktürk (2013) araştırmasında da yine öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık yeterliklerine sanat eğitiminin etkisi incelenmiş, elde edilen bulgulara sanat eğitimi alan öğretmen adaylarının sanat eğitimi almayan öğretmen adaylarına göre görsel okuryazarlık yeterliklerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmalar sanat eğitiminin görsel okuryazarlık düzeyini olumlu etkilediği yönünde ortak sonuçlar oluşturduğunu göstermektedir.

Benzer bir çalışma olan Doğru (2014) araştırmasında görsel sanatlar dersini alan öğrencilerin görsel sanatlar dersi almayan öğrencilere göre görsel algılarının daha yüksek olduğu çıkarımına yer vermiştir. Sanat eğitiminin görsel okuryazarlık becerisine katkısını gösteren çalışmalar mevcut iken sanat eğitiminin düşünme becerileri üzerindeki etkisini inceleyen Ülger (2015) çalışmasında sanat eğitiminin yaratıcı düşünme üzerinde olumlu etki ettiği sonucuna değinmiş ancak sanat eğitiminin eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını bulgulamıştır. Yine bu çalışmada sanat eğitiminin görsel okuryazarlık becerisinin tüm yeterliklerini etkileyecek kazanımları sağlamayacağına işaret ettiği söylenebilir. Bu noktada görsel okuryazarlığın görselleri eleştirel düşünce süzgecinden geçirerek algılama ve yeni görseller üretme gibi yeterlikleri barındırdığı konusunda literatür görüşlerinin olduğu çalışmada belirtilmiştir. Görsel okuryazarlık ve sanat eğitimi ortak birçok beceri ve yeterlikleri barındırdığı gibi görsel okuryazarlığın daha zengin beceri ve yeterliklerini belirten görüşlere rastlamanın mümkün olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada “Sanat eğitimi alma” değişkeni bağlamında farklılaşma olması, sanat eğitimi alan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin sanat eğitimi almayan öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu sonuca günümüzde sanat eğitiminin görsel okuryazarlık düzeyini geliştirdiği çıkarımında bulunmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmaya ait bulgulara yönelik sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır. Araştırmada elde edilen sonuç literatür incelenerek betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçları çerçevesinde önerilerde bulunularak görsel okuryazarlık ve diğer alanlarda yapılabilecek yeni çalışmalara fikir oluşturmaya beklenmektedir.

6.1. Sonuç

Teknolojinin gelişimiyle hızla küreselleşen dünyada görselliğin yeni ve ortak bir dil oluşturduğu görülmüş, görselleri okumak için yeni bir okuryazarlık becerisi gündeme gelmiştir. Birçok alanda okuryazarlık kavramı yeni bir anlayış olarak görülerek, geleneksel okuma ve yazma anlayışından uzak, bir takım beceri veya yeterliği gerektiren bir disiplin olarak incelenmiştir. Görselleri okumanın günün gereklerine uygun beceri ve donanım ile mümkün olduğu literatürde kabul görmüş ve görsel okuryazar birey olmanın önemi vurgulanmıştır (İşler, 2002; Kedra ve Zakeviciute, 2019; Kiper ve diğerleri, 2014; Sanalan ve diğerleri, 2007; Yenawine, 1997). Görsel okuryazar bireylerin yetiştirilmesinde öğretmen unsuru dikkate alınarak sürekli güncellenmeyi gerektiren bu çağda öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin ne durumda olduğu merak konusu olmuştur. Bu kapsamda öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin bazı değişkenler bakımından anlamlı farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır.

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri “İhtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi”, “Görsel kaynakları bulma ve erişme”, “Görseli analiz etme ve yorumlama”, “Görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme”, “Görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma”, “Görsel tasarım ve oluşturma”, “Görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma” alt boyutlarında incelenmiştir. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri tüm alt boyutlarda yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine bazı değişkenlerin etkisine ait sonuçlar tek tek açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada elde edilen bulgularda cinsiyet değişkeni bağlamında öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Bir diğer ifadeyle cinsiyetin görsel okuryazarlık düzeyi üzerinde etkisine rastlanmamıştır.

Bu çalışmada bölüm değişkeni bağlamında öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık

düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Okul Öncesi Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının Sınıf Öğretmenliği, PDR ve İlköğretim Matematik Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarına göre görsel okuryazarlık düzeyleri daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Görsel okuryazarlık düzeyi ölçeğinin hangi alt boyutlarında farklılaşmanın olduğunu belirlemek için yapılan analizde “ihtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi, görsel kaynakları bulma ve erişme, görselleri analiz etme ve yorumlama, görsel tasarım ve oluşturma, görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma” alt boyutlarında farklılaşmanın olduğu görülmüştür. Görsel okuryazarlık düzeyi ölçeğine ait “görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme, görselleri ve görsel medyayı etkili bir şekilde kullanma” alt boyutlarında ise bölüm değişkenine göre farklılaşmanın olmadığı anlaşılmıştır. Bir diğer ifadeyle Okul Öncesi Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının “ihtiyaç duyulan görsellerin belirlenmesi, görsel kaynakları bulma ve erişme, görselleri analiz etme ve yorumlama, görsel tasarım ve oluşturma, görsellerle ilgili etik ve hukuki konuları dikkate alma” alt boyutlarında Sınıf Öğretmenliği, PDR ve İlköğretim Matematik Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarına göre düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Anne ve baba eğitim durumu değişkeni bağlamında öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine etkisini araştırmak için yapılan bu araştırmada anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna varılmıştır. Bir diğer ifadeyle öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine anne ve baba eğitim durumunun etki etmediği görülmüştür.

Bu çalışmada aile ekonomik durum değişkenine bağlı olarak öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna varılmıştır. Bir diğer ifadeyle aile ekonomik durumunun öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine etki etmediği görülmüştür.

Görsel okuryazarlık eğitimi alan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için toplanan verilerin istatistiksel analizi neticesinde görsel okuryazarlık eğitiminin öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık eğitiminde anlamlı bir farklılık oluşturmadağı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde sanat eğitimi almanın etkisi incelendiğinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Yapılan analizde görsel okuryazarlık düzeyi sanat eğitimi alan öğretmen adaylarının sanat eğitimi almayan öğretmen adaylarına göre yüksek olduğu görülmüştür. Görsel okuryazarlık düzeyi ölçeğine ait alt boyutlar incelendiğinde “görselleri ve onların kaynaklarını değerlendirme” boyutunda sanat eğitimi alma değişkenine bağlı farklılaşma görülmemiştir. Diğer alt boyutların tamamında ise sanat eğitimi alan öğretmen adaylarının düzeyleri sanat eğitimi almayan öğretmen adaylarına

göre yüksek bulunmuştur.

Sonuç olarak araştırmacılar görsel okuryazarlığın gelişimi, bireyin bugünü anlama becerisini artıracak görüşüne dikkat çekmektedir (M. Avgerinou ve Ericson, 1997). İnsanın tabiatında bulunmayan bu becerinin geliştirilmesi ancak eğitimle mümkün olacaktır (Teresa Ann Farrell, 2013). Bu araştırma görsel okuryazarlığın gelişimine etki eden faktörler üzerinde ve görsel okuryazarlığın eğitime entegrasyonun gerçekleştirilmesinde fikir sunarak günümüz dünyası için muhtemel ve zorunlu bir gerçeği de gün yüzüne çıkarmış bulunmaktadır.

6.2. Öneriler

Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada oluşturulan alt problemler veriler analiz edilerek sonuçlar betimlenmiş, bu bölümde çıkan sonuçlara göre birtakım öneriler yapılmıştır.

1. Evren ve örneklem geliştirilerek öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin araştırılması için Türkiye geneli öğretmen adaylarına yönelik bir çalışma yapılabilir.
2. Bu çalışmada nicel yöntem kullanılmış ve veriler ölçek ile toplanıp öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Karma desen kullanılarak öğretmen ve öğrenci görüşleri veri olarak toplanabilir, bulgulara yönelik karşılaştırmalar yapılabilir.
3. Kullanılan değişkenler çoğaltılabilir veya görsel okuryazarlık düzeyi ile farklı okuryazarlık disiplinleri arasındaki korelasyon incelenebilir.
4. Bu çalışmada bölüm değişkeninin görsel okuryazarlık düzeyine anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Okunan bölümlere yönelik görsel okuryazarlık çalışmaları artırılabilir. Görsel okuryazarlık düzeylerine bölüm değişkeninin etkileri farklı çalışmalar ile araştırılabilir. Başka bölümlere yönelik görsel okuryazarlık araştırmaları yapılabilir.
5. Okul Öncesi Öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuş, bu sonuç bağlamında Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünün ders içerikleri, ders materyalleri, etkinlik çalışmaları gibi görsel okuryazarlığı geliştirebilecek tüm uygulamalar araştırılabilir ve diğer bölümlerin de bu alanda gelişimine katkı sağlayabilecek sonuçlar ortaya konulabilir.
6. Mevcut çalışma öğretmen adaylarına yönelik yapılmıştır. Bu araştırma da öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeyleri ile görsel okuryazarlık dersi alma değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Bu durumun nedenleri araştırılabilir. Akademisyenler ve görsel okuryazarlık eğitimcilerine yönelik çalışmalar

yapılabilir.

7. Görsel okuryazarlık dersi olarak lisans düzeyinde öğretmen adaylarının eğitiminde okutulmak üzere programlara eklenebilir veya mevcut görsel okuryazarlık dersi yenilenerek çağın gereklerine göre güncellenebilir.
8. Görsel okuryazarlık eğitiminin niteliğinin artırılması bakımından sınıf ortamında gözlem ve deneysel çalışmalar yapılabilir.
9. Mevcut çalışmada öğretmenlerin görsel okuryazarlık düzeylerine sanat eğitiminin etkisi alt problem olarak incelenmiş, sanat eğitimi almanın öğretmen adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerine anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda görsel okuryazarlık gelişimi için sanat eğitiminin yaygınlaştırılması, geliştirilmesi ve bu alanda yeni çalışmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akyol, H. (2021). *Türkçe İlk Okuma Yazma Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alici, N. (2019). *İç mekânda renk ve renklerin insan psikolojisine etkileri*. (Master's Thesis). <https://search.proquest.com/openview/1bd10f85a6e8f05109adbb720fb4cdde/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y> adresinden erişildi.
- Alpan, G. (2013). Görsel Okuryazarlık Eğitiminin Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Yaklaşımlarına Etkisi: Gazi Üniversitesi Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 111-130.
- Arı, G. ve Soylu, S. (2020). Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Görsel Okuma Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(2), 718-735.
- Arıkan, A. (2011). *Grafik tasarımda görsel algı*. Eğitim Yayınevi. <https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=atGiDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=g%C3%B6rsel+alg%C4%B1&ots=RjysEXio8N&sig=Q8dnA2YLBmUdJnZjyIfT4T4Yuvv> adresinden erişildi.
- Arslan, R. ve Nalinci, G. Z. (2014). Development of visual literacy levels scale in higher education. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 13(2), 61-70.
- Arslan, R. ve Zeren, G. (2009). Bir Eğitim Süreci Olarak Görsel Okuryazarlık. https://www.academia.edu/download/34082166/VISUAL_LITERACY_AS_AN_EDUCATION_PROCESS.pdf adresinden erişildi.
- Artut, K. (2013). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri* (7. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Atmaca, A. E. (2014). *Temel tasarım*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ausburn, F. B. (1975). A Comparison of Multiple and Linear Image Presentations of a Comparative Visual Location Task with Visual and Haptic College Students.
- Avgerinou, M. D. (2003). A mad-tea party no-more: Revisiting the visual literacy definition problem. *Turning trees*, 29-41.
- Avgerinou, M. ve Ericson, J. (1997). A Review of the Concept of Visual Literacy. *British Journal of Educational Technology*, 28(4), 280-291. doi:10.1111/1467-8535.00035
- Ayhan, İ. ve Ünal, G. (2020). Görsel Yanılsamalar Bağlamında Görsel Algının Esasları. *Nesne Dergisi*, 8(18), 522-547.
- Bacaksız, G. (2004). Temel sanat-tasarımın görsel algılama eğitiminin tasarım sürecine etkisi. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/916/249570.pdf?sequence=1> adresinden erişildi.

- Bay, D. N. (2021). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7), 172-187.
- Bayrakçı, S. ve Narmanlıoğlu, H. (2021). Türkiye'deki lisans öğrencilerinin ve mezunlarının dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 12(46), 46-67.
- Bayraktar, N., Görür Tamer, N., Cubeiro, A., Ceylan Kızıldaş, A. ve Armatlı Köroğlu, B. (2012). Görsel eğitimde yaratıcılık ve temel tasarım. <https://avesis.gazi.edu.tr/yayin/c02b1993-657d-4e47-ac44-3486552d2a1f/gorsel-egitimde-yaratıcılık-ve-temel-tasarım> adresinden erişildi.
- Baytekin, Ç. (2001). *Ne niçin neden öğreniyoruz ve öğretiyoruz:(öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme)*. Anı Yayıncılık.
- Becer, E. (2015). *İletişim ve grafik tasarım*. Dost Kitabevi Yayınları.
- Beyoğlu, A. (2016). Sanat eğitiminde altın oran ve Leonardo da Vinci'nin eserleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 360-382.
- Bleed, R. (2005). Visual literacy in higher education. *Educause Learning Initiative*, 1(1), 1-11.
- Boyacı, Z. (2019). *Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme eğilimleri ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki: Düzce Üniversitesi örneği*. (PhD Thesis). <https://search.proquest.com/openview/62ee7e1f9aba2448c685cca422cb4704/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y> adresinden erişildi.
- Bozkurt, B. (2022). Ders: BKT103 Temel Sanat Eğitime Giriş. *Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri*. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=5605> adresinden erişildi.
- Boztaş, E. ve Düz, N. (2013). Sanatta Denge Unsurunun Sanat Yapıtına Kazandırdığı Estetik Değerler. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (39), 1-14.
- Braden, R. (1996). Visual literacy in handbook of research in educational communications, as reprinted in: McIsaac and Vrasidas. *EBSCOhost database*.
- Bradent, R. A. ve Hortinf, J. A. (1982). Identifying The Theoretical Foundations of Visual Literacy. *Journal of Visual Verbal Languaging*, 2(2), 37-42. doi:10.1080/23796529.1982.11674354
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (1. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Canbolat, T. Ö. (2017). İç Mekan Tasarımında Renk Armonisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(3), 287-301.

- Cengizhan, C. ve Ateş, D. (2006). Görsel Tasarım İlkelerinin BÖTE Bölümü Öğrencileri Tarafından Değerlendirilmesi. 15. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Kötekli Kampüsü. Muğla.* https://cahitcengizhan.com/wp-content/uploads/2016/07/15Egt_Bil_Kon_Mugla_MAKALE.pdf adresinden erişildi.
- Considine, D. M. (1986). Visual Literacy and Children's Books: An Integrated Approach. *School Library Journal*, 33(1), 38-42.
- Çaydere, O. (2016). Grafik Tasarım Eğitiminde Temel Tasarım Eğitiminin Önemi. *Fine Arts*, 11(2), 93-97.
- Çepni, O., Palaz, T. ve Ablak, S. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere göre İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 10(11). <https://www.acarindex.com/pdfler/acarindex-de8a2461-a026.pdf> adresinden erişildi.
- Çiftçi, Ş. K., YILDIZ, P. ve Bozkurt, E. (2015). Ortaokul matematik öğretmenlerinin materyal kullanımına ilişkin görüşleri. *Eğitimde Politika Analizi*, 4(1), 79-89.
- Danger, E. P. (1987). *Selecting colour for packaging*. Gower Technical Press Ltd. <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19870422890> adresinden erişildi.
- Demirel, M. R. (2019). Tasarım Prensiplerinden Vurgunun Görsel Sanatlarda İncelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 5(9), 7-15.
- DesignGost. (2020, 23 Eylül). Tasarımda Denge (Balans)—Tasarım İlkeleri. *DesignGost*. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://www.designgost.com/makale/tasarimda-denge-balans-tasarim-ilkeleri> adresinden erişildi.
- Doğan, B. (2015). Okuma ve Görsel Okumanın Bir Metnin Ana Düşüncesini Bulma ile Metni Analiz Etme Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 67-84.
- Doğru, A. G. (2014). Lise Düzeyi Görsel Sanatlar Dersinin, Öğrencilerin Görsel Okuryazarlık Becerilerinin Gelişimine Etkisi. *Akdeniz Sanat*, 11(21), 45-63.
- Duman, Ş. (2021). *Üniversite Öğrencilerinin Görsel Okuryazarlık Yeterliklerini eleştirel Düşünme Eğilimleri Üzerindeki Etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü, İstanbul.
- Dyak, T., Halchenko, M., Ilina, A., Ilina, G., Ivanova, N. ve Levchenko, O. (2022). Some Peculiarities of Integrating Visual Literacy into the System of Modern Education. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1), 322-338.
- Ekerim, M. ve Yılmaz, M. (2019). Lisans Öğrencilerinin Görsel Okuryazarlık Düzeylerine

- Göre Web Sayfalarında Salt Görsele Veya Görsel Ve Metne Bir Arada Yönelimleri. <https://avesis.yildiz.edu.tr/yayin/eccbdf25-74a0-480c-9623-4690198bcf2d/lisans-ogrencilerinin-gorsel-okuryazarlik-duzeylerine-gore-web-sayfalarinda-salt-gorsele-veya-gorsel-ve-metne-bir-arada-yonelimleri> adresinden erişildi.
- Elkins, J. (2009). *Visual literacy*. Routledge. <https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=xL2SAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=literacy&ots=TI20vQpDcv&sig=smOcp1mxfQPF5790uagHPpwqy5Q> adresinden erişildi.
- Emery, L., Flood, A., Baguley, M. ve MacDonald, A. (2019). Visual literacy. *More than words can say. A view of literacy through the arts*, 18-32.
- Eraslan Taşpınar, Ş. (2016). Sanat eğitiminin görsel okuryazarlık becerilerine etkisi, 6(3), 335-342.
- Erem, N. H. Ö. ve Kırkkılıç, H. A. (2015). Türkçe Eğitimi Bölümü 4. Sınıf Öğrencilerinin Görsel Okuryazarlık Yeterliklerinin Öğrenim Türlerine Göre İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 285-290.
- Eutsler, L. (2021). Making Space for Visual Literacy in Literacy Teacher Preparation: Preservice Teachers Coding to Design Digital Books. *TechTrends*, 65(5), 833-846. doi:10.1007/s11528-021-00629-1
- Farrell, Teresa A. (2015). Visual Literacy (VL) in Teacher Preparation: Measurement to Direction. *Journal of Visual Literacy*, 34(1), 89-104. doi:10.1080/23796529.2015.11674724
- Farrell, Teresa Ann. (2013). *Measuring visual literacy ability in graduate level pre-service teachers*. University of Montana. <https://search.proquest.com/openview/795e1ba15853314bcd10511c63395306/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750> adresinden erişildi.
- Felten, P. (2008). Resource review: Visual literacy. *Change*, 40(6), 60-63.
- Fransecky, R. B. ve Debes, J. L. (1972). Visual Literacy: A Way to Learn–A Way to Teach. <https://eric.ed.gov/?id=ED064884> adresinden erişildi.
- Friedmann, R. S. (2003). *Mystery of Color*. L & M Publications.
- Gage, J. (1999). *Color and meaning: Art, science, and symbolism*. Univ of California Press. <https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=EU74cB7kMMsC&oi=fnd&pg=PA7&dq=Gage+1999&ots=QfxbdkYNxh&sig=ZShvz1mogpBRCr6SU6Ku0H6UDpU> adresinden erişildi.
- Gee, J. P. (1989). What is literacy. *Journal of education*, 171(1), 18-25.

- Gelbal, S. (2010). Sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyoekonomik özelliklerinin Türkçe başarıları üzerinde etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150). <http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/626> adresinden erişildi.
- Gemalmayan, R. Y. (2014). Görsel sanatlar eğitiminde görsel okuryazarlık ve temel tasarım öğretimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (27), 95-120.
- Gençalp, H. (2019). Görsel kültür, çoklu okuryazarlık ve çoklu biçimlilik bağlamında sosyal medya iletileri. *Global Media Journal TR Edition*, 10(19), 52-75.
- George, D. ve Mallery, P. (2019). *IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780429056765/ibm-spss-statistics-26-step-step-darren-george-paul-mallery> adresinden erişildi.
- Gezer, Ü. (2019). Çağdaş Sanat ve Tasarım Eğitiminde Görsel Tasarım öğeleri ve İlkeleri. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(40), 595-614.
- Ghasemi, A. ve Zahediasl, S. (2012). Normality tests for statistical analysis: A guide for non-statisticians. *International journal of endocrinology and metabolism*, 10(2), 486.
- Goody, J. ve Watt, I. (1963). The consequences of literacy. *Comparative studies in society and history*, 5(3), 304-345.
- Gou, L., Guo, D. ve Son, E. H. (2022). Examining PRE-Service Teachers' perceptions And Understandings OF Visual Literacy Instruction. *Association Of Literacy Educators and Researchers*, (43), 243-256.
- Göçer, A. (2013). Öğretmen Adaylarının “Görsel Okuryazarlık” ile İlgili Algıları. *Adiyaman University Journal of Social Sciences*, (11), 517-517. doi:10.14520/adyusbd.450
- Gök, Z. (2021). *Okul Öncesi Eğitim Ortamlarında Bilgilendirme Tasarımı Kullanımı*. (Master's Thesis). <http://earsiv.odu.edu.tr/jspui/handle/11489/568> adresinden erişildi.
- Graff, H. J. (1987). *The labyrinths of literacy: Reflections on literacy past and present*. Psychology Press. https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=CzEsoSXFU-kC&oi=fnd&pg=PP13&dq=literacy&ots=c1gLDFWQpp&sig=1_o_vTRsOtIotZqtP88y5s7_sC8 adresinden erişildi.
- Guliyeva, Z. (2024). Görsel İletişim Olarak Grafik Tasarımı ve Sergileme Tasarımı. *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 8(39), 317-330.
- Günay, V. (2008). Görsel okuryazarlık ve imgenin anlamlandırılması. *Art-e Sanat Dergisi*, 1(1). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/193366> adresinden erişildi.
- Güneş, F. (2013). Görsel okuma eğitimi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 2(1), 1-17.

- Hattwig, D., Burgess, J., Bussert, K. ve Medaille, A. (2011). ACRL visual literacy competency standards for higher education. <https://digital.lib.washington.edu/researchworks/handle/1773/49472> adresinden erişildi.
- İmİK Tanyıldızı, N. (2020). *Dijital İletişim Yaklaşımları* (1. bs.). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi. https://www.bingol.edu.tr/documents/dijital%20ileti%C5%9Fim%20yakla%C5%9F%C4%B1mlar%C4%B1%20-20_07.pdf#page=7 adresinden erişildi.
- İşler, A. Ş. (2002). Günümüzde görsel okur yazarlık ve görsel okur yazarlık eğitimi. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/handle/11452/11027> adresinden erişildi.
- Kanat, A. (2001). *Renk ve duyu psikolojisi*. İlya Basım Yayın.
- Kaptan, A. Y. ve Aslan, H. (2012). Görsel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji: Sanatın toplumsal ve pedagojik temellerine gelecekçi bir bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 101-110.
- Karakuş, G. ve Gürbüz, O. (2019). Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık öz-yeterlilik becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 129-147.
- Karaman, M. ve Balcı, D. A. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin Capsler Üzerinden İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 132(132), 165-184.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Kedra, J. ve Zakeviciute, R. (2019). Visual literacy practices in higher education: What, why and how? *Journal of Visual Literacy*, 38(1-2), 1-7. doi:10.1080/1051144X.2019.1580438
- Kellner, D. (1998). Multiple literacies and critical pedagogy in a multicultural society. *Educational theory*, 48(1), 103.
- Keskinok, K. (1994). Doğada ve Sanatta Ritimler. *Sanat Dergisi*, (7). <https://www.keskinoksanatvakfi.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dogada-ve-Sanatta-Ritimler.pdf> adresinden erişildi.
- Kıyıcı, M. (2015). *Öğretmen adaylarının sayısal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. (PhD Thesis). <https://search.proquest.com/openview/c80007098b69044edfb6c455425751ee/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y> adresinden erişildi.
- Kiper, A., Kırksekiz, A. ve Çam, E. (2014). Üniversite Öğrencileri Görsel Okuryazarlık

- Yeterlilikleri. https://www.researchgate.net/profile/Emre-Cam/publication/320068910_Universite_Ogrencileri_Gorsel_Okuryazarlik_Yeterlilikleri/links/5a4e14df0f7e9b8284c5a840/Ueniversite-Oegrencileri-Goersel-Okuryazarlik-Yeterlilikleri.pdf adresinden erişildi.
- Kocaarslan, M. ve Çeliktürk, Z. (2013). Eğitim fakültesi öğrencilerinin görsel okuryazarlık yeterliklerinin belirlenmesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 2(2), 344-362.
- Korona, M. ve Hathaway, D. (2021). Visual literacy in teacher education: Examining the complexity of online images for instructional and personal purposes. *Journal of Technology and Teacher Education*, 29(4), 533-557.
- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, M. S. (2010). 21. Yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (28). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/157039> adresinden erişildi.
- Mazlum, Ö. (2011). Rengin kültürel çağrışımları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 125-138.
- Montoya, S. (2018). Defining literacy. *GAML Fifth meeting* içinde (ss. 17-18). https://gamlttest.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/2/2018/12/4.6.1_07_4.6-defining-literacy.pdf adresinden erişildi.
- Moody-Zoet, E. (2014). Integrating art education and literacy education: A curriculum for the secondary level. https://scholarworks.wmich.edu/masters_theses/530/ adresinden erişildi.
- Nalinci, G. Z. (2014). İlkokul Birinci Sınıf Görsel Sanatlar Eğitimi Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(2), 1123-1130.
- Nalinci, G. Z. ve Yapıcı, M. (2022). Öğretmen adaylarının sanat ve yaratıcılığa ilişkin metaforları. *Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)*, 6(57), 918-924.
- Nalinci, G. Z. ve Yapıcı, Ş. (2014). Öğretmen Adaylarının Renk Tercihleri ve Öğretmenlik Renklerine İlişkin Görüşleri. <http://openaccess.amasya.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12450/67> adresinden erişildi.
- Onursoy, S. (2019). *Görsel iletişim ve imge* (1. bs., C. 10). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, S. M. (2005). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 297-316.
- Özdemir, T. (2005). Tasarımda Renk Seçimini Etkileyen Kriterler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 391-401.
- Özkanlı, Ü. (2022). Işık, Renk ve Nesne Etkileşimi. *MAS Journal of Applied Sciences*, 7(3),

687-695.

Özkartal, M. (2009). Resim sanatında çizgi ve çizgi ritmi üzerine. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(4), 55-72.

Özkeçeci, İ. ve Çiçek, E. (2017). Fotoğraf-Sanat İlişkisi Bağlamında Görsel Tasarım Öğelerinin Sanat Eserini Oluşturmadaki Rolü. *Art-Sanat Dergisi*, (7), 309-319.

Özoğlu, C. ve Kaya, E. (2021). Z kuşağı öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenmeleri ve dijital okuryazarlıkları arasındaki ilişki. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/27518> adresinden erişildi.

Özsavaş, N. (2015). Renk: Bir değerlendirme ölçütü olarak iç mekan tasarımındaki önemi ve bir ders içeriği önerisi. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/6678> adresinden erişildi.

Özsoy, V. (2016). *Görsel tasarım: Öge ve ilkeleri*. Pegem Akademi.

Özsoy, V. ve Saribas, S. (2021). Developing Visual Literacy Skills in Teacher Education: Different Ways of Looking at the Visual Images. *Educational policy analysis and strategic research*, 16(3), 67-88.

Öztuna, H. Y. (2007). *Görsel iletişimde temel tasarım*. Tıblan yayıncılık.

Parsa, A. F. (2007). Görsel Okuryazarlık: Görselleri Okuma Değerlendirme ve Yaratma Süreci. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (2), 111-127.

Pektaş, H. (2022). *Temel Tasarıma Giriş*. PDF Belgesi. https://www.google.com/search?q=istinye+%C3%BCnivesitesi+temel+tasar%C4%B1ma+giri%C5%9F&oq=&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqCQgAEEUYOxjCAzIJCAAQRRg7GMIDMgkIARBFGDsYwgMyCQgCEEUYOxjCAzIJCAMQRRg7GMIDMgkIBBBFGDsYwgMyCQgFEEUYOxjCAzIJCAYQRRg7GMIDMgkIBxBFGDsYwgPSAQg5NDRqMGoxNagCCLACAQ&sourceid=chrome&ie=UTF-8 adresinden erişildi.

Per, M. (2012). Renk teorilerine tarihsel bir bakış. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*. <https://kameraarkasi.org/makaleler/makaleler/renkteorilerinetarihselbirbakis.pdf> adresinden erişildi.

Pettersson, R. (1993). *Visual information*. Educational Technology. https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=nqYqMOX9BhAC&oi=fnd&pg=PA3&dq=pettersson+1993&ots=Mv0DDj7Iuv&sig=VUejI_BrCQAAhITYgQnkibKSwhY adresinden erişildi.

Pettersson, R. (1994). Visual Literacy. *The International Encyclopedia of Education [Электронный ресурс]—Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/281855211_Visual_Literacy*.

- https://www.researchgate.net/profile/Rune-Pettersson/publication/281855211_Visual_Literacy/links/5bea001c299bf1124fce1cc1/Visual-Literacy.pdf adresinden erişildi.
- Polat, H. H. (2012). Renk teorisi ve temel yanılgılar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 165-173.
- Renk ne demek TDK Sözlük Anlamı. (2024, 29 Haziran). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 29 Haziran 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime=renk> adresinden erişildi.
- Salcı, E. ve Aydın, A. (2022). Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Evrensel Fen Okuryazarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Belirlenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 92-109.
- San, İ. (2003). Sanat Eğitimi Kuramları, Utopya Yayınevi. Ankara.
- Sanalan, V. A., Sülün, A. ve Çaban, T. A. (2007). Görsel Okuryazarlık. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 33-47.
- Schneck, C. M. (2013). Visual perception. *Occupational Therapy for Children. Sixth ed. Mosby Inc*, 373-403.
- Seçkin, F. ve Bülbül, M. (2020). İnsan anatomisinde altın oranlama ve sanat eserlerindeki karşılaştırmalı analizi. *Temel Eğitim*, 2(4), 6-20.
- Sharma, R. ve Sharma, M. K. (2007). Renklerle terapi. *İstanbul: Nokta Kitap*.
- Song, K. H. ve Turner, G. Y. (2010). Visual literacy and its impact on teaching and learning. *Transformative Learning and Online Education: Aesthetics, Dimensions and Concepts* içinde (ss. 185-200). IGI Global. <https://www.igi-global.com/chapter/visual-literacy-its-impact-teaching/44208> adresinden erişildi.
- Sozen, M. ve Tanyeli, U. (2014). Sanat kavram ve terimleri sözlüğü. *İstanbul: Remzi Kitabevi*. Worringer, W.(1985). *Soyutlama ve Özdeşleyim*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (1986). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü: Resim-heykel-mimarlık, geleneksel Türk sanatları, uygulamalı sanatlar ve genel sanat kavramları* (C. 71). Remzi Kitabevi.
- Stokes, S. (2002). Visual literacy in teaching and learning: A literature perspective. *Electronic Journal for the integration of Technology in Education*, 1(1), 10-19.
- Sturm, R. A. ve Larsson, M. (2009). Genetics of human iris colour and patterns. *Pigment Cell & Melanoma Research*, 22(5), 544-562. doi:10.1111/j.1755-148X.2009.00606.x
- Şahin, Çavus ve Kıran, İ. (2015). Öğretmen adaylarının Algılarına Göre Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23). <https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/4765/65484> adresinden erişildi.

- Şahin, Çavuş, Kurudayıoğlu, M. ve Çelik, G. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının görsel okuryazarlıkları üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 129-143.
- Şakiroğlu, Y. (2021). Görsel Okuma/Görsel Sunu ve Görsel Okuryazarlık Becerileriyle İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Analizi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 103-119.
- Şenel, M. (2021). İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Görsel Okuryazarlık Düzeylerinin Analizi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 4126-4150.
- Tanrıverdi, B. ve Apak, Ö. (2013). Görsel Okuryazarlık Üzerine Bir İçerik Analizi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 267-294.
- TDK. (2024). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 30 Haziran 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime=armoni> adresinden erişildi.
- TDK. (t.y.). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 30 Haziran 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime=derinlik> adresinden erişildi.
- Turan, İ., Şimşek, Ü. ve Aslan, H. (2015). Eğitim araştırmalarında likert ölçeği ve likert-tipi soruların kullanımı ve analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 186-203.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*, 2023. 15 Haziran 2024 tarihinde [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) adresinden erişildi.
- URL-1: <https://tr.pinterest.com/pin/807833251886707713/> (Erişim Tarihi: 11.06.2024)
- URL-2: http://erengezgin.net/_xafet/bdart5.htm/ (Erişim Tarihi: 05.03.2024)
- URL-3: <https://tr.pinterest.com/pin/654218283359303577/> (Erişim Tarihi: 12.06.2024)
- URL-4: <https://tr.pinterest.com/pin/1688918604013919/> (Erişim Tarihi: 11.07.2024)
- URL-5: <https://tr.pinterest.com/pin/726275877386045432/> (Erişim Tarihi: 13.07.2024)
- Uzun, Y. ve Çelik, G. (2020). Akademisyenlerin Okuryazarlık Algısındaki Değişimler. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(22), 1134-1156. doi:10.26466/opus.646592
- Ülger, K. (2015). Sanat eğitiminin düşünme becerileri üzerine etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(206), 135-147.
- Yeh, H.-T. (2008). *Visual Literacy: An investigation of how pre-service teachers interpret and analyze instructional visual materials*. (Yayımlanmamış phd thesis). University of Northern Colorado.
- Yeh, H.-T. ve Cheng, Y.-C. (2010). The influence of the instruction of visual design principles

- on improving pre-service teachers' visual literacy. *Computers & Education*, 54(1), 244-252.
- Yenawine, P. (1997). *Thoughts on visual literacy*. Routledge. <http://vtshome.org/wp-content/uploads/2016/08/12Thoughts-On-Visual-Literacy.pdf> adresinden erişildi.
- Yıldırım, B., Sever, İ. A. ve Söğüt, M. A. (2022). Tasarım-Görsel Algı İlişkisinde Dijital Çağ Etkisi ve Psikolojik Yansımaları. *Tasarım Mimarlık ve Mühendislik Dergisi*, 2(3), 214-228.
- Yıldırım, Ö. K. ve Yemenici, A. İ. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının bilgi okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi (Afyonkarahisar örneği). *Turkish Studies*, 15(3). https://www.academia.edu/download/63812758/Turkce_Ogretmeni_Adaylarinin_Bilgi_Okuryazarlik_Duzyeylerinin_Belirlenmesi20200702-21920-1x7aln5.pdf adresinden erişildi.
- Yıldız, M. Ö. (2012). Görsel Okuryazarlık Üzerine. *Marmara İletişim Dergisi*, (19), 64-77.
- Yılmaz, M. B. (2017). Eğitim teknolojileri bağlamında görsel okuryazarlık. *Odabaşı, HF, Akkoyunlu, B., ve İşman, A.(Edt.), Eğitim teknolojileri okumaları içinde (ss. 165-182). Ankara: Pegem Akademi.*
- Yüksel, R. (2002). Plastik sanatlar ve algıda yanılsama. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/877/172483.pdf?se> adresinden erişildi.

EKLER

Ek 1. Demografik Bilgiler (Anket)

1.Bölümünüz ve sınıf düzeyiniz?

2.Cinsiyetiniz?

- ☐ Kız
- ☐ Erkek

3.Annenizin eğitim düzeyi?

- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Lisans

4.Babanızın eğitim düzeyi?

- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Lisans

5.Ailenizin aylık ortalama gelir düzeyi?

- ☐ 0-10.000 (TL)
- ☐ 11.000-20.000 (TL)
- ☐ 21.000-30.000 (TL)
- ☐ 31.000-40.000 (TL)
- ☐ 41.000 ve üstü (TL)

6.Daha önce sanat eğitimi aldınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

7.Daha önce görsel okuryazarlık dersi aldınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

Ek 2 Görsel Okuryazarlık Düzeyi Ölçeği

Ölçek No.		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Bir görsel ihtiyaç duyduğumda bu görselin hangi ölçütlere uygun olması gerektiğini belirleyebilirim.					
2	Proje veya çalışmalarım içerisinde kullanacağım görselin hangi amaca hizmet etmesi gerektiğini belirleyebilirim.					
3	Kullanacağım görselin hangi kitleye ve çevreye yönelik olduğunu belirleyebilirim (akademik çevre, web...).					
4	İhtiyaç duyduğum görselleri betimleyebilmek için anahtar sözcükler, ana fikir ve kavramlar tanımlayabilirim.					
5	Görsel kaynakları seçmeme yardımcı olacak çevrimiçi ve şahsi hizmet veren uzmanlardan faydalanabilirim (örn. Çevrimiçi araştırma rehberleri, görüntü veya referans kütüphaneciler, küratör, arşiv görevlileri, bilim uzmanları).					
6	Üzerinde çalıştığım proje ve araştırmam için en uygun görseli elde edebileceğim kaynağı seçebilirim.					
7	Elde etmek istediğim görsel ulaşmak için uygun arama stratejileri geliştirebilirim.					
8	Görseller ile birlikte verilen metin bilgilerini yorumlayabilirim.					
9	Yeni görsellere erişmek istediğimde hem var olan görselden hem de görselin yazılı açıklamalarından faydalanabilirim.					
10	Görsel erişim kaynaklarında bulunan terim ve kavram haritalarına uygun sözcükler geliştirerek yeni görsellere ulaşabilirim.					
11	Var olan bir görseli çeşitli görsel arama motorlarına uyarlayarak ya da sosyal medya ve farklı tarama yöntemleri kullanarak yeni görsellere ulaşabilirim.					
12	Elde ettiğim görsellerin kullanılabilirliğini göz önünde bulundurarak, gerektiğinde arama stratejimi değiştirebilirim.					
13	Bir görseli anlamak için üst-bilgiler ve ilişkili metinleri okuyup yorumlayabilirim.					
14	Bir görselin konusu hakkında fikir yürütebilirim.					
15	Farklı görsellerin birbiriyle olan ilişkilerini ortaya çıkarabilirim.					
16	Bir görselin yorumunu yaparken başka bir görselden faydalanabilirim.					
17	Bir görsel hakkında daha çok bilgiye ihtiyaç duyduğumda ek araştırmaları yürütebilirim.					
18	Bir görselde var olan cinsel kimlik, etnik, kültürel ve sosyal temsilleri fark edebilirim.					
19	Bir görselin zaman içerisinde bağlam, yorum ve hedef kitesinin nasıl değiştiğini gözlemleyebilirim.					
20	Var olan görselin, iletişimi ne kadar etkili ve güvenilir gerçekleştirdiğini tespit edebilirim.					

Ölçek No.		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
21	Görsel olarak tasarlanan iletinin hedef kitleye uygunluğunu değerlendirebilirim.					
22	İzleyicinin yorumunu etkilemek için, görselin üretiminde uygulanan ikna edici ve yönlendirici stratejileri tespit edebilirim.					
23	Proje ve çalışmalarımda kullanacağım görsel medya kaynakları ve görseller için stratejik planlar yaparım.					
24	Görselleri illüstrasyon, kanıt, analiz gibi farklı amaçlar için kullanabilirim.					
25	Görselleri disiplinler arası araştırma yapmak için kullanabilirim.					
26	Gerektiğinde görsellerin, ölçü, çözünürlük ve dosya formatı gibi özelliklerini değiştirebilirim.					
27	Görseller hakkında kendi fikirlerimi ifade edebilir, görsellerin anlamalarını açıklayabilir ve kendi tezlerimi savunabilirim.					
28	Bir görselin anlaşılabilirliğini desteklemek için gerektiğinde, başlık, atıf bilgileri, sembol açıklamaları veya anahtar kelimeleri görsele ekleyebilirim.					
29	Farklı kavramları, içerikleri ve tezlerimi sunmak için görseller ve görsel medya oluşturabilirim (örn. kavram haritaları, sunular, öykü tabloları, posterler, hikâye kartları vs.).					
30	Bilgi ve verilerin gösterimi için doğru ve uygun grafiksel görseller oluşturabilirim (örn. tablolar, haritalar, grafikler, modeller).					
31	Hedef kitleyi dikkate alarak ürettiğim görselleri kullanabilirim.					
32	Görsel oluştururken etkili iletişim ve anlaşılabilirliği sağlamak için estetik özellikleri ve tasarım ilkelerini belirleyebilirim.					
33	Var olan görselleri yeni oluşturduğum görsel ile sentezleyebilirim.					
34	Görseller ve görsel medya oluştururken bir dizi araç ve teknolojiler ile denemeler yaparak becerilerimi geliştirebilirim.					
35	Görsel içerikler için geçerli olan fikri mülkiyet, telif hakkı ve adil kullanım gibi kavramlar ve konulara yönelik farkındalık					
36	Görsellerin kullanımını belirleyen tipik lisans şartlarını bilir ve bunlara uygun davranabilirim.					
37	Görsellerin oluşturulması, kullanımı ve paylaşımı ile ilgili gizlilik, güvenlik gibi konularda farkındalık geliştirebilirim.					
38	Bir görsel oluşturan kişi olarak kendi fikri mülkiyet haklarım hakkında fikir yürütebilir ve gerekli önlemler alabilirim.					
39	Görsel kaynakların kurumsal erişim kurallarını ilgili kaynaklardan öğrenebilirim.					
40	Görsel kaynaklardan faydalılırken erişim kurallarına uygun davranabilirim.					
41	Var olan görsellerden faydalılırken telif hakları ve kullanım kısıtlamalarını göz önünde bulundurarak uygun davranabilirim.					

ÖZ GEÇMİŞ**CUMALİ AKYOL****Öğrenim Bilgisi**

Lisans	Adıyaman Üniversitesi
2016-2019	Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı

